

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

IX МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА ОСВІТИ

29 – 30 вересня 2023 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

**МАТЕРІАЛИ
ІХ МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ
АСПЕКТИ РОЗВИТКУ НАУКИ ТА
ОСВІТИ**

29-30 вересня 2023 року

**Львів
2023**

УДК 005
ББК 94.3(0)

Теоретичні та практичні аспекти розвитку науки та освіти: матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції: м. Львів, 29-30 вересня 2023 року. – Львів: Львівський науковий форум, 2023. – 86 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників Міжнародної науково-практичної конференції «Теоретичні та практичні аспекти розвитку науки та освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються Теоретичні та практичні аспекти розвитку науки та освіти на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. За повноту та цілісність яких автори безпосередньо несуть відповідальність.

ЗМІСТ

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	5
<i>Адирова Т.І.</i> ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	5
<i>Борсук О.В.</i> МОДЕЛЬ МАРКЕТИНГОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ ГУРТКІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ.....	7
<i>Влащенко Н.М., Гавриш А.Б.</i> СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА	9
<i>Влащенко Н.М., Митрофанова П.М.</i> СОЦІАЛЬНИЙ ТУРИЗМ ЯК ФОРМА РОЗВИТКУ РИНКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ ПОСЛУГ	12
<i>Влащенко Н.М., Рафалович В.І.</i> УПРАВЛІННЯ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИМ КОМПЛЕКСОМ: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД, УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ	14
<i>Воронін С. І.</i> УПРАВЛІННЯ І АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ	16
<i>Дунець О.Є.</i> ОСНОВНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ МОТИВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ	18
<i>Коломієць М.О.</i> УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ В СИСТЕМІ ВИРОБНИЧОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ	22
<i>Огребчук В.А., Грудзевич У.Я.</i> АКТУАЛЬНІСТЬ ФІНАНСОВОГО КОМПЛАЄНСУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ	24
<i>Попович А.В.</i> СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ: СУТНІСТЬ, ПРИНЦИПИ ТА МІСЦЕ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ.....	27
<i>Проскуріна Н.М., Конєва А.В.</i> ОБЛКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЗЕННЯ ЕЛЕКТРОНОЇ КОМЕРЦІЇ В УКРАЇНІ	31
<i>Пушенко Д.С.</i> ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСІВ НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ	34
ІСТОРИЧНІ НАУКИ.....	37
<i>Чирка Л.</i> ТАНКИ Т-34-85 І ІС-3 У ФОНДОВОМУ ЗІБРАННІ НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО ЗАПОВІДНИКА «ПЕРЕЯСЛАВ»	37
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ	40
<i>Башилі Н.І.</i> ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У СТРУКТУРІ ТЕОРІЇ МОВЛЕННЄВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	40

Білорус Т.В. ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ МОЗКОВОГО ШТУРМУ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ.....	45
Богдан І.О. ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ	48
Євтушенко О.В. ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ОНЛАЙН-ІГОР В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ТА СПОСОБИ МОТИВУВАННЯ УЧНІВ ДО ПОКРАЩЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК.....	52
Сладких І.А. ТЕНДЕНЦІЯ ЗМІН ВІКОВИХ ХАРАКТЕРИСТИК УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСТВА В 2022-2024 НАВЧАЛЬНИХ РОКАХ	56
Турчина І., Бабко К. ДО ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ LEGO-ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ.....	58
Цирин Л.О. ЗАСТОСУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ІНТЕРНЕТ ПОДКАСТІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ В АНГЛОМОВНОМУ АУДІОВАННІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ	61
ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ	63
Холодних І.М. ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ АСЕРТИВНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІСІ.....	63
ТЕХНІЧНІ НАУКИ.....	68
Войченко М.В. СИСТЕМА ПІДВОДНОЇ ГЕОЕЛЕКТРОРОЗВІДКИ	68
ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ	71
Баитанікова А.А. ПРОВЕДЕННЯ МОВЛЕННСВО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ.....	71
ЮРИДИЧНІ НАУКИ.....	75
Гнедюк В.Л. МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ КІБЕРБЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ	75
Горпинич Л.І. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО РЕФОРМУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВО В УКРАЇНІ	78
Макарова С.О. МИТНО-СЕРВІСНІ ВІДНОСИНИ ЯК ЕЛЕМЕНТ АДМІНІСТРАТИВНО -ПРАВОВИХ ВІДНОСИН.....	80

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

*Адирова Т.І.,
асистент,*

Національний університет «Одеська політехніка»

ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ МОТИВАЦІЇ ПЕРСОНАЛУ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Умови які діють на території України сьогодні, негативно вплинули на всі сфери життя економіки, в тому числі і на ті що пов'язані з людськими ресурсами. Персоналу в таких складних умовах потрібно ефективно працювати та розвивати підприємство. Тому саме, інструменти мотивації персоналу сприятимуть такій ефективній роботі.

Мотивація у всі часи була однією з найбільш важливих складових в системі управління персоналом. На мотивацію працівників впливають внутрішні потреби самих працівників, які формуються на базі цінностей, освіти, менталітету, кваліфікації, віку, сімейного стану члена команди тощо.

Особливу актуальність мотивація набуває сьогодні, в умовах війни. Оцінюючи наслідки та досліджуючи зміни, які відбуваються в організації трудових процесів, очевидним стає потреба перегляду принципів матеріальної мотивації працівників.

1. По можливості, при скороченні фіксованої частини доходу, давати можливість заробляти за рахунок змінної частини за досягнення певних, потрібних компанії результатів.

2. Доведення до відома усіх співробітників їх особистих цілей, безпосередньо пов'язаних з цілями бізнесу.

3. Роз'яснення співробітникам, яким чином формується їх дохід, за що вони тепер отримають винагороду.

4. Регулярний контроль досягнень співробітниками поставлених цілей у вигляді звітів, громад «п'ятихвилинок» нарад та ін. [1]

Система мотивації персоналу не можна назвати ефективною, якщо вона заснована тільки на дії матеріальних чинників і не включає нематеріальні мотиви. Застосування нематеріальної мотивації дозволить компанії зміцнити лояльність співпрацівників, підвищити їх інтерес до власного професійного рівня, зменшити панічні настрої в колективі і як наслідок – підвищити якість їх професійного діяльності.

Стимулювання персоналу складне завдання, оскільки війна – це час невизначеності, стресу, тривоги і страху серед працівників. Тому для організації і забезпечення ефективної роботи потрібно мотивувати персонал.

Основними способами стимулювання персоналу під час війни можуть бути:

1. Підтримка та співчуття. В цей важкий час підтримка і співчуття дає можливість зрозуміти, що ти не сам, а належиш до команди я поруч с тобою.

2. Навчання та розвиток. Під час війни, працівники можуть потребувати нових знань та навичок для ефективної роботи. Тому важливо забезпечити навчання та розвиток працівників.

3. Співпраця та комунікація. Важливо, щоб були створювало умови для співпраці та комунікації між працівниками. [2]

Стимулювання персоналу під час війни дуже складна задача, оскільки війна змушує співробітників нервувати та перебувати в постійному стресі. Але керівництво має розробляти і впроваджувати підходи які допоможуть підтримати продуктивність персоналу навіть в такі важкі часи.

Але будь-які зусилля та заохочення не матимуть жодного ефекту, якщо не подбати спершу про безпеку працівників. В залежності від місця розташування, галузі, умов праці та фінансових можливостей підприємства це може означати такі дії, як:

- Релокація бізнесу з зони ведення бойових дій;
- Практична та/або фінансова допомога в релокації працівникам та їхнім сім'ям;
- Переїзд у більш безпечні приміщення з укриттям у межах пішої доступності;
- Розробка чітких алгоритмів дій працівників під час повітряних тривог та надзвичайних ситуацій;
- Складання графіків віддаленої роботи, якщо така робота є безпечнішою;
- Оптимізація інших процесів в компанії задля забезпечення дотримання правил безпеки.

Навіть якщо компанія розташована далеко від регіонів ведення бойових дій, це не дозволяє нехтувати питаннями безпеки робочих приміщень, наявності укриття, можливості швидкої евакуації з будівлі та інструкцій щодо дій працівників під час повітряних тривог.

Тай загалом, працівники є більш спокійними, зосередженими та вмотивованими, коли відчують, що керівництво дбає про кожного з них.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Капінос Г. І. Мотивація творчої праці в інноваційній діяльності підприємств. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки. 2008. № 2. Т. 2. С. 106–110.

2. Когут І. Аналіз факторів мотивації, які впливають на команди в інноваційних проєктах під час кризи та війни. Економіка та суспільство. 2022. № 40. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-40-16>.

3. Щетініна Л. В., Рудакова С. Г., Лобунець І. С. Негрошова мотивація персоналу як спосіб підвищення ефективності його роботи. Економіка та управління підприємствами. 2018. URL: https://www.problecon.com/export_pdf/problems-of-economy-2018-2_0-pages-268_275.pdf

Борук Олеся Володимирівна,
аспірантка кафедри менеджменту освіти та права
ЦПО ДЗВО «Університет менеджменту освіти» НАПН України

МОДЕЛЬ МАРКЕТИНГОВОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКІВ ГУРТКІВ ЗАКЛАДІВ ПОЗАШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ

В сучасному світі маркетинг відіграє ключову роль у сфері бізнесу та розвитку товарів і послуг. Швидка зміна ринкових умов та технологічних досягнень ставлять перед фахівцями в області маркетингу високі вимоги до їхніх компетентностей. Однак, на сьогоднішній день освітній процес у багатьох країнах не завжди відповідає сучасним потребам маркетингової галузі.

Сучасний маркетинг вимагає широкого спектру знань та навичок, включаючи аналіз даних, цифровий маркетинг, креативне мислення та спілкування.

Модель маркетингової компетентності в позашкільній освіті - це структурований підхід до планування та реалізації маркетингових заходів у сфері позашкільної освіти. Вона включає в себе аналіз цільової аудиторії, розробку стратегій просування, використання комунікаційних каналів та оцінку ефективності заходів.

Основні етапи такої моделі можуть включати:

1. Дослідження ринку та аналіз аудиторії: Визначення потреб та інтересів цільової аудиторії, виявлення конкурентів та визначення унікальних переваг.
2. Розробка стратегії маркетингу: Визначення цілей, завдань та ключових показників ефективності. Визначення стратегій продажу, просування та позиціонування.
3. Сегментація та таргетування: Розподіл цільової аудиторії на сегменти та визначення стратегій залучення кожного сегменту.
4. Комунікаційна стратегія: Вибір інструментів комунікації (соціальні медіа, веб-сайт, реклама тощо) та розробка контенту.
5. Моніторинг та оцінка ефективності: Визначення ключових метрик та їх систематичний моніторинг для оцінки результатів та корекції стратегії.

Ця модель допомагає позашкільним навчальним закладам ефективно просувати свої послуги та забезпечити максимальне задоволення потреб своєї аудиторії.

З ростом обсягу доступних даних стає важливою аналітика в маркетингу. Керівники гуртків повинні навчитися збирати, аналізувати та використовувати дані для прийняття ефективних рішень. Включення курсів з аналітики в програми підвищення кваліфікацій сприятиме розвитку цих важливих навичок.

Маркетингові компетентності стають все важливішими для успішної кар'єри в сучасному світі. Освітні заклади повинні адаптуватися до змін в маркетинговій галузі та надавати можливість розвивати необхідні навички.

Таким чином, запропоновані нами компоненти маркетингової компетентності керівників гуртків закладів позашкільної освіти, реалізовані належним чином, дозволять їм приймати оптимальні, економічно обґрунтовані рішення щодо подальшого функціонування закладу позашкільної освіти на ринку освітніх послуг, задовольняючи потреби ринку праці як на регіональному так і державному рівнях.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Munir S. 5 Stages of Social Media Marketing Funnel: Everything You Need To Know. Social Champ, 2019. Retrieved from <https://www.socialchamp.io/blog/social-media-marketing-funnel>
2. Kemp S. Digital 2022: Global Overview Report. DataReport, 2022. Retrieved from <https://datareportal.com/reports/digital-2022-global-overview-report>
3. Kemp S. Algorithms: the future of everything. Kepios, 2022. Retrieved from <https://kepios.com/blog/2017/7/4/algorithms-the-future-of-everything?rq=social%20media>.
4. The biggest US social media trends for 2022. GWI, 2022. Retrieved from <https://www.gwi.com/reports/us-social-media-trends>
5. Chan J. How to build your Instagram sales funnel. Teachable: blog, 2022. Retrieved from <https://teachable.com/blog/instagram-sales-fun>
Nel
6. Beginner's Guide to Conversion Optimization, QuickSprout, 2021. Retrieved from <https://www.quicksprout.com/beginners-guide-conversion-optimization>.

Влащенко Н.М.,
канд. екон. наук, доц.
Гавриш А.Б.,
Магістрант.

*Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

СУТНІСТЬ ТА ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ ГОТЕЛЬНОГО ГОСПОДАРСТВА

Індустрія гостинності має великий потенціал для розвитку та вносить суттєвий внесок в економіку країни. Сучасні економічні умови відзначаються глобалізацією економіки та домінуванням інформаційних технологій у суспільстві. Зростає важливість сфери послуг у процесі розвитку економіки країни, і виникають нові вимоги з боку держави і споживачів до підприємств, які діють на сучасному вітчизняному ринку.

На сучасному етапі підприємства, що діють у сфері готельного сервісу, працюють в умовах постійних змін. Тому управління такими підприємствами має враховувати їхню специфіку, оскільки від цього залежить не лише ефективність їхньої роботи, але і постійний розвиток управлінських практик і збереження конкурентних позицій на ринку.

Аналізуючи специфіку менеджменту підприємств готельного господарства, тобто унікальні риси та особливості, які є характерними для даної галузі, автори провели систематизацію основних ознак цієї специфіки, серед яких можна виділити такі:

- персонал є основним ресурсом у галузі готельного обслуговування. Однак особливість такого обслуговування полягає в тому, що успіх залежить від спільної роботи всієї команди, а не від окремих працівників готелю. Згуртована команда професіоналів сприяє високій якості обслуговування на підприємстві;

- фактори ідентичності підприємства включають в себе цінності, процеси обслуговування та оточуюче середовище, включаючи інтер'єр, який також відіграє важливу роль у залученні клієнтів, підвищенні привабливості засобу розміщення;

- гостинна поведінка вважається необхідною умовою функціонування цієї галузі. Важливо розуміти, що немає незначущих посад або співробітників, чия робота не впливає на загальне враження від обслуговування.

Оскільки розуміння суті та специфіки галузі гостинності в Україні сприяло її розвитку як окремої індустрії, можна вважати 1956 рік початком становлення професійної індустрії гостинності, оскільки в той рік в США кількість працівників у сфері послуг перевищила кількість працівників у промисловості.

В США ця галузь є другим за обсягом роботодавцем, надаючи роботу понад десяти мільйонам осіб. У численних високорозвинених країнах світу, таких як Італія, Франція, Швейцарія і Австрія, вона вважається найважливішою сферою економіки [2].

У межах даного дослідження аналізується поняття «менеджмент підприємств готельного господарства». Згідно з проведеними дослідженнями було сформульовано власне визначення цього поняття. Таким чином, менеджмент готельного бізнесу можна визначити як мистецтво досягнення цілей діяльності через вплив на процес персоналу з метою досягнення високих стандартів обслуговування, передбачення потреб гостя (клієнта) через орієнтацію на нього, що повинно перевищувати очікування гостя (клієнта) і призводити до повторних відвідувань закладу, а економічним результатом має бути прибуток підприємства.

Діяльність підприємств готельного господарства складається з взаємопов'язаних складових системи, які взаємодіють між собою в ході господарської діяльності. Суб'єкти та об'єкти цієї системи діють в межах правового поля з урахуванням умов зовнішнього середовища.

На макрорівні суб'єктом регулювання у сфері гостинності є держава, яка визначає механізм реалізації сервісної політики через заходи державного управління та регуляторної політики. На мікрорівні суб'єктами регулювання ринкових відносин є підприємства готельного господарства, а об'єктами – структура управління, якість продукту та послуг, а також якість обслуговування [1].

Поліпшення управління персоналом готелю є ключовим аспектом забезпечення високого рівня обслуговування та успішного функціонування готельного бізнесу. Для покращення управління персоналом готелю варто запроваджувати наступні заходи:

1. Ретельний відбір та найм персоналу: Забезпечення того, щоб кожен новий співробітник відповідав вимогам та стандартам готелю. При цьому роботодавець має розглядати не лише професійні навички, але і комунікаційні та міжособисті якості.

2. Тренінг та розвиток: Готельне підприємство має створювати умови для проходження персоналом регулярних тренінгів і розвитку своїх професійних навичок. Це допоможе підвищити компетентність і знання співробітників.

3. Комунікація: Поліпшення комунікації внутрішнього персоналу та комунікації з керівництвом може сприяти кращому розумінню завдань і очікувань.

4. Мотивація та стимулювання: Введення системи мотивації та стимулювання персоналу, такої як бонуси, нагороди, а також можливість кар'єрного росту, може збільшити мотивацію співробітників та підвищити їхню продуктивність.

5. Забезпечення комфортних умов праці: Важливо, щоб персонал мав комфортні умови праці, включаючи зручні графіки, можливість відпочинку та все необхідне обладнання для виконання своєї роботи.

6. Впровадження системи оцінки та звітування: Створення системи оцінки роботи персоналу та регулярного звітування може допомогти виявляти сильні та слабкі сторони та приймати необхідні заходи для вдосконалення управління персоналом.

7. Автоматизація та впровадження програмного забезпечення: Використання програмного забезпечення для управління персоналом, бронювання і обліку може спростити багато процесів та підвищити ефективність.

8. Забезпечення безпеки та дотримання стандартів: Керівництво готелю має звертати особливу увагу на безпеку гостей та персоналу, а також на дотримання стандартів гігієни та безпеки.

9. Формування корпоративної культури: Керівництву варто розробляти і підтримувати корпоративну культуру, яка сприяє співпраці, відповідальності та взаєморозумінню серед персоналу.

Завдяки впровадженню цих заходів можна значно покращити управління персоналом готелю, підвищити якість обслуговування та забезпечити успішну діяльність готельного бізнесу.

Підводячи підсумок щодо проведеного дослідження, зазначимо, що в сучасних умовах глобалізації та відкритості, коли процес обміну інформацією досягає нових рівнів, важливо не недооцінювати вплив гостинності на міжнародний імідж держави. Таким чином, розуміння та усвідомлення суті та специфіки гостинності допомагає розробляти і вдосконалювати сучасні концепції управління персоналом, що має вирішальне значення для досягнення цілей підприємства та результатів його діяльності. Підкреслюємо, що гостинність є українською національною традицією, пов'язаною з любов'ю та повагою до прийому гостей, і керівництво в готельному бізнесі, розуміючи це, може успішно моделювати та розвивати сучасні стратегії управління персоналом, що сприятиме підвищенню ефективності управління та формуванню позитивного іміджу підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ільницька-Гикавчук Г. Вісник Хмельницького національного університету. 2022. № 6. Том 2. С. 26–29.
2. Шикіна О. В. Аналіз тенденцій міжнародної готельної індустрії. Інфраструктура ринку. Вип. 39. 2020. С. 56–61.

Влащенко Н.М.,
канд. екон. наук, доц.
Митрофанова П.М.,
магістрант.

*Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

СОЦІАЛЬНИЙ ТУРИЗМ ЯК ФОРМА РОЗВИТКУ РИНКУ ТУРИСТИЧНО-РЕКРЕАЦІЙНИХ ПОСЛУГ

В останні роки туристична галузь України стрімко розвивається в руслі світових тенденцій, але її розвиток відбувається на тлі активної трансформації самого українського суспільства через вплив зовнішніх негативних факторів, таких як пандемія коронавірусу та війна з Росією.

В останні роки особливе місце в туристичній діяльності займає соціальний туризм. Рівень розвитку соціального туризму як частини туризму в цілому відображає загальний стан соціальної сфери в країні. Це сприяє зниженню безробіття, покращенню демографічної ситуації, розвитку системи освіти, вирішенню проблеми зайнятості тощо.

Соціальний туризм в Україні формально є пріоритетним напрямком туристичної діяльності відповідно до Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 року [1]. Проте на сьогодні чіткої програми розвитку соціального туризму в Україні немає: ні на папері у вигляді стратегічного документа, ні на практиці як робочий механізм надання пільгових туристичних послуг пенсіонерам, інвалідам та дітям. Водночас, незважаючи на те, що на сьогоднішній день соціальний туризм в Україні не є врегульованим, держава не має відмовлятися від зобов'язань щодо створення економічно сприятливих умов для роботи туроператорів як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

Оскільки організації соціального туризму не отримують прибутку за цільовою метою, а загальна тенденція розвитку міжнародного туризму спрямована на надання туристичних послуг все більш високої якості, інститути соціального туризму останнім часом стикаються зі значними труднощами, зокрема:

- залучення інвестицій у ряді випадків стримується відсутністю джерел потенційних інвесторів, а також відсутністю матеріалів і документів, що підтверджують інвестиційну привабливість та ступінь інвестиційних ризиків окремих туристичних об'єктів;
- існують проблеми створення нової або адаптації до сучасних вимог існуючої матеріально-технічної бази соціального туризму;
- відсутність належного законодавства та нормативної бази соціального туризму;
- інформаційно-психологічні проблеми, з якими стикаються відпочиваючі в системі соціального туризму, значно знижують його рівень;
- якість послуг у соціальному туризмі відстає від зростаючих вимог до них;
- на сьогоднішній день форми надання матеріальної допомоги клієнтам соціального туризму не є різноманітними, тобто наявна проблема браку додаткових послуг та якості їх надання тощо.

Однією з форм забезпечення матеріальної допомоги особам, які користуються послугами соціального туризму, можуть стати відпускні чеки, які активно використовуються в деяких країнах Європи, наприклад, у Франції та Швейцарії. Дана система дозволяє забезпечити цільові витрати коштів, зниження податків, удосконалити систему знижок на підприємствах сфери обслуговування [2].

Одним із сегментів соціального туризму є інклюзивний туризм. Це одна з найбільших недозаповнених сегментів українського туристичного ринку. Широкий доступ до інформації (ЗМІ, Інтернет, реклама) створив високий попит на подорожі за доступними цінами для людей з фізичними та сенсорними вадами. Про це свідчать результати закордонного дослідження, проведеного організацією Open Doors [3]. У зв'язку з цим суб'єктам туристичної індустрії України слід приділяти увагу туристам-інвалідам, спрямовуючи інвестиції на створення комфортних умов для подорожей та відпочинку цієї категорії громадян:

- запланувати вимоги до спеціально обладнаних номерів у готелях;
- підготувати відповідний персонал;
- організувати службу супроводу;
- створити умови для вільного пересування (пандуси, ліфти, ескалатори) та користування кімнатами гігієни;
- закупити спеціалізований транспорт.

Не менш гострою проблемою організації та діяльності у сфері соціального туризму в Україні є відсутність достатньої кількості спеціалістів. Саме від наявності таких фахівців зі специфічними знаннями багато в чому залежить успіх компанії на ринку туристичних послуг.

Формування системи знань і вмінь у сфері інноваційної діяльності у сфері туризму сприятиме підвищенню якості підготовки фахівців. На наш погляд, доцільно було б ввести в навчальні програми підготовки фахівців для туристичної галузі, зокрема соціальні, такі предмети, як психологія, історія країни та регіонів. При підготовці гідів-перекладачів незайвим буде вивчення основ медичної допомоги, топографії, орієнтування на місцевості, безпеки життєдіяльності та вміння поводитися в екстремальних ситуаціях.

Реалізація соціальних програм у сфері туризму в Україні не тільки можлива, але й конче необхідна. Значна частина населення України не може повною мірою скористатися правом на відпочинок. Дві третини населення можуть реально реалізувати це право лише за умови соціальної підтримки на державному та регіональному рівнях. Витрачені на це кошти принесуть додаткову вигоду у вигляді підвищення рівня наповнюваності санаторіїв, будинків відпочинку, пансіонатів, курортних готелів тощо.

1. Про схвалення Стратегії розвитку туризму та курортів на період до 2026 р. : Постанова КМУ № 168-р від 16 березня 2017 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/168-2017-%D1%80#Text>.

2. Влащенко Н. М. Проблеми та перспективи розвитку інфраструктури для потреб інклюзивного туризму. Бізнес Інформ. 2018. № 9. С. 122–126. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/binf_2018_9_20

3. 4 ways our society can benefit from social tourism initiatives. The Tourism space: official site. URL: <https://www.thetourismspace.com/blog/4-ways-society-benefit-social-tourism-initiatives>.

Влащенко Н.М.,
канд. екон. наук, доц.
Рафалович В.І.,
магістрант.

*Харківський національний університет
міського господарства імені О. М. Бекетова*

УПРАВЛІННЯ ТУРИСТСЬКО-РЕКРЕАЦІЙНИМ КОМПЛЕКСОМ: ЗАКОРДОННИЙ ДОСВІД, УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ

Туризм і рекреація, як глобальні соціально-економічні явища, перетворилися в суттєвий каталізатор регіонального розвитку. Вони створюють реальні умови для стабілізації економічних процесів, покращення соціального компоненту, збереження природного середовища і відновлення культурної спадщини, як у цілому на національному рівні, так і на рівні адміністративних одиниць.

В даному контексті туризм і рекреація стають джерелом доходів для місцевих бюджетів, спонукають до розвитку та покращення соціальної та ринкової інфраструктури, потенційним об'єктом інвестицій та інструментом для досягнення структурних змін в регіональній економіці. Важливим елементом є створення ефективної системи управління як на рівні держави, так і на регіональному рівні.

М. Бойко розглядає чотири моделі управління туристським комплексом, які базуються на світовому досвіді державного регулювання туристської діяльності [1]:

1. Модель інтегрованого управління (державна модель). Ця модель передбачає централізоване управління всіма аспектами туристського комплексу. Державні органи взаємодіють з приватним сектором та іншими зацікавленими сторонами для спільного планування, регулювання та розвитку туристської інфраструктури та послуг.

Зазвичай ця модель є характерною для держав, які розглядають туризм як важливий сектор економіки та одне з основних джерел валютних надходжень, і при цьому інвестують великі ресурси в його розвиток, такі як Єгипет, Мексика, Туреччина та Туніс. У цьому випадку держава впливає на туризм двома способами: керуючи попитом і доходами, або керуючи пропозицією та цінами. З метою керування попитом, держава використовує такі інструменти, як маркетинг і просування туристичних послуг, формування ціноутворення та встановлення обмежень на вхід на ринок.

2. Модель партнерства (публічно-приватного партнерства). У цій моделі держава і приватний сектор співпрацюють на рівних засадах для спільного розвитку туристського комплексу. Вони можуть укладати партнерські угоди, спільно інвестувати та спільно вирішувати питання, пов'язані з розвитком туризму.

У країнах, таких як Іспанія, Нідерланди, Німеччина, Болгарія, регулювання розвитку туризму проводиться через міністерства економіки. В Чорногорії відповідні функції виконує Міністерство туризму, в Польщі – департамент туризму при Міністерстві економіки, а у Франції – Міністерство транспорту та суспільних робіт. Державні туристичні органи взаємодіють з приватним бізнесом на основі взаємовигідних умов і

залучають значні бюджетні ресурси, а також інвестиції з приватного сектору для створення та просування туристичного продукту.

3. Модель децентралізованого управління: У цій моделі великий акцент робиться на місцевих органах влади та громадах. Місцеві влади беруть на себе відповідальність за розвиток туризму в своєму регіоні та працюють над привабливістю місця для туристів.

Третій варіант моделі управління індустрією туризму, який характерний для США, та інших країн з високим рівнем розвитку туристичної інфраструктури, сильним лідерством на світовому туристичному ринку та конкурентоспроможними туристичними компаніями. У сучасний період в США відсутня центральна державна туристична адміністрація, а діяльність регулюється моделлю ринкової саморегуляції відносин між учасниками туристичної індустрії, заснованою переважно на приватному капіталі.

4. Модель ринкової економіки: У цій моделі держава має обмежений вплив на туристичний комплекс, і ринок грає ключову роль у визначенні його розвитку. Приватні підприємства конкурують між собою на ринку, і держава зазвичай втручається тільки для регулювання та забезпечення безпеки.

Ця модель ґрунтується на домінуючій ролі міжнародного капіталу, який управляється з одного центру у фінансовому аспекті з метою залучення рекреаційних ресурсів, робочої сили та інфраструктури різних держав у сферу туристичного користування. Ця стратегія залучення капіталу дозволяє використовувати природні переваги рекреаційних ресурсів, але значна частина доходів від туризму належить іноземним інвесторам.

Зазначені моделі можуть поєднуватися або адаптуватися в залежності від конкретних потреб і можливостей кожної країни чи регіону. Розуміння різних моделей управління допомагає вибрати належний підхід для розвитку туристичної галузі та забезпечення її сталого росту.

Розвиток туризму в Україні характеризується нестабільністю та коливаннями між моделями управління першого та другого типу. Зазначимо основні напрями, спрямовані на забезпечення подальшого розвитку сфери туризму та рекреаційної діяльності в Україні. До них можна віднести наступні:

- децентралізація: передача повноважень та відповідальності в сфері туризму на рівень місцевих органів влади сприяє більш ефективному управлінню та розвитку туристичної інфраструктури в різних регіонах України;
- делегування повноважень місцевим органам влади: місцеві органи влади повинні мати відповідні повноваження для прийняття рішень щодо розвитку туризму в своїх територіях, враховуючи особливості та потреби свого регіону;
- установа організації відносин між суб'єктами рекреаційної діяльності, місцевим населенням і муніципальною владою: сприяє співпраці різних сторін та спільним ініціативам у розвитку туристських та рекреаційних послуг;
- створення організаційних умов для розвитку туристсько-рекреаційних послуг: включає в себе створення сприятливих умов для розвитку та підтримки туристської галузі в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Данілієва Ю. Г., Резвіна Є. В. Міжнародні моделі реалізації туристичної політики. Наукові вісті Дніпровського університету. 2013. № 9. Url: https://tourlib.net/statti_ukr/daniljeva.htm

Воронін Сергій Ігорович,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 073 «Менеджмент».*
Науковий керівник: Хромушина Людмила Анатоліївна,
*кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту
імені професора Л.І. Михайлової*

УПРАВЛІННЯ І АДМІНІСТРУВАННЯ В УМОВАХ ЦИФРОВІЗАЦІЇ БІЗНЕСУ

Сучасні тенденції та перспективи розвитку Industry 4.0 та цифрової економіки вносять відповідні зміни та зумовлюють трансформації в управлінні бізнес-процесами та адмініструванні. Ці зміни та трансформації ґрунтуються на використанні сучасних ІТ та можливостях штучного інтелекту. Цифрова трансформація передбачає впровадження сучасних ІТ у бізнес-процеси, використовується сучасне обладнання та програмне забезпечення. Крім цього відбуваються фундаментальні зміни підходів до управління, організаційної, корпоративної культури та зовнішніх комунікацій. Такі зміни сприяють підвищенню продуктивності праці, рівня задоволеності клієнтів, а сама компанія набуває репутацію прогресивної та сучасної [1, с. 98].

На сьогодні бізнес швидко замінює традиційні процеси менеджменту на цифрові. Очевидно, що трансформація відбувається не тому, що компанії так вирішили, а через те, що це потрібно для виживання та утримання позицій на ринку. На ринку зростає попит на сучасні цифрові технології для менеджменту, а компанії, які не адаптувалися до моделі цифрового споживання, ймовірно припинять свою діяльність. Цифрова трансформація охоплює усі аспекти бізнесу та пропонує ефективні способи його удосконалення одночасно з розвитком цифрових технологій [2].

Наразі все частіше наукових та фахових колах звучить словосполучення «цифровий менеджмент» (Digital Management) як форма сучасного менеджменту. При цифровому менеджменті закономірності управління залишаються традиційними, але водночас з'являються нові можливості використання ІТ в управлінській діяльності, які полягають у технологічному розвитку, використанні засобів збору та обробки даних, нових алгоритмів і програмного забезпечення. Це дає менеджерам можливості, яких не було до цього: не треба запам'ятовувати великі обсяги даних, можливість швидкої комунікації та колективної роботи он-лайн, використання електронного щоденника та ін. Проте зазначені можливості і набуті «цифрові» звички мають і негативні риси через можливе зниження уваги, втому або емоційне напруження. Також виникає проблема необхідності, але невміння розібратися в сучасних цифрових технологіях (алгоритмах роботи, можливостях, спеціальній термінології та ін.). Відтак може відбуватися підміна змісту формою, коли мало хто замислюється про можливості штучного інтелекту та його обмеження. Багато управлінців ідеалізують явище штучного інтелекту, вважають достатнім лише його використання, а все інше вирішиться само по собі [3, с. 60].

Насьогодні популярними є IT-продукти для стандартизації, структуризації та автоматизації процесів у функціональному розрізі: ERP, CRM, SCM, HCM, тобто це група практик процесної організації діяльності (Business Process Management, BPM). З розвитком Big Data стала можливою зміна ідеології управління бізнес-процесами (BPM-2), яка повинна бути гнучкою, нескладною при налаштуванні та стійкою до зовнішніх викликів [4].

Цифрові технології дозволяють знайти джерела підвищення ефективності та можливості стійкого конкурентного розвитку підприємств. Вони також зумовлюють необхідність змінити існуючі моделі управління, формат комунікацій, технології та організаційну структуру підприємств з урахуванням нових цінностей, пріоритетів та орієнтирів, які ґрунтуються на партнерстві, клієнтоорієнтованості, інноваційності та синергії [5, с. 32].

Зрозуміло, що цифрова трансформація бізнесу потребує часу, зробити це швидко об'єктивно неможливо. Спочатку впровадження цифрових змін необхідно провести оцінку технологічної готовності до цифровізації, тобто визначити ступінь впровадження IT у діяльність. Далі потрібно з'ясувати рівень організаційно-методологічної готовності менеджменту та персоналу; які бізнес-напрями є найбільш проблемними. Виходячи з наведеного, визначити, де у найкращий спосіб можливо досягнути «швидкої перемоги» завдяки цифровізації бізнес-напрямку. Обраний бізнес-напрямок буде «пілотним проєктом», для реалізації якого будуть сконцентровані необхідні ресурси і зусилля. Реалізація таких «пілотних проєктів» покаже можливі вигоди і витрати у майбутньому за іншими напрямками бізнесу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Хромушина Л.А. Стратегічні аспекти трансформації управлінської діяльності в умовах цифрової економіки та цифрового суспільства: приклад України. Digital Innovations in the Socio-Economic Sphere: monograph. The University of Technology in Katowice Press, 2023. С. 98–116. URL: <http://www.wydawnictwo.wst.pl/uploads/files/800ca4a1077c5bccfc2a887c8c2ba272.pdf> (дата звернення: 21.09.2023).
2. Панкратова О.М. Цифровізація як сучасний тренд розвитку менеджменту. Економіка та суспільство. Електронний журнал. 2021. № 33. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-33-55> (дата звернення: 22.09.2023).
3. Баранов В. В. Цифровий менеджмент як невід'ємний складник цифрової економіки. Приазовський економічний вісник. Класичний приватний університет. 2021. № 1(24). С. 57–62. URL: http://pev.kpu.zp.ua/journals/2021/1_24_ukr/11.pdf (дата звернення: 20.09.2023).
4. Ліщинська Л. Б. Перспективи ефективного управління в умовах цифрової економіки. URL: <http://ir.lib.vntu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/32076/81358.pdf?sequence=2&isAllowed=y> (дата звернення: 22.09.2023).
5. Гудзь О.Є., Стрельнікова С.Ю. Управління стратегічними змінами підприємств в умовах цифрової трансформації. Монографія. Львів: СПОЛОМ. 2021. 188 с. URL: https://duikt.edu.ua/uploads/1_2216_36413697.pdf (дата звернення: 20.09.2023).

*Дунець Олександр Євгенійович,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 073 Менеджмент.*

*Науковий керівник: Сорока Лариса Миколаївна,
кандидат економічних наук, доцент кафедри підприємницької та
туристичної діяльності.*

Ізмаїльський державний гуманітарний університет

ОСНОВНІ АСПЕКТИ ФОРМУВАННЯ ЕФЕКТИВНОЇ МОТИВАЦІЙНОЇ СИСТЕМИ НА ПІДПРИЄМСТВІ

Сучасні підприємства потребують постійного удосконалення шляхом підвищення ефективної діяльності та конкурентоспроможності на відповідному ринку. Ефективна діяльність підприємства ґрунтується на персоналі – трудовому ресурсі. З метою досягнення поставлених цілей за рахунок працівників, на підприємстві повинна функціонувати дієва мотиваційна система [7].

Мотивація праці впливає на зменшення рівня плинності персоналу, формує стабільний колектив, збільшує рівень конкурентоспроможності товару та ін. Тому, перед підприємствами повстає завдання побудувати ефективну мотиваційну систему, яка буде націлена на мотивування працівників з метою отримання бажаного результату.

Мотивація – це рушійний механізм, який змушує людей діяти, працювати, досягати поставлених цілей. Мотивація може спонукати працівника як чинниками внутрішнього, так і зовнішнього середовища [1].

Мотиваційна система передбачає загальний комплекс дій, які заохочують працівників підприємства до ефективної та дієвої трудової діяльності задля досягнення поставлених цілей підприємства. Формування мотиваційної системи передбачає багаторівневий та складний процес, який ґрунтується на пошуках спонукальних чинників, які будуть мотивувати особу до ефективної трудової діяльності [2, с. 74].

Кожне підприємство самостійно створює та впроваджує мотиваційну систему опираючись на свої цілі та завдання. Слід зауважити, що система мотивації праці персоналу може бути не досконалою та мати певні недоліки, що можуть гальмувати розвиток підприємства в цілому. Ефективною та дієвою мотиваційна система може бути за умов правильної її побудови.

Тим самим, на початку побудови мотиваційної системи, слід звернути увагу на класифікацію методів мотивації праці персоналу підприємства (рис. 1.).

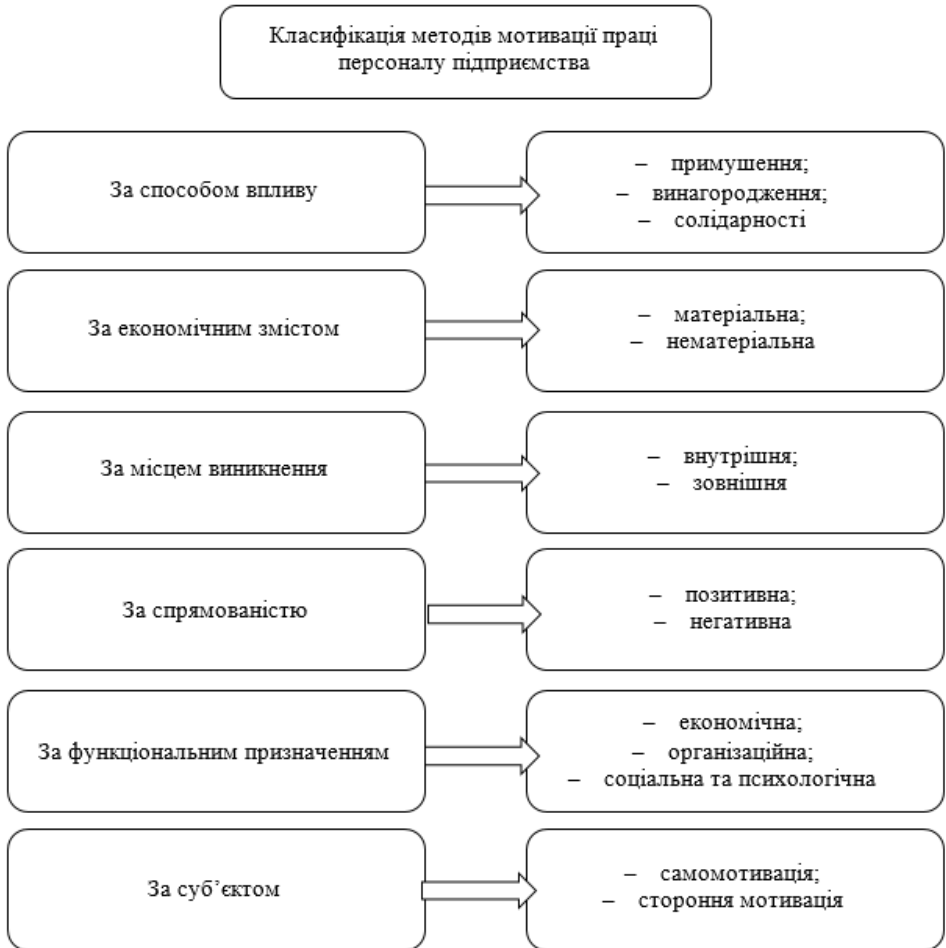

Рис. 1. Класифікація методів мотивації праці персоналу

Джерело: узагальнено автором на основі [4]

Виділяють підходи до побудови системи мотивації персоналу: адміністративно-технологічний, ресурсно-дефіцитний, програмно-галузевий, ментальний, патріархальний, організаційний, соціально-поведінковий, корпоративний та антропоцентричний. На практиці можна простежити, що окремо кожен підхід не застосовується. Підприємства зазвичай беруть за основу декілька основних ідей окремих підходів, які найбільш відповідають особливостям та умовам підприємства. У результаті можна отримати комплексний підхід, який зможе пристосовуватися до зовнішнього та внутрішнього середовища підприємства, а також вплине на досягнення поставлених цілей підприємства.

Система мотивації праці персоналу у своїй складовій має як матеріальну форму, так і не матеріальну форму мотивації. Матеріальна мотивація передбачає підвищення продуктивності праці за допомогою механізму оплати праці працівникам. До різновидів матеріальної мотивації слід віднести: заробітну плату, премії, спеціальні або індивідуальні винагороди та інші грошові виплати [1].

Нематеріальна мотивація охоплює заохочення, які не вимірюються у грошовому еквіваленті, у першу чергу вони передбачають ціннісні передбачення працівників, їх потреби та цілі.

Для вибору ефективних методів нематеріальної мотивації праці слід опиратися на соціальне положення працівників, їх віку, психологічних особливостей та ін. До найбільш дієвих методів нематеріальної мотивації відносять: мотиваційні наради, різноманітні вітання, публічне визнання, комфортні умови роботи, гнучкий графік роботи, додаткові вихідні, можливість для кар'єрного зростання, харчування тощо [6].

Формування мотиваційної системи має складатися за певними принципами, а саме: комплексність, системність, спеціалізація, регламентація, стабільність, цілеспрямованість, керованість, гнучкість, а також орієнтація на кінцевий результат. Відповідні принципи будуть реалізовуватися у продовж формування та реалізації етапів мотиваційної системи підприємства (рис. 2.).

Рис. 2. Етапи мотиваційної системи підприємства

Джерело: узагальнено автором на основі [3]

Мотивацію на підприємстві формують наступні чинники: стиль управління, соціальний пакет, корпоративна культура, система оплати праці та ін. Також, основними складовими мотивації праці, що впливають на поведінку особи, є: мотиви, потреби, стимули та інтереси.

Ефективна та дієва мотивація праці може вплинути на залучення хороших спеціалістів, досягнення поставлених цілей підприємства, знизити плинність кадрів, покращити клімат у колективі, підвищити рівень продуктивності праці та ін.

На постійній основі на підприємстві слід здійснювати моніторинг, який ґрунтується на дослідженні вже існуючої мотиваційної системи, діагностику якісного складу персоналу та ін.

У процесі формування системи мотивації участь мають приймати всі працівники на всіх рівнях управління. За умов дотримання цього, мотиваційна система підприємства буде ефективною та повноцінною. Керівництву підприємства слід оцінювати відповідність елементів, інструментів, структури системи мотивації, стратегії, цілям підприємства та етапу його життєвого циклу в цілому [5].

Отже, основним інструментом розвитку підприємства є персонал, який впливає на досягнення цілей підприємства. Для отримання бажаного результату, працівників необхідно мотивувати та підтримувати. Наразі, система мотивації містить сукупність заходів, що стимулюють працівників на досягнення цілей підприємства. Наявність фундаментальної мотивації позитивно впливає на продуктивність праці персоналу підприємства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Васюта В.Б., Бульбаха Л.І. Мотивація праці персоналу на підприємстві в сучасних умовах господарювання. Ефективна економіка. Вип. 6. 2016. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=5041> (дата звернення: 04.09.2023).
2. Верхоглядова Н.І., Ядранський Д.М., Іваннікова Н.А. Економіка підприємства. Київ: «Видавничий дім «Професіонал», 2008. 384 с.
3. Жибак М.М., Літвінов В.І. Стан та шляхи удосконалення мотивації праці в аграрних підприємствах. Агросвіт. 2017. № 5. С. 10-14. URL: http://www.agrosvit.info/pdf/5_2017/3.pdf (дата звернення: 06.04.2023).
4. Климчук А.О. Методи мотивації персоналу на промислових підприємствах. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Економіка»: науковий журнал. Острог: Вид-во НУ«ОА», травень 2016. № 1 (29). С. 44-47. URL: <https://ecj.oa.edu.ua/articles/2016/n29/11.pdf> (дата звернення: 08.09.2023).
5. Козак К.Б. Вплив мотивації на ефективність використання та розвитку трудового потенціалу персоналу. Економіка харчової промисловості. 2011. № 1 (7). С. 69–74.
6. Колот А.М., Цимбалюк С.О. Мотивація персоналу: підручник. Київ, 2011. 397 с.
7. Оксенюк К.І. Формування системи мотивації персоналу на підприємстві. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 45. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1968/1895> (дата звернення: 04.09.2023).

Коломієць Максим Олександрович,
*здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти
зі спеціальності 073 «Менеджмент».*
Науковий керівник: Хромушина Людмила Анатоліївна,
*кандидат економічних наук, доцент кафедри менеджменту
імені професора Л.І. Михайлової*

УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ В СИСТЕМІ ВИРОБНИЧОГО МЕНЕДЖМЕНТУ ТА В УМОВАХ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

У загальному розумінні поняття «якість» трактується як загальна сукупність характеристик продукції (робіт, послуг), які є складовою маркетингу, розробки, виробництва та технічного обслуговування, і за допомогою яких продукція (роботи, послуги) має задовольнити не тільки потреби споживача, а й бути доступними за ціною. На етапі виробничого процесу якість означає той ступінь, на якому робота чи функціонування продукції (послуг) підприємства задовольняють потреби споживача. Цей аспект якості є функціональною якістю (якістю роботи).

Управління якістю на сьогодні розглядається як безперервний процес впливу на виробництво через виконання послідовності логічно взаємопов'язаних функцій з метою забезпечення якості продукції (робіт, послуг). Крім цього, управління якістю передбачає управління тими чинниками та умовами, які суттєво впливають на рівень якості продукції (робіт, послуг).

Сучасні системи якості на основі концепції TQM (повне управління якістю) довели свою ефективність у світовому економічному просторі, у тому числі і в країнах ЄС. Концепція TQM передбачає управління якістю як технологію управління процесами підвищення якості. Такий прогресивний підхід поєднує передові методи управління та технологічні засоби в одну гармонійну систему, яка спрямована на покращення виробничих результатів [1, с. 125]. Вітчизняні підприємства систему TQM впроваджують на основі міжнародних стандартів ISO серії 9000, які наразі представляють найкращий міжнародний досвід формування конкурентоспроможного бізнес-середовища. TQM можна назвати революцією в управлінні якістю, сучасним підходом до формування нової моделі управління в цілому [2, с. 104].

Подальша інтеграція та глобалізація економіки зумовлює потребу вітчизняних підприємств у створенні інтегрованих систем управління якістю продукції, які використовують взаємопов'язану систему стандартів і мають конкурентні переваги для забезпечення якості продукції [3]. Інтегровані системи управління якістю є одним із показників зрілості підприємства, який характеризує гнучкість управління, здатність змінюватися відповідно до вимог різних стандартів менеджменту (ISO 9001, ISO 14001 та ін.) [4, с. 356].

Інтеграція України в Європейське співтовариство супроводжується формуванням ефективної політики забезпечення якості продукції (робіт, послуг) при впровадженні сучасних методів, систем та принципів управління якістю, визнаних в країнах ЄС. В умовах євроінтеграційних процесів та розширення каналів діяльності на зовнішніх ринках впровадження системи управління якістю суб'єктами господарювання сприятиме зміцненню довіри до них та розвитку співпраці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Томашук І.В. Управління якістю продукції на підприємстві в умовах входження України в ЄС. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2022. № 2 (60). С. 123–141. URL: <http://socrates.vsau.org/repository/getfile.php/32199.pdf> (дата звернення: 26.09.2023).
2. Капінос Г.І., Ларіонова К.Л., Липчак М.І. Проблеми та перспективи впровадження концепції загального менеджменту якості (TQM) на вітчизняних підприємствах в умовах євроінтеграції. Вісник Хмельницького національного університету. Серія: Економічні науки. 2019. № 4. Т. 1. С. 100–105. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2019_4\(1\)__21](http://nbuv.gov.ua/UJRN/Vchnu_ekon_2019_4(1)__21) (дата звернення: 27.09.2023).
3. Валявський С.М. Управління якістю продукції на підприємстві в умовах входження України в ЄС. Ефективна економіка. 2015. № 11. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4617> (дата звернення: 27.09.2023).
4. Глебова А.О., Карчевський Б.О. Системи управління якістю на підприємстві в умовах євроінтеграційних процесів. Глобальні та національні проблеми економіки. Електронне наук. фах. видання. 2015. № 8. С. 352–356. URL: <http://global-national.in.ua/archive/8-2015/73.pdf> (дата звернення: 24.04.2022).

Огребчук Вікторія Анатоліївна,
здобувач першого (бакалаврського) освітнього рівня
факультету управління фінансами та бізнесу,
Грудзевич Уляна Ярославівна,
кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансового
менеджменту факультету управління фінансами та бізнесу.
Львівський національний університет імені Івана Франка.

АКТУАЛЬНІСТЬ ФІНАНСОВОГО КОМПЛАЄНСУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Бізнес, який має певні «прогалини» у співпраці із контрагентами, проблеми у діловій етиці, заборгованостях та оподаткуванні, вважається слабким. В такому випадку, він постійно знаходиться під загрозою, адже якщо підозрілі факти та порушення вийдуть назагал, то репутація даного підприємства знаходитиметься під ударом. Також, це ризики штрафів, санкцій та розірваних відносин із партнерами. Найчастіше такі проблеми виникають саме через недогляд, помилки чи нерозуміння законодавства. Через повномасштабне вторгнення росії в Україну у бізнеса з'явилися додаткові виклики, як законодавчі, так і етичні. До прикладу, співпраця із компаніями країни-агресора та нововведеними санкціями.

Аби підприємство почувало себе впевнено, в діловому середовищі створили інструмент під назвою комплаєнс-контроль. Саме він допомагає компаніям дотримуватися нормативно-правових актів, законів, етики введення бізнесу, колективних та індивідуальних домовленостей, доводити свою добросовісність міжнародним партнерам та в кризових ситуаціях бути впевненим, що правда саме на вашій стороні.

Комплаєнс — відповідність компанії усім необхідним принципам та суворе слідування законодавству: від норм оформлення працівників, до бізнесової етики у роботі з партнерами; від міжнародного та національного законодавства, до внутрішніх правил компанії [1]. В результаті, компанія отримує бездоганну репутацію серед партнерів та довіру клієнтів. Якщо сказати точніше, то комплаєнс являє собою певний комплекс заходів на підприємстві, які не дозволяють її співробітникам порушити закон чи корпоративні домовленості.

В сучасних умовах міжнародне та національне законодавство та стандарти стали настільки поглибленими та ускладненими, що слідкувати за їхніми змінами та дотримуватися вимог простим працівникам є доволі складно. І саме тому, цим питанням необхідно приділяти окрему увагу та підходити більш системно. Для цього і використовують комплаєнс – можливість виявити та виправити недоліки до того, як це помітять інші. Однак, для того, аби комплаєнс був ефективним, його повинні дотримуватися усі: від топ-менеджерів та керівників до спеціалістів найнижчих ланок.

Комплаєнс - це не черговий модний тренд, адже саме поняття існує в бізнесі вже понад півстоліття. Свій початок комплаєнс бере із низки корупційних скандалів у США ще у 70-х роках минулого століття. Багато правопорушень вийшло назовні, привернуло багато уваги та призвело до гучних судових справ. І саме тоді, бізнес вирішив, що такі проблеми необхідно випереджати, а про репутацію слід непокоїтися. Перші комплаєнс-спеціалісти з'явилися в американських компаніях вже у 80-х роках. Їхнє завдання полягало у слідкуванні за тим, щоб підприємства дотримувалися бізнес-етики та законів і норм.

На сьогоднішній день, комплаєнс-контроль набирає великої популярності, його застосовують практично всі компанії США та Європи. Однак, слід зауважити, що дані підрозділи не дублюють функціонал інших підрозділів контролю, а доповнюють його. Комплаєнс-офіцер не слідкує за змінами у законодавстві, він прописує можливі ризики, з якими може стикнутися бізнес у різних сферах.

Для українських компаній комплаєнс є надзвичайно важливим в сучасних умовах, адже тренд на прозорість та відкритість бізнесу прискорюється з кожним роком. Невід'ємною складовою ділової культури України стає саме етика підприємництва. Одна із причин є наступною: бізнес глобалізується, виходить на міжнародні ринки, співпрацює з іноземними партнерами та інвесторами, і репутація бізнесу відіграє провідну роль.

В умовах воєнних дій навіть ті бізнеси, які не планували виходити на західні ринки, почали передбачати це у своїй стратегії. Процес побудови комплаєнсу в компанії – не швидкий і тому, для того, щоб підготувати бізнес до масштабів міжнародного рівня, слід запроваджувати його вже зараз. До того ж, війна – це нові ризики та виклики: при виборі партнерів та підрядників, підписуванні контрактів із іноземними компаніями бізнес повинен бути вкрай обережним та ретельно обдумувати всі рішення.

В Україні ще не сформована освітня галузь, яка б навчала комплаєнс-менеджерів, бо комплаєнс – доволі нове поняття для нашої держави. Проте, доволі багато українських компаній та українських представництв міжнародних компаній створюють відділи комплаєнс-контролю. Подібні підрозділи є в таких компаніях: «ДАТАГРУП», «Кернел», «Нова Пошта», МАУ, «Київстар», «Карлсберг Україна», АВ InBev Efes, «Агро-Регіон Україна», «Гудвеллі Україна».

Згідно опитування Європейської бізнес-асоціації [2], майже половина українських бізнесів із багатьох галузей серйозно переймаються комплаєнсом та залучають до цього зовнішніх експертів. Слід зауважити, що аналогічно і клієнти зацікавлені у доброчесності компаній, які надають їм товари та послуги.

Для будь-якої компанії створення комплаєнс-системи – складний, тривалий, проте важливий та необхідний процес. Ефект від впровадження комплаєнсу неможливо виміряти та оцінити, адже його елементи взаємодіють із усіма напрямками діяльності підприємства. Налагодження комплаєнс-системи для бізнесу, в свою чергу, має наступні переваги [3]:

- розуміння вимог законодавства – бізнес дізнається про нові законодавчі вимоги завчасно;
- виправлення недоліків на початкових стадіях, до того моменту, як це вийде назагал;
- збереження чималих ресурсів та уникнення фінансових санкцій;
- успішна співпраця із контрагентами та незаплямована репутація;

- покращення бізнес-процесів, що, в свою чергу, дає змогу побудувати бізнес орієнтований на клієнта;

- можливість ефективної співпраці із міжнародними партнерами.

В будь-якому випадку, запобігати ризикам дешевше, ніж усувати їхні наслідки. І саме комплаєнс вирішує практичні завдання щодо виявлення ризиків та встановленню причин їх виникнення, з'ясування шляхів та способів подолання недоліків у бізнес-процесах.

Отож, фінансовий комплаєнс – важливий незалежно чи велике це підприємство, чи це мала організація. Наявність політики комплаєнсу та її дотримання допоможе в усуненні можливих фінансових та репутаційних ризиків, незалежно від того, чи бізнес розвивається на теренах України чи закордоном. Окрім цього, фінансовий комплаєнс – це довіра, відповідальність та необхідність. Дотримуючись чинного законодавства, бізнес завжди на крок попереду своїх конкурентів. Фінансовий комплаєнс в сучасних умовах – ідеологія чистої та прозорої роботи компанії, яка неухильно дотримується усіх норм, законів та правил, а також формування бездоганної репутації не лише самого підприємства, а й кожного працівника.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Що таке комплаєнс і чому це актуально для бізнесу навіть під час війни. AIN.UA – Інтернет-бізнес в Україні. URL: <https://ain.ua/special/what-does-compliance-mean/index.html> (дата звернення: 17.09.2023).

2. European Business Association. URL: https://eba.com.ua/wp-content/uploads/2021/06/compliance-index__ukr.pdf (дата звернення: 17.09.2023).

3. Завадська І. Для чого потрібен комплаєнс на підприємстві | Think brave. Think brave | Останні новини бізнесу України. URL: https://biz.ligazakon.net/analytics/217068_dlya-chogo-potrben-komplans-na-pdprimstv (дата звернення: 17.09.2023).

Попович А.В.,
студентка 4-го курсу економічного факультету
ДВНЗ «Львівський національний університет імені Івана Франка»

СОЦІАЛЬНЕ СТРАХУВАННЯ: СУТНІСТЬ, ПРИНЦИПИ ТА МІСЦЕ В СИСТЕМІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ НАСЕЛЕННЯ

Вступ. Безпека займає важливе місце у житті кожної людини, оскільки кожен дбає про збереження свого життя та здоров'я. Для того, щоб захистити себе від будь-яких непередбачуваних обставин, які здатні нашкодити, існує соціальне страхування. Соціальне страхування відіграє вагомую роль при здійсненні соціального захисту громадян від соціальних ризиків. Соціальна сутність сучасної держави виражається в її функціях щодо освіти, культури, охорони здоров'я, пенсійного забезпечення та інших форм соціального захисту своїх громадян.

Метою даної роботи є теоретичне обґрунтування сутності, принципів та визначення місця соціального страхування в системі соціального захисту населення.

Основна частина. Світовий досвід свідчить про те, що система соціального страхування — це один з основних інститутів соціальної політики в умовах ринкової економіки, покликаний забезпечити реалізацію конституційного права громадян на матеріальне забезпечення в певних випадках.

Для того, щоб зрозуміти сутність та зміст соціального страхування варто дослідити різні підходи щодо визначення цієї соціально-економічної категорії.

Згідно з Конституцією України, соціальне страхування – це форма соціального захисту, яка дозволяє у випадку настання соціального ризику зберегти необхідні стандарти рівня та якості життя, а значить, і соціальний статус родин робітників [2].

Основи законодавства України вказують, що загальнообов'язкове державне соціальне страхування - це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає надання соціального захисту, що включає матеріальне забезпечення громадян у разі хвороби, повної, часткової або тимчасової втрати працездатності, втрати годувальника, безробіття з незалежних від них обставин, а також у старості та в інших випадках, передбачених законом, за рахунок грошових фондів, що формуються шляхом сплати страхових внесків власником або уповноваженим ним органом (далі - роботодавець), громадянами, а також бюджетних та інших джерел, передбачених законом. Соціальне страхування як фінансова категорія є системою економічних відносин, що виникають в процесі розподілу та перерозподілу ВВП шляхом формування фондів грошових коштів та їх використання для забезпечення громадян у старості, на випадок постійної чи тимчасової втрати працездатності, безробіття, підтримки материнства, а також охорони здоров'я [3].

Внукова Н.М. в своїх працях пише, що соціальне страхування – це система економічних відносин, за допомогою якої формуються і витрачаються кошти фондів для матеріального забезпечення непрацездатних [1].

Кропельницька С.О. стверджує, що соціальне страхування – це система заходів щодо матеріального забезпечення населення в старості, на випадок захворювання чи втрати працездатності у працездатному віці, на випадок безробіття, підтримки материнства і дитинства, охорони здоров'я, при виході на пенсію тощо [4].

Колосюк А. вважає, що соціальне страхування – це гарантована державою система матеріального забезпечення у разі тимчасової втрати працездатності, при досягненні похилого віку, а також система інших заходів, спрямованих на матеріальне, культурно-побутове та оздоровчо-профілактичне обслуговування [5].

Отже, проаналізувавши ці та інші твердження можна чітко сказати, що соціальне страхування як фінансова категорія є системою економічних відносин, що виникають в процесі розподілу та перерозподілу ВВП шляхом формування фондів грошових коштів та їх використання для забезпечення громадян у старості, на випадок постійної чи тимчасової втрати працездатності, безробіття, підтримки материнства, а також охорони здоров'я.

Необхідність соціального страхування зумовлена такими причинами:

- наявністю громадян, які не беруть участі суспільно корисній праці, а тому не можуть утримувати себе за рахунок заробітної плати;

- наявністю громадян, котрі є дієздатними, але не мають можливості її реалізувати

В Україні здійснюється чотири види загальнообов'язкового державного соціального страхування:

- на випадок безробіття (здійснюється через Фонд загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття);

- з тимчасової втрати працездатності та втратами, зумовленими похованням (здійснюється через Фонд соціального страхування);

- від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності (здійснюється через Фонд соціального страхування);

- пенсійне (здійснюється через Пенсійний фонд України та недержавні пенсійні фонди) [6].

До основних принципів загальнообов'язкового державного соціального страхування відносять:

- законодавчого визначення умов і порядку здійснення загальнообов'язкового державного соціального страхування;

- обов'язковості страхування осіб, які працюють на умовах трудового договору (контракту) та інших підставах, передбачених законодавством про працю, та осіб, які забезпечують себе роботою самостійно (члени творчих спілок, творчі працівники, які не є членами творчих спілок), громадян - суб'єктів підприємницької діяльності;

- надання права отримання виплат за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням особам, зайнятим підприємницькою, творчою діяльністю тощо;

- обов'язковості фінансування страховими фондами витрат, пов'язаних із наданням матеріального забезпечення та соціальних послуг, у обсягах, передбачених законами про загальнообов'язкове державне соціальне страхування;

- солідарності та субсидування;

- державних гарантій реалізації застрахованими громадянами своїх прав;

- забезпечення рівня життя, не нижчого за прожитковий мінімум, встановлений законом, шляхом надання пенсій, інших видів соціальних виплат та допомоги, які є основним джерелом існування;

- цільового використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування;

- паритетності представників усіх суб'єктів загальнообов'язкового державного соціального страхування в управлінні загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням [3].

Основними видами соціального страхування є:

- пенсійне страхування (це конституційна гарантія держави щодо матеріального забезпечення населення України, яка пов'язана з виплатою щомісячних грошових виплат пенсій у зв'язку з настанням певних фактів (інвалідність, втрата годувальника, настання старості) у розмірах не нижче від прожиткового мінімуму, встановленого законом. вид особистого страхування на підставі відповідного договору між страховиком і дієздатним громадянином, за яким у разі настання пенсійного віку громадянин має право на одержання додаткової пенсії за рахунок сплати страхових внесків);

- страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності (це окремий вид загальнообов'язкового державного соціального страхування в Україні, що здійснюється Пенсійним фондом України);

- медичне страхування (це вид цивільно-правових відносин, щодо захисту майнових інтересів фізичних осіб, пов'язаних з акумуляцією коштів на випадок компенсації вартості медичних і лікарських послуг, які можуть бути одержані ними у медичних чи лікарських закладах на платній основі);

- страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності (Нещасний випадок – це раптова обмежена в часі непередбачена та незалежна від волі застрахованої особи подія, внаслідок настання якої застрахована особа зазнає ушкодження здоров'я або смерть. Страхування від нещасний випадків відносять до ризикових видів особового страхування. За формою вирізняють добровільне страхування від нещасних випадків і обов'язкове страхування від нещасних випадків. За джерелами фінансування обов'язкове страхування від нещасний випадків поділяють на обов'язкове державне (фінансується за рахунок коштів державного бюджету) і обов'язкове (недержавне)(фінансується за рахунок власних коштів громадян, коштів підприємств, установ, організацій. За числом охоплених осіб одним договором страхування виділяють індивідуальне страхування від нещасних випадків і колективне страхування від нещасних випадків);

- страхування на випадок безробіття (це система прав, обов'язків і гарантій, яка передбачає матеріальне забезпечення на випадок безробіття з незалежних від застрахованих осіб обставин та надання соціальних послуг за рахунок коштів Фонду загальнообов'язкового державного соціального страхування України на випадок безробіття);

- інші види страхування, передбачені законами України [3].

Суб'єкти загальнообов'язкового державного соціального страхування виступають:

- Застраховані громадяни, а в окремих випадках - члени їх сімей. (Застрахованою є фізична особа, на користь якої здійснюється загальнообов'язкове державне соціальне страхування)

• Страхувальники (Страхувальниками за загальнообов'язковим державним соціальним страхуванням є роботодавці та застраховані особи, якщо інше не передбачено законами України)

• Страхувальники є цільові страхові фонди [6].

Таким чином, соціальне страхування населення — дуже актуальне питання в аспекті ринкової економіки. Особливо підвищується актуальність цього питання в період економічної та соціальної нестабільності в країні, оскільки члени суспільства втрачають можливості для підтримання звичного рівня життя внаслідок масових звільнень, значної інфляції та інших негативних чинників. Тому питання соціального захисту та страхування населення обов'язково необхідно розглядатися урядом для стабілізації соціально-економічного становища держави.

Висновки. Отже, сутність соціального страхування полягає у перерозподілі економічних наслідків соціальних ризиків у часі (в період трудової або після трудової діяльності працівників) та між суб'єктами трудових відносин. Роль та значення соціального страхування у період економічних спадів, в умовах економічної та соціальної нестабільності багатократно підвищується, бо члени суспільства втрачають можливості підтримувати звичний рівень життя. Тому держава у цих умовах повинна здійснювати активні заходи у напрямі зміцнення соціальної захищеності населення, що може бути здійснено в тому числі за рахунок системи соціального страхування. Збереженню звичайного рівня життя громадян буде сприяти розвиток добровільного страхування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Внукова Н.М. Соціальне страхування: Кредитно-модульний курс, учбової літератури / Н.М. Внукова, Н.В. Кузьминчук. — 2009. — 412 с.
2. Конституція України: Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996 р. Верховна Рада України: URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/254к/96вр>
3. Основи законодавства України про загальнообов'язкове державне соціальне страхування: Закон України від 14.01.1998 р. № 1608ВР. Верховна Рада України. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/16/98вр>
4. Крпельницька С.О. Соціальне страхування. навч. посіб. С.О. Крпельницька, Т.В. Солоджук [Вид. 2ге. перерос, та доп.] — К.: "Центр учбової літератури". 2013. — 336 с.
5. Колосок А.М. Соціальне страхування в контексті становлення соціального діалогу. Актуальні проблеми економіки. — 2008. — № 3 (81). — С. 129—135.
6. Кириленко О.П., Толубьяка В.С. Соціальне страхування. — 2016. — URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/14756/1/%D0%A2%D0%BE%D0%BB%D1%83%D0%B1%D1%8F%D0%BA.pdf>

Проскуріна Неля Миколаївна,
доктор економічних наук, професор,
Конєва Анна Василівна.

Запорізький національний університет

ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕЛЕКТРОНОЇ КОМЕРЦІЇ В УКРАЇНІ

Сучасні реалії ведення бізнесу характеризуються великою кількістю негативних факторів та умов, що гальмують розвиток підприємницької діяльності в країні. Не зважаючи на величезну кількість перепон, спричинених зовнішніми та внутрішніми чинниками, суб'єкти господарської діяльності не тільки стало функціонують, але й постійно розвиваються та підтримують українську економіку. Одним із основних видів підприємницької діяльності, що вдало функціонують на державному ринку та є рушійною силою розвитку, виступає електронна комерція.

Кількість інтернет користувачів постійно збільшується, що призводить до зростання частки суб'єктів підприємницької діяльності, що бажають використовувати мережу Інтернет як майданчик для продажу своїх товарів, робіт та послуг, як пошукову систему зі залученням нових клієнтів, як спосіб реалізації маркетингових стратегій та інше. На даному етапі розвитку української електронної комерції, на нашу думку, є дуже важливим звернути увагу на наступні облікові аспекти: особливості організації та ведення бухгалтерського обліку, обліково-аналітичне забезпечення, оподаткування електронної торгівлі в Україні, електронний документообіг.

Несвоєчасність досліджень з даної теми може призвести до гальмування розвитку електронної торгівлі в Україні і, як наслідок, втрати значної частки податкових надходжень до різних рівнів державного бюджету.

Отже, під терміном «електронна комерція» ми вважаємо доцільним наступне тлумачення – це економічні відносини, що виникають з приводу купівлі/продажу товарів, послуг та робіт та з метою отримання доходу і здійснюються поза стаціонарними торговельними майданчиками за допомогою мережі Інтернет [1].

Аналіз великої кількості теоретичних та практичних досліджень доводить, що більшість науковців ототожнюють систему побудови бухгалтерського обліку суб'єктів електронної комерції з системою обліку на традиційних майданчиках для продажу. Ми погоджуємося з думкою Кужельок І. В. [2] та виділяємо наступні облікові особливості електронної торгівлі: реалізують товари переважно не виробничі підприємства, торговельний майданчик для продажу є віртуальним, взаємовідносини продавця і покупця є опосередкованими; організація бізнес процесів будується через використання Інтернет-майданчиків для продажу.

Дані особливості функціонування електронної комерції впливають на систему організації бухгалтерського обліку та вимагають більшої кількості облікової інформації.

Дана мета може досягатися за допомогою правильної організації обліково-аналітичного забезпечення та додаткової деталізації бухгалтерських рахунків.

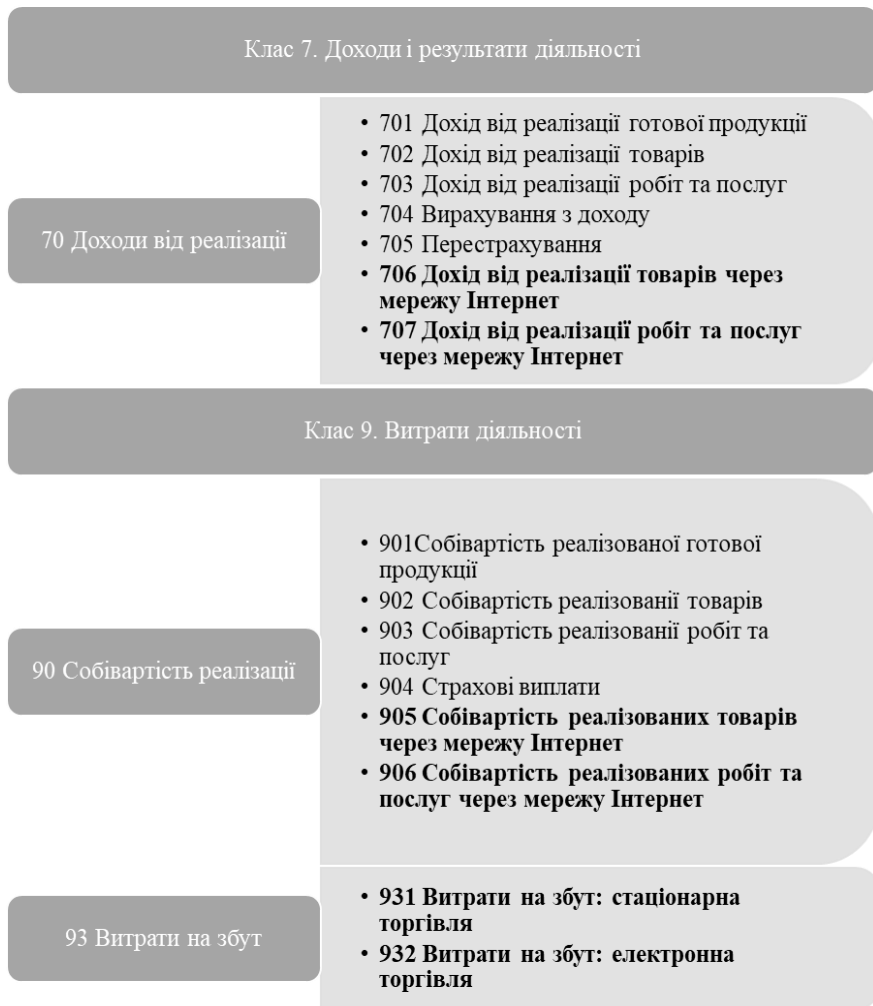

Рисунок 1 - Деталізація Плану рахунків бухгалтерського обліку для суб'єктів електронної комерції

На нашу думку, є необхідність виокремлення витрат й доходів, отриманих від стаціонарної та інтернет-торгівель. Оскільки діяльність більшої кількості суб'єктів електронної комерції характеризується змішаною формою торгівлі [3]. Ми пропонуємо деталізувати рахунки бухгалтерського обліку, пов'язані з визначенням доходу та витрат в частині виокремлення електронної комерції (Рис. 1). Запропонована деталізація

допомагає вести облік та отримувати якісну обліково-аналітичну інформацію про діяльність підприємства, за допомогою відокремлення складових діяльності суб'єкта господарювання при традиційній торгівлі від торгівлі, що здійснюється за допомогою мережі Інтернет.

Отже, запропонована деталізація допомагає вести облік та отримувати якісну обліково-аналітичну інформацію про діяльність підприємства, за допомогою відокремлення складових діяльності суб'єкта господарювання при традиційній торгівлі від торгівлі, що здійснюється за допомогою мережі Інтернет. Отримана, в результаті ведення деталізованого обліку, додаткова інформація про доходи та витрати підприємства буде відображати правдиві та своєчасні дані про діяльність підприємства, що дозволить своєчасно приймати дієві управлінські рішення та стежити за фінансовим результатом від економічної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Проскуріна Н. М., Конєва А. В. Електронна комерція: особливості системи бухгалтерського обліку. Економіка та суспільство. № 4, 2021. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1078>.
2. Кужелюк А.В. Інтернет-торгівля: здійснення та облік. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. № 9. С. 797-801. URL: <http://global-national.in.ua/archive/9-2016/163.pdf> (дата звернення: 25.09.2023).
3. Мацьків Г. В., Ціцька Н. Є., Мирончук З. П. Обліково-аналітичне забезпечення електронної комерції в аграрному бізнесі. Економічний простір. 2020. № 153. С. 105 – 109.

Пушенко Діана Сергіївна,
здобувач вищої освіти економічного факультету,
Науковий керівник: к.е.н., доц. **Кукурудз О.М.**
Державний торговельно-економічний університет.

ЗНАЧЕННЯ ФІНАНСІВ НЕПРИБУТКОВИХ ОРГАНІЗАЦІЙ

Сучасний стан фінансової системи України залежить від великого налагодженого механізму функціонування багатьох складових і різних чинників впливу на них. В цьому механізмі вагоме місце посідають фінанси неприбуткових організацій та установ, які мають вплив на створення ВВП, матеріальні і суспільні блага, а також на функціонування сфери виробництва. Фінанси неприбуткових організацій, як частина фінансів суб'єктів господарювання мають своє певне функціональне значення, свої форми і методи мобілізації, а також свій рух грошових коштів [1].

До неприбуткових організацій ми відносимо такі, метою яких не є отримання прибутку, а забезпечення деяких потреб суспільства. До таких організацій можна віднести: політичні організації, різного роду громадські об'єднання, а також об'єднання громадян, які діють на підставі Закону України "Про громадські об'єднання та об'єднання громадян", пенсійні фонди, кредитні спілки, релігійні організації, тощо.

Автоматизована система збору, обробка і накопичення даних називається реєстром неприбуткових організацій. Як показує практика, його веде державна податкова адміністрація України [2].

Установи неприбуткового роду повинні вести окремі обліки фінансів неосновної діяльності, порядок ведення таких обліків встановлений для кожного платника податку окремо. А також сплачувати податок від неосновної діяльності на прибуток.

У вище написаному тексті було перераховано види неприбуткових установ і організацій, з них найбільш популярними являються громадські організації, добровільні фонди та політичні спілки.

Громадські організації створюються людьми з двома цілями: по-перше, задоволення або захисту певних інтересів споживачів, по-друге, об'єднання людей з однаковими професійними інтересами таких як економічні, спортивні, екологічні, наукові, тощо. Прикладом таких об'єднань можуть стати творчі спілки, клуби кінологів, тощо.

Як і будь-які інші неприбуткові об'єднання громадські організації мають доходи і видатки. Видатки з галузі таких організацій пов'язані з статутною діяльністю, туди можна віднести: проведення статутних заходів (наприклад: з'їзди або конференції), утримання майна, виплата заробітної плати штатним працівникам, тобто тим людям, які працюють за додатковими угодами найму, на проведення масових заходів (як приклад можна навести: ярмарки, виставки, тощо) [2].

Людей, які відстоюють певні політичні ідеї, програми соціально-економічного розвитку або з ідентичними думками на тему політики об'єднують політичні організації. Складники видатків політичних організацій напряму пов'язані з їх статутною діяльністю і

включають в себе: утримання штатних працівників, проведення статутних партійних заходів, утримання майна спілки, відрядження членів або штатних працівників партії.

Громадські та політичні партії володіють коштами, які їм необхідні для здійснення статутної діяльності. Ці кошти можуть бути надані державою, засновниками, учасниками, тощо і будуть складатися з:

1. вступних внесків;
2. добровільних надходжень;
3. спонсорських надходжень;
4. суми доходу від певного платного заходу.

На відміну від громадських організацій, політичні партії мають свої певні обмеження. Так, у політичних партій є заборона на отримання фінансової допомоги і майна від:

1. підприємств і державних органів (за виключенням випадків, які визначені законодавством);
2. іноземних осіб або осіб без громадянства, іноземних держав, тощо;
3. нелегальних об'єднань;
4. анонімних благодійників [2].

Безкорислива пожертва, яка виражається у фінансовій, матеріальній або іншій благодійній допомозі називається благодійництвом. Воно має дві специфічні форми: меценатство або спонсорство. Якщо говорити про меценатство, то воно виражається у добровільній і безкорисливій діяльності людини в матеріальній або фінансовій підтримці. На відміну від меценатства, спонсорство це безприбуткова участь у матеріальній підтримці діяльності фізичними особами, яка виконується з метою популяризації свого імені або торгової марки. Доброчинні організації в залежності від статуту можна поділити на дві групи: місцеві або державні [2].

В Україні доброчинна діяльність має низку напрямків, з них можна виділити такі:

1. надання допомоги від стихійного лиха;
2. матеріальна допомога соціально не захищеного населення;
3. діяльність у покращенні розвитку охорони освіти, науки, медицини, тощо;
4. збереження історичних пам'яток;
5. охорона навколишнього середовища [2].

Створення доброчинних фондів відбувається, як правило, з ініціативи відомих політиків, відомих людей з метою нагромадження коштів для сиріт, малозабезпечених громадян, для певних творчих проєктів, будівництва архітектурних пам'яток, тощо. Під час створення таких організацій або громадських фондів за рахунок добровільних внесків, заходів на користь фондів, доходів від видавничих або іншого виду діяльності, тощо формуються фінансові ресурси [2].

Головною з особливостей структури доходів доброчинних організацій є те, що головне місце посідають добровільні пожертвування та спонсорські внески.

Як і в інших організаціях, доброчинні спілки теж мають низку видатків, які здійснюються згідно кошторису, до них можна віднести:

1. утримання майна фонду;
2. проведення спеціальних заходів (наприклад пленуми або конференції);
3. утримання штатних працівників;

4. витрати на добродчинну діяльність.

Згідно з офіційною інформацією на сьогоднішній день в Україні є більше двох сотень добродчинних організацій, до яких можна віднести: «Промінь сонця», «БФ Українського бізнесу», «Мрія» і багато інших.

Бравуюючи останні події в Україні з повномасштабною війною, яка триває і по сьогодні, створювання нових добродчинних фондів є досить актуальним. В інтернеті з'являється з кожним днем все більше зборів і благочинних організацій. Велика кількість населення, особливо Донеччини, Луганщини і м. Маріуполь потребує допомоги, якою і займаються різні добродчинні фонди і за допомогою яких було надано допомогу уже багатьом громадянам, які цього потребують.

Отже, можна сказати, що неприбуткові організації відіграють досить цінну роль в нашому житті. За допомогою різних спілок відстоюються наші думки на конкретну тему, на заходах, зроблених людьми певної організації можна знайти своїх однодумців. Добродчинні фонди дають вагомий внесок для допомоги громадянам, які цього потребують, але і потрібно розуміти, що якщо не буде спонсорства в подібні організації, то скоріш за все більшість подібних установ припинить свою діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Вовна Н.І. Управління фінансами неприбуткових установ, організацій Т. : Терн. нац. екон. ун-т, 2009. – 1 с.
2. Василенко Л.І., Василенко А.В. Фінанси: Навч. посіб. /За ред. Л.І. Василенко. — К.: Київ. нац. торг.- екон. ун-т, 2003. – 84 - 88 с.

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Чирка Леонід,

м. Переяслав

*молодший науковий співробітник науково-дослідного сектору
«Музей-діорама «Битва за Дніпро в районі Переяслава і
створення Букринського плацдарму восени 1943 року»*

ТАНКИ Т-34-85 І ІС-3 У ФОНДОВОМУ ЗІБРАННІ НАЦІОНАЛЬНОГО ІСТОРИКО-ЕТНОГРАФІЧНОГО ЗАПОВІДНИКА «ПЕРЕЯСЛАВ»

Колекція військової техніки є гордістю будь-якого музейного закладу, яка викликає зацікавленість, як у пересічних відвідувачів, так і професійних дослідників. Не є винятком і Національний історико-етнографічний заповідник «Переяслав», який експонує два танки радянської доби – Т-34-85 та ІС-3.

У війну з Німеччиною Радянський Союз вступив з танком Т-34-76, який на той час мав значні переваги над німецькими танками. Але з появою у 1943 році німецьких танків Pz. Kpfw. V «Пантера» та Pz. Kpfw. VI «Тигр» із посиленою бронєю та потужним озброєнням, ефективність 76-мм танкових гармат радянських танків Т-34 стала недостатньою. Адже, якщо «Тигр» підбивав Т-34-76 з дистанції 2000 м, то «тридцятьчетвірка» могла дістати «Тигра» з відстані 300-500 м. І це при умові, що поцілить з першого пострілу, адже другого шансу не було... Такі реалії змусили шукати шляхи для підвищення тактико-технічних характеристик Т-34.

Роботи по модернізації «тридцятьчетвірки» проводилися з початку 1943 року. В травні 1943 року були відпрацьовані креслення 85-мм гармати Д-5Т, а в червні 1943 року були виготовлені і перші гармати. Одночасно розроблялися і інші зразки 85-мм гармат, зокрема С-53, С-50 і ЛБ-85. Незважаючи на те, що на випробуваннях перемогла гармата С-53, перші Т-34-85 було виготовлено із гарматою Д-5Т, яка монтувалася у двомісну башту. Але встановлення на танк Т-34 більш потужної 85-мм гармати викликала нові проблеми – необхідно було збільшувати діаметр баштового погону з 1420 до 1600 мм і, відповідно, встановлювати нову башту. Саме тут розпочалася чи не найбільша проблема, оскільки на заводі № 183 у Нижньому Тагілі – найбільшому виробнику танків під час війни, не було обладнання здатного обробити зубчасті вінця башти діаметром 1600 мм. Але таке обладнання було у союзників по антигітлерівській коаліції – США і Великобританії. Тож радянській стороні довелося звернутися до урядів цих країн з проханням надання по ленд-лізу карусельних верстатів. Цілком закономірно, що такі реалії створювали суттєві затримки і зривали попередньо затверджені плани. Так, перші серійні Т-34-85 з гарматою Д-5Т зійшли з конвеєра заводу «Червоне Сормово» (м. Горький, нині м. Нижній Новгород) у січні 1944 року, хоча, відповідно до попередньо затверджених планів, перші 100 танків мали зійти з

конвеєра ще у грудні 1943 року. Але, незважаючи на труднощі, через два місяці випуск танків налагодив і завод в Нижньому Тагілі, а згодом і в Омську. Згодом було налагоджено виробництво танків із 85-мм гарматою С-53, яку вже встановлювали у тримісну башту. Саме такий танк Т-34-85 (КН-41926, № ЗС-23) із гарматою С-53 і експонується у НІЕЗ «Переяслав». Окрім гармати С-53 на озброєнні даної модифікації було два 76,2-мм кулемети ДТ-29 (1 курсовий і 1 спарений з гарматою).

Маса в бойовому спорядженні – 32 т

Максимальна швидкість по шосе – 55 км/год

Запас ходу, км – 250

Екіпаж – 5 чол

Озброєння: 85-мм гармата; 2х7,62-мм кулемет ДТ

Боєкомплект – 55/1827 постр./патр.

Розміри:

Довжина – 6100 мм, (8100 мм з гарматою)

ширина – 3000 мм.

висота – 2700 мм.

кліренс – 400 мм.

До НІЕЗ «Переяслав» (на той час «Переяслав-Хмельницький державний історичний музей») танк Т-34-85 потрапив завдяки старанням директора музею Сікорського М. І. Відбулося це наприкінці 60-х років минулого сторіччя. За спогадами ветеранів музейної справи, на територію музею танк заїхав «своім ходом». Але, на жаль, час не шкодує нікого: ні людей, ні таку грізну техніку, як танк. Тож наразі у танка відсутні 3 зовнішні паливні баки, зовнішні ящики для інструменту, шанцевий інструмент, запасні траки, вентиляційна сітка над двигуном, частина лівої полиці, заглушка бійниці з лівого боку башти. Ліворуч на лобовій броні тріщина, гусениці розрізані (в 2 місцях кожна), скоба з правого боку башти частково відірвана. Цілком закономірно, що з танка було знято оптичні прилади і кулемети. У 2012 році була можливість провести реставрацію даного танку, приїздили фахівці із танкоремонтного заводу, але, на жаль, в силу суб'єктивних причин реалізувати задум не вдалося.

Але, якщо Т-34-85 – це середній танк, то ІС-3, який експонується на меморіалі Слави у м. Переяславі – це вже важкий танк. Аббревіатура ІС означала Йосип Сталін – офіційна назва серії важких танків, які випускав Радянський Союз впродовж 1943-1953 рр., а індекс 3 – позначав третю серійну модель цього «сімейства». Роботи по створенню нового танка розпочалися влітку 1944 року в СКБ-701 Челябінського Кіровського заводу. Розроблявся танк в рамках модернізації попередньої серії танка ІС-2, який поступив на озброєння восени 1943 року. Озброєння танка ІС-3 залишилося як і в ІС-2: 122-мм гармата Д-25 і спарений з нею 7,62-мм кулемет ДП, на даху башти встановлено 12,7-мм зенітний кулемет ДШК або ДШКМ. Кулемет комплектувався коліматорним прицілом К-8Т, розрахованим на ведення вогню по повітряним цілям, що рухалися зі швидкістю до 400 км/год на висоті до 400 м. Також кулемет міг використовуватися і для стрільби по наземних цілях, проте його використання було пов'язане зі значним ризиком для стрільця, оскільки тому необхідно було піднятися з-під захисту броні до пояса. Однак поспіх, в якому створювався цей танк, спричинив цілу низку недоліків, які виявилися вже

на початку його експлуатації. Проведені доопрацювання не дали необхідних результатів. Тож в середині 1946 року ІС-3 був знятий з виробництва. Всього з квітня 1945 р. по липень 1946 р. було випущено – 1170 танків ІС-3 (за іншими джерелами – 2311 одиниць). Головні тактико-технічні характеристики танка були наступними:

Маса в бойовому положенні – 46 т

Розміри:

довжина – 6900 мм

ширина – 3150 мм

висота – 2450 мм

кліренс – 450 мм

Потужність двигуна – 520 к.с

Максимальна швидкість по шосе – 40 км/год

Запас ходу по шосе – 340 км

Екіпаж – 4 чол.

Танки ІС-3 не брали участь у Другій світовій війні, адже на момент підписання Німеччиною Акту про капітуляцію, всі танки ще перебували на заводі. Не брали вони участі й у боях на Далекому Сході у серпні-вересні 1945 р. Лише 7 вересня 1945 р. танковий полк, на озброєнні якого перебували ці бойові машини, взяв участь у Берлінському параді перемоги союзних військ.

Довгий час танк ІС-3 стояв на оглядовому майданчику поряд з Музеєм-діорамою «Битва за Дніпро в районі Переяслава і створення Букринського плацдарму восени 1943 року», де відвідувачі мали можливість ознайомитися із зразками військової техніки. Але після відкриття у 2000-му році меморіалу Слави, туди, разом з іншою військовою технікою, було переміщено і танк ІС-3. На жаль, перебуваючи без належної охорони, військова техніка стала здобиччю любителів «легкої наживи». Не став виключенням й ІС-3...

Стан збереження: Відсутні: люк механіка-водія, кулемети, запасні траки, зовнішні ящики для інструменту, 8 ковпаків на котках з лівого боку. Зовнішні паливні баки деформовані і пошкоджені корозією.

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

***Башилі Наталія Іванівна,**
аспірант кафедри загальної педагогіки і спеціальної освіти
Ізмаїльського державного гуманітарного університету
E-mail: n69454@gmail.com*

ФОРМУВАННЯ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ У СТРУКТУРІ ТЕОРІЇ МОВЛЕННЕВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Світові тенденції модернізації загальної середньої освіти характеризуються тим, що знання перестають бути головною метою навчання, натомість пріоритетного значення надають формуванню в учнів здатності користуватися знаннями, застосовувати їх у різноманітних життєвих ситуаціях.

Багатоаспектність і складність проблеми формування лексичної компетентності в молодших школярів зумовили її розгалуженість: вивчення проблем мовної прагматики, аналіз цілей, мотивів, настанов учасників комунікації, які суттєво визначають особливості мовленнєвого продукту (Г. Богданович, В. Бондарко, А. Вежицька, Є. Верещагін, Т. Винокур, М. Всеволодова, І. Голубовська, Ю. Караулов, В. Кононенко, В. Костомаров, В. Красних, О. Кубрякова, Л. Мацько, О. Митрофанова, Н. Озерова, Р. Ратмайр, О. Шмельов та ін.); збагачення словникового запасу учнів на різних етапах мовленнєвого розвитку (Н. Гавриш, Н. Голуб, Л. Кулибчук, Т. Коршун, В. Тихоша та ін.); культура мовлення (Н. Бабич, Б. Головін, О. Горошкіна, В. Костомаров, Л. Мацько та ін.); психологічні засади розвитку мовлення (Л. Виготський, М. Жинкін, І. Зимня, О. Леонт'єв, О. Лурія, І. Синиця); функціонування текстів художнього стилю (Л. Варзацька, О. Караман, Л. Мацько, В. Мельничайко, М. Пентилок та ін.); розробка мовного компонента загальноосвітньої підготовки учнів (О. Біляєв, М. Вашуленко, Л. Мацько, Н. Пашківська, М. Пентилок, К. Плиско, О. Хорошківська та ін.); комунікативний аспект вивчення мови (А. Богуш, Л. Варзацька, Н. Гавриш, В. Капінос, Т. Котик, С. Караман, Т. Ладигенська, В. Мельничайко, М. Пентилок, К. Пономарьова, Л. Попова, М. Стельмахович та ін.). Більшість авторів цих досліджень мають спільну позицію щодо необхідності збагачення особистості дитини цінними духовно-художніми враженнями, емоційністю сприйняття навколишнього світу, розвитком її мовлення, творчою самореалізацією.

Теорія мовленнєвої діяльності базується на розумінні мовленнєвої комунікації як активного процесу, що передбачає взаємодію між учасниками комунікації та досягнення спільних цілей. Вона визнає значення мовленнєвої діяльності як основи для формування мовленнєвих навичок та компетентностей.

Поняття лексична компетентність учня значно ширше за поняття знання, уміння та навички з лексики оскільки зосереджує в собі спрямованість особистості (мотивацію, ціннісні орієнтири та ін.), її здатність долати стереотипи, передбачати мовленнєві ситуації,

гнучкість мислення; характер – самостійність, цілеспрямованість, волюві якості. Лексична компетентність учнями старшого дошкільного віку є однією з інтегративних якостей особистості дітей, яка уможливує свідомо і творчо визначати і здійснювати власне життя, розвивати власну індивідуальність, досягати успішної, оптимальної життєдіяльності, мотивів та настанов учасників комунікації, а також особливостей мовленнєвого продукту, що включають лексику, вимагають комплексного підходу до навчання та розвитку лексичної компетентності в старших дошкільнят.

Вивчення проблем мовної прагматики є одним з ключових аспектів формування лексичної компетентності. Мовна прагматика вивчає, як мова функціонує в реальних комунікативних ситуаціях. Діти повинні розуміти, що слова та вислови мають певні цілі та функції, і вміти використовувати їх відповідно до контексту та мовного співрозмовника.

Аналіз цілей, мотивів та настанов учасників комунікації важливий для ефективного використання лексики. Діти повинні розуміти, чому вони взаємодіють з іншими людьми, яку інформацію хочуть передати або отримати, які є їхні інтереси та мотиви. Це допомагає їм вибирати відповідні слова та вислови, адаптуватися до потреб та очікувань співрозмовників.

Особливості мовленнєвого продукту, які включають лексику, вимагають вивчення та розвитку різних мовленнєвих навичок. Діти повинні вивчити правильну лексичну вимову, розуміти значення слів, вміти складати зв'язні речення та використовувати різні мовленнєві засоби для вираження своїх думок та ідей.

Усі ці аспекти взаємопов'язані та взаємозалежні. Діти повинні одночасно розвивати свої знання лексики, вміння аналізувати комунікативні ситуації, розуміти мотиви та настанови співрозмовників, а також вдосконалювати свої мовленнєві навички. Цей комплексний підхід допомагає формувати ефективну лексичну компетентність у старших дошкільнят.

Досягнення останніх десятиліть в лінгвістиці, прагмалінгвістиці, семіотиці й особливо – психолінгвістиці (О. Леонт'єв, М. Жинкін, О. Шахнарович, Ю. Красіков та ін.), надають для методики викладання української мови величезні можливості, які, на жаль, ще мало використані стосовно дошкільної освіти. Вивчення особливостей породження мовлення (текстотворення), засноване на виключно науковій базі, з опорою на основні мовленнєвознавчі одиниці дозволить не лише формувати й розвивати лексичну компетентність учнів, але й позитивно позначиться на формуванні лексичних, граматичних, орфографічних, загальних мовленнєвих умінь.

Як відомо, мовна здібність – одне з ключових понять психолінгвістики, введене О. Леонт'євим, розглядається як основна властивість людської психіки, яка забезпечує можливість сприймання, розуміння та продукції мовлення[1]. Мовна здібність є складним когнітивним процесом, що включає в себе багато аспектів та компонентів. Психолінгвісти вважають, що рівні мовної здібності відповідають рівням системи мови. Система мови включає в себе фонетичний, лексичний, граматичний та семантичний рівні. Кожен рівень вимагає від окремої особи здібності сприймати, розуміти та використовувати мовні одиниці на даному рівні. Розуміння рівнів мовної здібності допомагає вивчати та розвивати мовленнєві навички у мовному навчанні та практиці. Це також впливає на розуміння та пояснення індивідуальних різниць у мовному

розвитку між різними людьми. Головна психолінгвістична закономірність формування лексичної компетентності полягає в тому, що дитяче мовлення, а значить і мовна здібність, розвиваються на основі формування граматичних і семантичних узагальнень в процесі предметної діяльності та спілкування. Мовна здібність розглядається як ієрархічно організована система одиниць і правил їх функціонального використання [2].

Семантичний принцип є одним з найважливіших принципів у побудові методики формування лексичної компетентності у дошкільнят. Цей принцип базується на розумінні того, що лексична компетентність пов'язана зі значеннями слів та їх семантичними зв'язками. Семантичний принцип передбачає акцент на розвитку розуміння та використання значень слів у мовленні. Він наголошує на формуванні у дітей відповідного словника, розрізненні смислових відтінків та вмінні використовувати слова відповідно до їх значень у конкретних ситуаціях. Цей принцип у формуванні лексичної компетентності підкреслює важливість розуміння та використання значень слів у мовленні. Це допомагає дітям розвивати точність та виразність у мовленні, а також сприяє їхньому комунікативному розвитку.

Питання про вибір основних одиниць навчання є важливим у методичній системі формування лексичної компетентності дітей старшого дошкільного віку. При цьому виборі можна враховувати психолінгвістичну модель породження мовленнєвого висловлювання та лінгвістичні погляди академіка В. Виноградова. Психолінгвістична модель породження мовленнєвого висловлювання може надати важливі вказівки щодо вибору одиниць навчання. Ця модель передбачає, що мовлення виникає в результаті взаємодії когнітивних, психологічних та соціокультурних чинників. У цьому контексті, одиниці навчання можуть базуватись на реальних комунікативних ситуаціях, де діти взаємодіють та спілкуються між собою. Наприклад, конкретні слова, фрази або вислови, які є актуальними у певному контексті, можуть бути вибрані як основні одиниці навчання. Лінгвістичні погляди академіка В. Виноградова також можуть впливати на вибір одиниць навчання. Виноградов висловив думку про велике значення лексики у формуванні мовленнєвої компетентності. Він підкреслював, що знання слів та їх значень є основою мовного виразу та розуміння. Тому, вибір основних одиниць навчання може бути спрямованим на розширення словникового запасу та використання слів у різних комунікативних ситуаціях. Зважаючи на психолінгвістичну модель та лінгвістичні погляди В. Виноградова, вибір основних одиниць навчання може включати такі аспекти[3]:

- Основні слова та словосполучення, які активно використовуються у комунікативних ситуаціях.
- Тематичні словникові групи, які допомагають дітям ознайомитись зі словами, пов'язаними з конкретною темою або предметною областю.
- Часто вживані слова та вислови, які є ключовими у повсякденному мовленні та спілкуванні.
- Лексичні одиниці, які допомагають виражати думки, почуття, описувати предмети та події.

Вибір основних одиниць навчання може бути зроблений з урахуванням конкретних потреб та особливостей дітей старшого дошкільного віку, а також з орієнтацією на розвиток їхньої лексичної компетентності та комунікативних навичок.

З методичною метою ми, відповідно до таких функцій мови, як комунікативна та номінативна, обираємо в якості основних дидактичних одиниць навчання слово і словосполучення (номінативні), речення та текст (комунікативні). Ми поділяємо думки тих сучасних авторів, які вважають текст вищою комунікативною одиницею мови, і наслідуючи їх, використовуємо терміни "складне синтаксичне ціле, надфразова єдність, текст як синоніми [4].

Етап лексичної і граматичної структуризації висловлювання у внутрішньому мовленні дітей є важливим етапом породження мовлення. Цей етап передує фізичному висловленню дитиною своїх думок і ідей. Під час етапу лексичної і граматичної структуризації дитина вибирає та організовує слова та фрази у відповідний порядок, дотримуючись граматичних правил та контексту комунікації. На цьому етапі дитина розвиває свою лексичну компетентність, ознайомлюється з різними словами та їх значеннями, навчається використовувати їх у реченнях та фразах. Також на даному етапі дитина формує граматичну структуру свого висловлювання. Вона вивчає правила вживання слів, розуміє основні граматичні категорії, такі як роди, числа, часи та інші. Це допомагає дитині правильно виражати свої думки та ідеї у внутрішньому мовленні перед їх фізичним висловленням. Етап лексичної і граматичної структуризації висловлювання у внутрішньому мовленні дітей відіграє важливу роль у розвитку їхньої мовної компетентності. Це дозволяє дитині розвивати свої мовленнєві навички, вдосконалювати лексичний запас та вивчати граматичні правила, що сприяє якісному розвитку мовлення.

Особливу значущість, у зв'язку з цим, набуває питання про мовленнєві лексичні і граматичні помилки. Розвиток психолінгвістики дозволив уточнити ставлення до мовленнєвих помилок як до необхідної складової частини мовленнєвої діяльності: підтримуючи гомеостаз мовної системи, вони відіграють позитивну роль у функціонуванні мови [7: 111]. При породженні мовленнєвого висловлювання, оскільки це процес творчий, помилки завжди можливі, їх існування не можна виключити. Методична проблема полягає як в їх зменшенні та попередженні до акту виявлення, так і у виправленні після усного висловлювання, а також в усуненні шляхом редагування письмового тексту. Домогтися абсолютно безпомилкового мовлення – завдання нереальне, оскільки помилки властиві людській діяльності взагалі і мовленнєвій – зокрема.

Дидактичний принцип відповідності змісту навчання віковим можливостям учнів та принцип доступності і посильності дійсно є важливими при створенні системи формування лексичної компетентності учнів дошкільної освіти. Ці принципи реалізуються через специфічний принцип градуальності, який ґрунтується на закономірностях мовленнєвого розвитку учнів, за Л. Федоренко. Принцип градуальності передбачає поетапне та поступове навчання, з урахуванням вікових можливостей дітей. Цей принцип забезпечує послідовність і прогресивність у формуванні лексичної компетентності, враховуючи розвиток мовлення відповідно до вікових закономірностей. При застосуванні принципу градуальності в системі формування лексичної компетентності дошкільників можуть бути враховані наступні аспекти[5]:

- **Відповідність змісту навчання віковим особливостям:** Вибір слів, тем та лексичних одиниць повинен відповідати розвитковим можливостям та інтересам

дошкільників. Навчання має бути доступним та зрозумілим для дітей, а вивчення нової лексики повинно ґрунтуватися на їх попередньому досвіді.

- **Поступове ускладнення завдань:** Завдання з розвитку лексичної компетентності поступово стають складнішими і вимагають від дітей більшої самостійності та творчості. Рівень складності завдань повинен поступово зростати, враховуючи здатність та готовність дітей дошкільного віку.

- **Зв'язок з реальними життєвими ситуаціями:** Навчання має бути орієнтоване на практичне застосування лексичних навичок у реальних ситуаціях. Слова та фрази повинні бути пов'язані з побутовими та комунікативними потребами дітей, що забезпечує їх доступність та застосовуваність.

Принцип градуальності в системі формування лексичної компетентності дошкільників допомагає забезпечити послідовний та ефективний розвиток мовлення. Цей принцип враховує вікові особливості дітей та дозволяє навчанню бути доступним, поступовим та пристосованим до їхніх можливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Шахнарович А. Место семантического компонента в языковой способности. Семантика языковых единиц и текста : [лингвист. и психоллингвист. исслед.] / Шахнарович А. – М., 1979. – С. 5–18.
2. Шахнарович А. Языковая способность : [лингвистический энциклопедический словарь] / А. Шахнарович. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – С. 617.
3. Красиков Ю. В. Лингвистические параметры исследования письменного текста : автореф. дис. на получение науч. степени докт. фил. наук : спец. 10.02.01. "Русский язык" / Ю. В. Красиков. – М., 1990. – 51 с.
4. Шахнарович А. Детская речь : [лингвистический энциклопедический словарь] / А. Шахнарович. – М. : Сов. энциклопедия, 1990. – С. 131–132.
5. Гак В. Г. Структура слова как компонент семантической структуры высказывания / В. Г. Гак // Семантическая структура слова : Психоллингвистические исследования. – М. 1971. – С. 78 – 96.
6. Красиков Ю. В. Алгоритмы порождения речи / Красиков Ю. В. – Орджоникидзе : Ир, 1990. – 240

Білорус Т.В.,
здобувач вищої освіти
Науковий керівник: к.фіз-мат.н., доц. **Чернобай О.Б.**

Державний податковий університет, м. Ірпінь

ВИКОРИСТАННЯ ТЕХНОЛОГІЇ МОЗКОВОГО ШТУРМУ НА УРОКАХ МАТЕМАТИКИ

В умовах Нової української школи важливим є використання у навчальному процесі інтерактивних технологій. Найважливішими показниками їх є ініціатива, свобода вибору, самореалізація. Саме тому в освітньому процесі проблема використання інтерактивних технологій є досить актуальною [3].

Інтерактивне навчання є однією з найбільш гнучких форм включення кожного учня в роботу, забезпечує перехід від простих до складних завдань, вчить використовувати не готові знання, а здобувати їх із власного досвіду, що веде до розвитку мислення - творчого і діалектичного. Новітні підходи до організації навчання роблять навчально-виховний процес різноманітним, цікавим та ефективним, а найкориснішим у такому навчанні є те, що математика починає подобатися [4].

Однією з таких сучасних інтерактивних технологій є мозковий штурм. «Мозковий штурм» – форма проведення заняття у вигляді колективного обговорення проблем, що дозволяє за мінімум часу отримати максимальну кількість ідей, а також сприяє ефективному виконанню практичних завдань і успішному вирішенню ситуацій. Таке заняття сприяє розвитку комунікативних навичок учнів, умінню виражати та захищати власну думку, відстоювати позицію.

Щоб чітко усвідомити сутність цього інструменту слід зазначити наступне: з одного боку, це колективний (командний) вид діяльності, у якому бере участь значна кількість учасників, що перебувають у взаємодії, а не в протидії, як нерідко буває під час дискусії (тому «мозковий штурм» є елементом педагогіки співробітництва, адже забезпечує вимоги спільного виконання поставлених завдань); з іншого боку, кожен учасник перебуває у відносно автономному режимі: він пропонує власні рішення, які слід рівноправно розглядати з думками решти учнів (такому ракурсі «мозковий штурм» позначений і особливостями особистісно орієнтованого навчання) [2].

«Мозковий штурм» здатний спонукати учнів виявляти творчість і розвивати вміння швидко аналізувати ситуацію. Перед виконанням завдання педагог має ознайомити учнів з правилами цієї інтерактивної технології, а саме:

1. Висловлювати все, що спадає на думку.
2. Не обговорювати і не критикувати висловлювання інших учнів.
3. Можна повторювати ідеї, запропоновані іншим учнем.
4. Можливе розширення раніше озвученої ідеї [1].

Методичні рекомендації щодо організації проведення уроку з використанням технології «мозковий штурм»

Заняття «мозковий штурм» рекомендується проводити після завершення розгляду окремої теми. Така форма проведення заняття дозволяє швидко оцінити знання та вміння всіх учнів класу.

Регламент гри – 1 академічна година. Структура витрат часу на окремі елементи:

- вступне слово викладача – до 3 хвилин;
- ігровий час – до 30 хвилин;
- підбиття підсумків – до 5 хвилин.

Для проведення гри необхідно підготувати відповідним чином приміщення, розбивши його на робочі зони залежно від кількості команд (оптимальною є кількість 2–4 команди). Слід організувати окремі робочі зони для членів журі та запрошених. У класі має бути дошка, на якій будуть висвітлюватися поточні результати змагання.

Роль ведучого такого заняття краще надати вчителю. Крім нього, на гру обирають секретаря та членів журі (це можуть бути як запрошені вчителі, учні старших класів, батьки тощо). Учні класу розділяються на команди, кожна з яких обирає свого капітана. Учням заздалегідь видається перелік запитань для повторення, рекомендована література. Вони самостійно організують повторення вивченого матеріалу в своїх командах.

Загальні правила гри

Етап 1. Вступне слово вчителя, де формулюється проблема, яку необхідно вирішити.

Етап 2. Учні ознайомлюються з умовами та правилами проведення «мозкового штурму».

Етап 3. Так звана «сесія», де учням задають запитання у швидкому темпі, а вони мають оперативно знайти на них відповіді.

Етап 4. «Штурм» поставленої проблеми. Кожна команда одержує індивідуальне завдання і протягом 15 хвилин учні повинні знайти неординарне розв'язання цієї проблеми. Усім висувують одну умову: ідея повинна бути абсолютно новою, простою, надійною, доступною.

Етап 5. Команди захищають ідеї, які запропонували її члени, дискутують, аргументовано доводять свою думку, спростовують рішення інших, переконують опонентів.

Етап 6. Вибір кращих ідей, їх оцінювання, надання рекомендацій щодо впровадження.

Наприклад тема підсумкового уроку «Складні відсотки» 9 клас

Можливі варіанти завдань:

На етапі 3 заняття «сесія» учням можуть бути запропоновані конкретні прикладні задачі, які потрібно буде якомога швидше вирішити різними способами. Чим більше способів вирішення задачі запропонує команда, тим більше балів вона отримає. Також додатковий бал надається команді, яка першою впоралася із завданням.

На четвертому етапі «штурм поставленої проблеми» кожній команді потрібно буде придумати прикладну задачу на відсотки та пов'язати її з конкретною професією.

Так результати презентовані учнями повинні мати такий вигляд:

Професія «банкір»

Вкладник відкрив у банку депозит на суму 18000 грн під 12% річних. Скільки коштів буде на рахунку вкладника через 2 роки? Скільки відсоткових коштів доведеться заплатити банку?

Професія «продавець»

Продавець квітів знизив ціну з 25 грн за одиницю до 22 грн. Наступного дня кількість проданих квітів зросла зі 150 одиниць до 200 одиниць. На скільки відсотків змінився дохід продавця? Чи варто було продавцю знижувати ціну?

Професія «хімік-технолог»

У 300 гр розчину міститься 60 гр солі. Скільки води слід додати до розчину, щоб вийшов розчин концентрації 15%?

Загальна оцінка команд за заняття «Мозковий штурм» і мотивація навчально-творчої діяльності учнів.

Після того, як закінчили обговорення всіх ситуацій, ведучий оголошує закінчення гри, потім розпочинається підбиття підсумків. Кожна команда розподіляє надану їм суму балів між командами-суперниками, а результати передає ведучому або обраному секретарю. Ведучий (секретар) підраховує набрану кожною командою кількість балів і повідомляє результати проведеного заходу. Набрану кількість балів капітан кожної команди розподіляє між учасниками залежно від їхньої активності та влучності відповідей.

Зведена підсумкова таблиця результатів заняття дозволяє вчителю провести докладний аналіз засвоєння учнями теми, з'ясувати прогалини в знаннях, накреслити напрями подальшої роботи.

Отже, використання технології «мозковий штурм» на уроках математики основної школи є ефективним методом стимулювання пізнавальної активності, формування творчих умінь учнів як у малих, так і у великих групах. Крім того, формуються вміння висловлювати свою точку зору, слухати опонентів, рефлексивні вміння. Окрім цього зазначена технологія дає можливість збагачувати світоглядну і моральну основу суджень як окремої особливості, так і громадської думки учнівського колективу. За допомогою подібних вправ можна глибше осмислювати актуальні явища громадського, культурного, міжнародного життя, навчитися поважати власну думку, зрозуміти, що не завжди те, що висловлює більшість, є істиною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Білик Т. С. (2021). Інтеграція інноваційних елементів та інтерактивних технологій на уроках математики в початковій школі. *Modern Information Technologies and Innovation Methodologies of Education in Professional Training Methodology Theory Experience Problems*, 100–108. <https://doi.org/10.31652/2412-1142-2021-61-100-108>
2. Бондаренко Ю.І. (2021). «Мозковий штурм» на уроках літератури. Наукові записки. Серія "Психолого-педагогічні науки; (Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя), (3), 52-60. <https://doi.org/10.31654/2663-4902-2021-PP-3-52-60>
3. Нова українська школа. URL: <https://osvita.vmr.gov.ua/nova-ukracsnska-shkola> (дата звернення: 27.09.2023)
4. Чуприна Н.М. (2019). Інноваційні технології як засіб формування соціально зрілої особистості на уроках математики. Матеріали XI Міжнародного фестивалю педагогічних інновацій. Том 2. Черкаси. С. 149-152. http://oiopp-ed-sp.net/public/attached_files/ii_tom_0.pdf#page=149

Богдан Інна Олександрівна,
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
зі спеціальності 014 Середня освіта.
Науковий керівник: Андрійчук Тамара Вячеславівна,
кандидат біологічних наук, доцент кафедри екології та географії.
Житомирський державний університет імені Івана Франка

ДОСЛІДНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ЇЇ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ КЛЮЧОВИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ ЗДОБУВАЧІВ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

На сьогоднішній день в Україні активно відбувається процес перетворення освітньої сфери. Однією з головних цілей цього процесу є формування людей, здатних діяти активно, самостійно розв'язувати складні проблеми, ефективно працювати та навчатися впродовж усього життя. В зв'язку з цим, увага в освітньому процесі зсувається з простого засвоєння знань на набуття навичок та умінь застосовувати ці знання на практиці. Традиційний метод навчання стає недостатнім для розв'язання сучасних освітніх завдань, тому педагоги активно впроваджують інноваційні підходи, технології та методи. Особливо важливим серед педагогічних інновацій є дослідницьке навчання, яке передбачає отримання знань через самостійну пошукову діяльність та осмислення отриманих результатів. Навчання через дослідження вимагає значних зусиль з боку вчителя, проте, при правильній організації навчального процесу, воно гарантує гарні результати у засвоєнні предмету.

Основною метою географічної освіти є підготовка здобувачів до сучасних змінних умов життя, а також розвиток їх здатності використовувати географічні знання в реальних життєвих ситуаціях. Важливим аспектом є розвиток критичного мислення, аналітичних навичок, оцінювання інформації та формування власних обґрунтованих висновків.

В педагогічній літературі детально розроблено педагогічні технології та виділено групи інтерактивних методів навчання, які успішно використовуються на уроках географії. Дослідники, такі як О. Пометун, Л. Пироженко, В. Федорчук, С. Крамаренко, Н. Стецюра, О. Біда, Л. Варзацька та інші, присвятили свої доробки теоретичним і практичним аспектам використання педагогічних технологій навчання на уроках географії.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування методики організації дослідницької діяльності здобувачів загальної середньої освіти.

Дослідницька діяльність – це процес систематичного збирання, аналізу та інтерпретації даних з метою отримання нових знань, розширення наукового розуміння або вирішення конкретних проблем. Це важлива складова наукового методу, яка дозволяє вченим та дослідникам вивчати питання, генерувати гіпотези, проводити експерименти та висувати висновки.

Дослідницька діяльність може бути проведена в різних галузях науки і дослідженнях. Вона може включати як теоретичні дослідження, спрямовані на розвиток нових теорій або моделей, так і експериментальні дослідження, які передбачають збирання та аналіз фактичних даних [1].

Важливим аспектом дослідницької діяльності є етика, яка включає дотримання академічної доброчесності, захист прав та безпеки учасників дослідження та дотримання принципів конфіденційності. Крім того, дослідницька діяльність має бути об'єктивною, реплікованою та перевіреною спільнотою для забезпечення наукової достовірності.

Дослідницька діяльність в закладах загальної середньої освіти грає важливу роль у формуванні ключових компетентностей учнів. Ключові компетентності – це навички, знання і вміння, які дозволяють учням успішно функціонувати в сучасному суспільстві і розв'язувати різноманітні завдання у навчанні, роботі та особистому житті. Дослідження у навчальному процесі – це спеціальна технологія залучення школярів до особистих, незалежних пошуків, опираючись на які вони встановлюють зв'язки між предметами, явищами і процесами об'єктивної дійсності, узагальнюють, пізнають закономірності. Ця технологія покликана забезпечити хід освітнього процесу через здійснення постійних досліджень. Мета застосування дослідницької технології в навчанні полягає в отриманні здобувачами досвіду дослідницької роботи в пізнавальній діяльності, поєднання розвитку їх розумових здібностей, дослідницьких умінь і творчих можливостей, становлення на цьому підґрунті діяльної, компетентної, креативної особистості. Завдяки застосуванню дослідницької технології вирішується ряд завдань: використання дослідницьких методів у освітньому процесі; проведення досліджень при вивченні певних фактів, явищ, процесів; надання допомоги здобувачам у оволодінні прийомами дослідницької роботи, розвитку їхніх дослідницьких умінь; виховання інтересу школярів до проведення дослідницької роботи; формування в здобувачів усвідомлення того, що їхня навчальна діяльність подібна до наукового пізнання; розвиток дослідницького компоненту у світогляді школярів; прищеплення розуміння дослідницької стратегії в процесі пізнання; забезпечення реалізації творчого потенціалу здобувачів через формування їхнього досвіду дослідницької діяльності; вивчення й аналіз особистої специфіки формування дослідницького досвіду учнів, його значення для розумового розвитку і виховання; освоєння вчителем всіх деталей застосування дослідницького підходу у викладанні географії [5].

Дослідницький метод навчання дозволяє досягти бажаних результатів навчання при створенні у межах навчального предмету системи навчальних завдань, при пропедевтичній підготовці до їх вирішення, налаштуванні сприятливого психологічного клімату. Але навчальний процес не має бути побудований виключно на даному методі, оскільки здобувачі потребують також і засвоєння теоретичного матеріалу за сприяння вчителя.

Дослідницький метод навчання може бути застосованим в різних класах, але з урахуванням вікових особливостей та розумових здібностей школярів. У предметах природничого циклу метод дослідження реалізується через систему експериментальних завдань [2]. Цей метод навчання втілюється в життя через дослідницьку діяльність учнів. У процесі такої діяльності відбувається формування дослідницької

компетентності. Вона містить ряд компонентів: мотиваційно-особистісний, інтелектуально-творчий, когнітивний, дієво-операційний.

Більшість науковців погоджуються з тим, що для навчально-дослідницької діяльності учнів є характерними творча спрямованість розумової роботи, педагогічне управління процесом формування навчально-дослідницьких умінь, який здійснюється більш ефективно в разі, коли здобувачі отримують навички передбачення результату, навчаються формулювати цілі й гіпотези, вести самостійний пошук шляхів досягнення поставленої мети й аргументувати вірність рішення [6].

Дослідження є дуже актуальною та оптимальною формою роботи з учнями при викладанні шкільного курсу географії. Їх проведення рекомендується діючою шкільною програмою. Дослідження в якості виду навчальної діяльності було включено у структуру вивчення шкільного курсу географії згідно з оновленим Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти.

Дослідження були введені до освітнього процесу тому, що вони спрямовані на удосконалення сприймання та засвоєння навчального матеріалу під час виконання завдань для формування в школярів просторового уявлення про поверхню землі, її елементи, взаємодію між ними. При цьому важливим завданням є навчити здобувачів розуміти суть соціально-економічних, суспільно-політичних та екологічних процесів і явищ. Крім того, дослідження з географії – одна з ключових складових нового підходу до вивчення предмету у межах шкільної освіти [3]. Проведення учнівських досліджень дозволяє продуктивно формувати значну кількість необхідних умінь і навичок. Мета введення цього виду роботи до навчальної програми полягає у поєднанні виконання практичних і суспільно важливих завдань засобами створення різнобічних творчих робіт. При цьому відбувається реалізація ідеї зближення шкільної освіти з реальним життям, адже знання мають бути активно застосовані в повсякденних умовах. Таким чином, головною метою застосування досліджень на уроках географії є самостійне набуття здобувачами географічних знань, оволодіння уміннями та навичками завдяки їх залученню до науково-творчих досліджень [4].

Процес формування дослідницьких умінь школярів відбувається поступово. Він має бути організований таким чином, щоб рівень дослідницької самостійності учнів постійно зростає. Запропонована вчителем проблематика досліджень може бути відображена в якості головної проблеми уроку чи його етапу.

Вчитель має уважно ставитися до підготовки завдань дослідницького характеру, акцентувати увагу на їх пошуковому характері. Здобувачам при цьому слід наголошувати на важливості пошуку та обробки інформації з метою досягти результату дослідження. Також школярів треба навчити, вірно опрацьовувати інформацію, доречно формулювати мету, об'єкт і предмет дослідження і оформлювати результати.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Географія: підруч. Для 9 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Бойко В.М. Тернопіль: Підручники і посібники, 2017. 272 с.
2. Гончарук Т.В. Дослідницька діяльність як чинник реалізації творчого потенціалу старшокласників. Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: Зб. наук. праць. Вип. 15, кн. 1. Кам'янець-Подільський: Видавець ПП Зволейко Д.Г., 2011. С. 124-130.
3. Драйден Г., Вос Д. Революція в навчанні / перекл. з англ. М. Олійник. Львів: Літопис, 2005. 542 с. URL: <http://static.klasnaocinkacom.ua/uploads/editor/2617/> (дата звернення: 10.08.2023).
4. Ісаєва Г.М. Підручник географії як засіб формування умінь проектної діяльності учнів. Проблеми сучасного підручника. 2014. №14. С. 221-231.
5. Караванський С. Практичний словник синонімів української мови. 5-те вид., опрацьоване і доповн. Львів :БаК, 2014. 546 с.
6. Концептуальні засади компетентнісного навчання географії та економіки: збірник матеріалів круглого столу «Історія – діалог – траєкторія розвитку», присвяченого 85 річчю відділу навчання географії та економіки Інституту педагогіки НАПН України (08 жовтня 2019 р., м. Київ). Київ: Педагогічна думка, 2019. 95 с

Євтушенко Олексій Вадимович,
здобувач магістерського рівня вищої освіти
Ніжинський державний університет імені Миколи Гоголя

ПРАКТИЧНЕ ЗАСТОСУВАННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ОНЛАЙН-ІГОР В ОСВІТНІЙ ПРОЦЕС ТА СПОСОБИ МОТИВУВАННЯ УЧНІВ ДО ПОКРАЩЕННЯ СОЦІАЛЬНИХ НАВИЧОК

Впровадження онлайн-ігор в освітній процес має важливе значення не лише з погляду вдосконалення навчальних методик та підвищення ефективності освіти, але й в контексті загального розвитку індивідів у сучасному суспільстві.

Ця інноваційна педагогічна практика сприяє формуванню предметної компетентності та створює дружню атмосферу в колективі, що гарно впливає на емоційний стан учнів. Сьогодні школярі живуть у віртуальному світі. Вони переймають модель поведінки, стиль спілкування у людей та персонажів, яких бачать на своїх екранах [2, с. 227].

Науковець А. Гордієнко виділяє такі позитивні психологічні впливи ігор: формування корисних навичок (планування дій, оцінка та самооцінка, робота в команді); розвиток дрібної моторики та уваги, просторового сприйняття та інтуїції, логічного мислення, пам'яті; тренування швидкості прийняття рішень, розпізнавання образів, індуктивно-дедуктивного мислення [1, с. 61].

Також, важливо зазначити, що ігри реалізують такі дидактичні цілі:

- пробудження інтересу до предмета;
- мотивація школярів самостійно шукати рішення;
- навчити брати на себе повну відповідальність за прийняті рішення [3, с. 41].

Отже, можна припустити, що систематичне та методично організоване використання рольових онлайн-ігор дозволить збільшити рівень мотивації учнів вивчати предмет та інтенсифікувати процес формування соціальних навичок на уроках іноземної мови.

Задля підтвердження даної гіпотези було проведено дослідження, вибірку якого склали 30 учнів 6-х класів профільної школи, серед яких 18 хлопців та 12 дівчат. Вік дітей становив від 11 до 13 років.

Першочергово, з метою оцінки поведінкового компонента соціальних навичок школярам було запропоновано заповнити опитувальні листи та «мовний щоденник». Таким чином, було складено список тих ситуацій, як коли і як часто діти стикаються з англійською мовою поза шкільними заняттями. Дослідження дозволило виявити взаємозв'язок між грою в комп'ютерні онлайн-ігри та мотивацією до вивчення англійської. Крім того, більшість шестикласників, згідно з дослідженням, завдяки інтерактивному спілкуванню, навчаються адекватно оцінювати свої лінгвістичні навички та виробляти певну стратегію використання іноземної мови.

В ході дослідження продіагностовано рівень комунікативних властивостей, самоконтролю у спілкуванні, мотивацію успіху. Таким чином було виявлено:

– За методикою «Комунікативні та організаторські схильності (КОС-1)» (Синявський-Федоришин) – високий рівень комунікативних здібностей спостерігається у 5 учнів (17%), середній – у 18 учнів (60%), низький рівень – у 7 учнів (23%).

Таблиця 1

Система вправ з використанням онлайн-гри World of Warcraft

№	Завдання	Приклади матеріалів до завдання
1	Watch the World of Warcraft's Mists of Pandaria Preview Trailer and describe its scenery, atmosphere, creatures.	https://www.youtube.com/watch?v=nycz8khSECO
2	Express contrast with the following linkwords	Unlike, contrary to, while, whereas, on the one hand/ on the other hand.
3	Highlight the keywords from the transcript of the trailer	1. We were there when a world of limitless adventure opened us before up. 2. We rose defiantly against all those that threaten the peace of our kingdom's. 3. We venture to the new alien world and cast The Lord of Shadow and Flame back into the abyss. 4. And so on.
4	a) Find the appropriate headings for the following vocabulary related to videogames	Summoner, warrior, traveler, thief, old man, soldier, swordsman, player, treasure hunter, enemy, monster, a guard, adventurer, bandit, person, phantom, character, merchant pirate, young women/daughter, best.
	b) Then, check the meaning of the vocabulary you don't know in a dictionary	Afterworld, island, empire, kingdom, castle, tower, equip, unequip/remove, memory card, start, continue, exit, action, command, move, escape, battle, war, training, and so on.
5	Using your knowledge of the game, translate frequently used terms	1. Caster (Кастер) – так називають мага, жерця та чаклуна, тобто. клас, який використовує заклинання. 2. Creep (Кріп) – звичайний монстр. 3. Griefer (Гриффер) – людина, яка намагається засмутити або роздратувати інших гравців. 4. Log, Logout (Логат) – Вийти з гри. 5. Rest (state) – показник ступеня втоми персонажа, який відображає кількість досвіду, який отримується за вбивство монстрів. 6. And so on.

– За тестом «Оцінка самоконтролю у спілкуванні» (М. Снайдером) – високий рівень самоконтроль у спілкуванні продемонстрували 3 учні (10%), ті які потенційно вміють у

різних ситуаціях керувати своїми емоціями. 16 опитаних (53%) мають середній рівень самоконтролю, такі бали за цією методикою, говорять про нестриманість та емоційність у поведінці. Решта 11 дітей (37%) мають низький рівень самоконтролю.

– За методикою «Мотивація успіху та страх невдачі» (О. Реан) – мотивацію досягнення успіху демонструють 19 осіб (63%), мотивацію уникнення невдачі – 8 осіб (27%). Недиференційованість типу мотивації спостерігається у 3 учнів (10%).

Таким чином, було встановлено, що soft-skills в учнів, які брали участь, перебувають переважно на середньому рівні. Важливо відзначити, що кількість учнів із низьким рівнем цих навичок перевищує кількість тих, у кого soft-skills сформовані на високому рівні.

В межах нашого дослідження було розроблено систему вправ для вдосконалення соціальних навичок учнів (soft-skills) використанням онлайн-гри World of Warcraft (таблиця 1).

У першу чергу, система спонукала учнів активно працювати над сприйняттям образів в іншомовних текстах, надаючи перевагу цьому аспекту перед механічним перекладом. Це сприяло формуванню іншомовної комунікативної компетенції.

Школярі були також стимульовані записувати нову лексику у спеціальному зошиті, це практичне застосування сприяло кращому запам'ятовуванню слів, особливо у випадку вузькоспеціалізованої лексики, наприклад, у жанрі фентезі.

Також, шестикласники експериментували з різними жанрами комп'ютерних ігор і вибирали той, який найбільше їм подобався. Цей аспект враховував індивідуальні вподобання учнів, оскільки зрозуміло, що гра, до якої вони відчують справжню зацікавленість, має більший потенціал для досягнення позитивних освітніх результатів.

Не менш важливою була рекомендація про обмеження часу, витраченого на комп'ютерні ігри. Розглядаючи оптимальний часовий проміжок, а саме годину на день, учні отримували можливість як відпочити, так і поліпшити свої мовні навички та знання. Зауважимо, що зловживання грою може навпаки погіршити результативність навчання.

Невід'ємним етапом формувальної роботи з використанням запропонованої системи вправ було наступне: обговорення, рефлексія та оцінка ігрової та навчальної діяльності кожного учня. Важливо, що використання комп'ютерних ігор у процесі навчання іноземних мов має доповнювати традиційні методи навчання, а не замінювати їх.

Порівнявши результати учнів до та після реалізації системи вправ, спостерігаються значні зміни. За методикою «Комунікативні та організаторські схильності» визначено, що число дітей, що виявляють високий рівень комунікативних здібностей збільшилося на 13%, при одночасному зменшенні учнів з низьким рівнем цих якостей на 10%.

Такі ж зміни було встановлено і в процесі кількісного аналізу даних за методикою «Оцінка самоконтролю у спілкуванні», а саме: високий рівень збільшився на 4%, середній – на 19%, низький рівень зменшився на 23%.

Також, можемо свідчити про позитивну динаміку мотиваційної структури школярів в результаті реалізації запропонованої системи ігрових вправ, а саме, збільшення на 20% кількості дітей, що виявляють мотивацію на досягнення успіху, при зменшенні учнів з недиференційованою мотивацією (на 7%) та мотивацією на уникнення невдач (на 13%).

Дослідження показало, що використання відеоігор в навчанні призводить до таких результатів:

– збільшення мотивації та утримання уваги учнів;

- активна участь школярів у навчальному процесі, замість пасивного спостереження;
- розвиток навичок координації власних дій та набуття нового досвіду через кожен крок у грі;
- стимулювання інтересу до нових знань;
- покращення соціальної адаптації учнів та їх соціальної ідентифікації завдяки комунікації між гравцями.

Отже, використання комп'ютерних ігор в процесі навчання іноземних мов сприяє розвитку в учнів різних знань, навичок і умінь, які позитивно впливають на формування іншомовної комунікативної компетенції загалом. Застосування комп'ютерних ігор на заняттях або після занять іноземною мовою інтенсифікує процес навчання, роблячи його неусвідомленим, більш продуктивним та захопливим.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Гордієнко А. В. Комп'ютерні ігри та їхні позитивні психологічні ефекти. Наукові записки НаУКМА. Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. 2017. Т. 199. С. 58–62.
2. Космідайло І., Набок-Бабенко Ю., Резнік Т. Методичні орієнтири формування й оцінювання компетентності з української мови учнів ліцею засобами інтерактивних онлайн-ігор. Перспективи та інновації науки. 2023. № 11(29). С. 223–236. URL: [https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-11\(29\)-223-236](https://doi.org/10.52058/2786-4952-2023-11(29)-223-236) (дата звернення: 25.09.2023).
3. Овчарук О., Кравчина О. Використання онлайн-ігор вчителями закладів середньої освіти для формування підприємницької компетентності: зарубіжний досвід. Молодь і ринок. 2022. № 9-10. С. 38–44. URL: <https://doi.org/10.24919/2308-4634.2022.268971> (дата звернення: 24.09.2023).

Сладких Ірина Анатоліївна,
*кандидат педагогічних наук,
старший викладач Центру підготовки іноземних громадян
Навчально-наукового інституту педагогіки, психології,
менеджменту та освіти дорослих.*

*Українська інженерно-педагогічна академія
ORCID: 0000-0003-0688-4620*

ТЕНДЕНЦІЯ ЗМІН ВІКОВИХ ХАРАКТЕРИСТИК УКРАЇНСЬКОГО СТУДЕНТСТВА В 2022-2024 НАВЧАЛЬНИХ РОКАХ

Сучасні реалії освітянських процесів потерпають від великих трансформацій, пов'язаних з військовим станом в Україні. Привалное зміна off- line освіти на on-line, втрата матеріальної бази багатьма навчальними закладами різного рівня акредитації та можливості проведення практик на виробництвах. Освітняни успішно адаптуються до цих реалій та роблять все можливе для ефективності освітнього процесу. Але визначилась стійка тенденція зростання вікової характеристики абітурієнтів закладів вищої освіти. Причиною цього стала можливість вступу до закладів освіти без ЗНО у 2022-2023 н. р. та на деякі спеціальності без НМТ у 2023-2024 н. р. Сучасними студентами стають особи віком 30-50 років та є приклади студентів 70+. Кожна людина має свої особисті причини для отримання першої вищої освіти у такому віці, або отримання нового необхідного для неї фаху.

Зміна вікових характеристик українського студентства накладає на освітян відповідальність за перебудову навчального процесу відповідно до віку тих, кого вони навчають. Загальновідомо, що молоді люди, якими завжди вважалися студенти, є енергійними, уважними та здатними до сприйняття нової навчальної інформації. Вони мають найвищу швидкість оперативної пам'яті, розвинену мимовільну пам'ять. У цей час найвища пластичність формування психомоторних та інших навичок [2].

Освіта надає молодій людині не тільки знання та диплом за фахом. У цьому віці формуються функціональні структури організму та особистісні характеристики студентів. Навчання має розвивати стійкість організму студентів до стресів у подальшому житті. Саме молода людина має можливість стабільного, стійкого та економічного для себе реагування на стрес. Навчання має вплив на розвиток операційного мислення. Тому важливо логічно та структурно будувати навчальний процес [1]. У процесі навчання студентське мислення виходить на рівень своєї позиції у судженнях. Спочатку молода людина спирається на прості альтернативи, потім формується здатність виявляти толерантність до точок зору, які суперечать одна одній. На основі формування інтелектуальних здібностей формується новий тип цінностей, нова система цінностей, нове відношення до себе.

Доросла людина в освітньому процесі є особистістю, яка потребує досконалого аналізу та визначення проблем в періоди навчання. Попередні дослідження було проведено стосовно студентів-іноземців дорослого віку підготовчого факультету для іноземних громадян [4]. Отримані висновки не можуть бути скоректовані до досліджень стосовно українських студентів.

Засновники науки про специфіку навчання дорослих надають перевагу слову *andragogic*. За аналізом позиції М. Ноулза, П. Джарвіс визначив розвиток положень андрагогіки: 1978 р. – зміна уявлень про себе («Я-Концепція»): дорослим необхідно бути більше «самоспрямованими»; досвід: дорослі люди накопичують запас досвіду, який стає надзвичайно багатим джерелом навчання; готовність учитися: дорослі прагнуть вивчати ті проблемні галузі, які вони вважають «необхідними для справи»; орієнтація на навчання: малоімовірно, що дорослі, які орієнтуються на проблему, будуть орієнтуватися на предмет. 1984 р. – мотивація навчання. 1989 р. – потреба знати.

Слід зазначити, що процеси сприйняття, запам'ятовування, мислення в дорослої людини проходять не настільки продуктивно, як у дитини або підлітка [4, 243]. У зв'язку з цим першорядну важливість набувають мнемонічні прийоми запам'ятовування. Крім того, більшість дорослих студентів уже мають усталені ментальні моделі, досвід соціальної поведінки, професійної діяльності і т.ін. [3]. Але для дорослого студента важливо відчувати власну участь у процесі навчання, самостійно розв'язувати завдання. Саме тому будувати навчальний процес необхідно за безпосередньої участі самих дорослих, широко використовуючи інтерактивні методи навчання [1]. Перспективою подальших досліджень стануть критерії та показники сформованості готовності до навчання у закладах вищої освіти дорослих українських студентів віком 30+ та рекомендації для викладачів стосовно будовання освітнього процесу у полівікових групах українських студентів закладів вищої освіти.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Полянська І.А., Чернявська С.М., Сладких І.А., Шевченко В.Ф., Шевченко С.М., Заверющенко М.П., Немерцова О.Є. Комуникативно-інтенційна модель (КІМ) як нова біобалансована еволюційна освіта (НБЕО) в аспекті концептуальної трансформації проблемного навчання. *Středoevropský věstník pro vědu a výzkum (Central European Journal for Science and Research)*, Praha: Publishing house Education and Science. 2019. NR 3(55). P. 29-46.
2. Сергеєнкова О. П., Столярчук О. А., Коханова О. П., Пасєка О. В. Вікова психологія: навч. посіб. Київ: Центр учбової літератури, 2012. 376 с.
3. Сладких І.А. Андрагогічний підхід до аспектів навчання студентів-іноземців у технічних університетах України. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету імені Т.Г.Шевченка. Серія: Педагогічні науки*. Чернігів: ЧНПУ, 2014. Вип. 122. С. 243-248.
4. Knowles M. S. *The Modern Practice of Adult Education. Andragogy versus pedagogy*. N.Y., 1970.

Ірина Турчина,
кандидатка педагогічних наук, доцентка,
Катерина Бабко,
здобувачка другого (магістерського рівня).

Національний університет «Чернігівський колегіум» ім.Т.Г. Шевченка

ДО ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ LEGO-ТЕХНОЛОГІЙ У ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Соціальна компетентність – це здатність людини спілкуватися, співпрацювати, вирішувати конфлікти та розуміти свої соціальні ролі. Вона має вирішальне значення для успішної інтеграції дітей у суспільство та розвитку міцних особистих стосунків [1].

Одним з інноваційних методів навчання, що сприяє формуванню соціальних навичок молодших школярів, є використання технологій LEGO. Конструктор, який спочатку був популярною дитячою іграшкою, став потужним освітнім інструментом, що дозволяє дітям навчатися та розвиватися через гру [2].

Застосування технологій LEGO в освітньому процесі може суттєво підвищити готовність молодших школярів до викликів сучасного світу, сформувати навички ефективного спілкування, співпраці та вирішення проблем.

Технології LEGO представляють новий підхід в освіті, який базується на використанні конструктора як основного інструменту для активного навчання та стимулювання інтересу, учні є партнерами, суб'єктами освітнього процесу, а не просто спостерігачами. Ця ідея означає, що діти більш умотивовані, коли навчаються через гру та творчість [5].

Використання LEGO в навчанні має психолого-педагогічну основу, яка впливає з принципів розуміння психічних процесів дітей. Одним із основних аспектів є активне навчання дітей через гру, що сприяє кращому розумінню предмета. Регульований рівень складності завдань LEGO легко змінювати, що дозволяє вчителям враховувати особливі потреби та здібності кожного учня.

Основна концепція технологій LEGO полягає у створенні середовища, яке діти можуть використовувати для побудови моделей, вирішення завдань, участі в практичній діяльності, обговорення матеріалу, експериментування та навчання. Не менш важливим компонентом можна вважати допомогу вчителів та інструкторів, які є фасилітаторами творчості та мислення учнів [5].

Застосування LEGO сприяє формуванню соціальної компетентності у молодших школярів, що включає в себе розвиток таких важливих соціальних навичок, як співпраця, комунікація, розвиток емоційного інтелекту, успішна взаємодія з іншими, вміння слухати і розуміти один одного, вирішувати конфлікти та співчувати. Використання LEGO також сприяє удосконаленню процесу розуміння та практичного втілення ідей спільної праці для досягнення взаємовигідних результатів [3].

Діти, які граються з конструктором, набувають здатності співпрацювати як команда, ділитися ідеями та брати на себе відповідальність за результати своїх спільних зусиль. Ці здібності необхідні для розвитку соціальних навичок і підготовки дітей до ефективної участі в житті суспільства.

Важливість ігрового навчання з використанням LEGO має першочергове значення для вдосконалення соціальних навичок дітей. Гра створює сприятливе середовище для вираження емоцій, навчає дітей розуміти емоції інших і вчить їх регулювати власні. Мета гри – навчати дітей через власний безпосередній досвід, спостереження та взаємодію з навколишнім світом. Це сприяє розкриттю їх творчого потенціалу, допомагає зрозуміти складні соціальні ситуації.

Розглянемо шляхи використання конструктора LEGO у процесі формування соціальної компетентності. По-перше, це розробка учнями колективних проєктів. Для цього вчитель об'єднує клас у декілька груп та пропонує кожній групі окремі завдання, пов'язані спільною темою. Завдання можна ускладнити, запропонувавши групам унікальні теми, які потім необхідно звести в єдиний проєкт. Це дозволить співпрацювати, обмінюватися ідеями, приймати спільні рішення і вирішувати конфлікти, що виникають у процесі колективної роботи.

По-друге, це розігрування сценаріїв, які формують у дітей уміння спілкуватися та виконувати завдання групою. Можна запропонувати учням розіграти події, описані в оповіданні чи казці, візуалізуючи їх за допомогою персонажів LEGO.

По-третє, ефективним є використання конструктора для обговорення конфліктних ситуацій, що виникають у колективі. Діти можуть змоделювати проблему і, використовуючи фігурки LEGO, знайти компроміс та альтернативні шляхи розв'язання конфлікту.

По-четверте, це завдання для розвитку комунікативних навичок та слухання. Учні мають будувати модель без використання зразка, слухаючи інструкції іншого учасника. Після побудови макетів відбувається обговорення створених дітьми моделей та порівняння їх із зразками.

По-п'яте, використання завдань з обмеженнями. Учні повинні побудувати модель тільки за допомогою певної кількості та типів деталей. Це дозволяє дітям обговорити шляхи розв'язання завдання та знайти спільне рішення.

По-шосте, це завдання для розвитку емпатійного сприймання. Учасникам пропонується створити фігурки персонажів, які виражають різні емоції, поділитися моделями з іншими дітьми та обговорити, яку ж емоцію відображає персонаж і чому.

Таким чином, використання конструктора LEGO сприяє ефективному розвитку соціальних навичок у молодших школярів, таких як співпраця, спілкування, емпатія та здатність слухати інших; залучає дітей до активної участі, виконання завдань у команді, обміну ідеями та вирішенню конфліктів тощо [4].

Використання LEGO технологій в освітньому процесі можна вважати доповненням до традиційних методів навчання. Адже вони пропонують дітям можливість вчитися через відпочинок та гру.

Загальна ідея використання LEGO для формування соціальної компетентності молодших школярів відкриває нові можливості для вчителів і батьків щодо розвитку підростаючого покоління у контексті сучасних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ:

1. Розвиток соціальної компетентності на уроках в сучасній школі. URL: http://umanstudy.at.ua/publ/metodichnij_poradnik/mo (дата звернення: 28.09.2023).
2. Коваленко В. В. Формування соціальної компетентності молодших школярів засобами інформаційно-комунікаційних технологій: посібник / за наук. ред. проф. М. П. Лещенко. Київ, 2017. 192 с
3. Моцна В. Формування окремих компетенцій молодших школярів URL: <https://www.cuspu.edu.ua/ua/ntmd/konferentsiy> (дата звернення: 28.09.2023).
4. Юрченко О. В. Соціальна компетентність молодшого школяра: контент-аналіз поняття. Педагогіка. Теорія і методика навчання, виховання та освіти. 2009, № 5. С. 105-110.
5. Шість цеглинок в освітньому просторі школи. Методичний посібник / Упорядник О. Рома. The LEGO® Foundation, 2018. 32 с. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/nova-ukrainska-shkola/LEGO/tseglinok-kviten-2018-web.pdf> (дата звернення: 28.09.2023).

ЗАСТОСУВАННЯ НАВЧАЛЬНИХ ІНТЕРНЕТ ПОДКАСТІВ ДЛЯ ФОРМУВАННЯ КОМПЕТЕНТНОСТІ В АНГЛОМОВНОМУ АУДІОВАННІ УЧНІВ СТАРШОЇ ШКОЛИ

Розвиток у технічно-інформаційній сфері не стоїть на одному місці. Він також змушує інші сфери діяльності людей прогресувати. І це зростання не оминає освітню діяльність. Інформаційно-комунікаційні технології пропонують ефективні методи та засоби навчання іноземної мови в цілому, є поєднанням новітніх методів навчання з традиційними, що підвищує ефективність вивчення англійської мови.

Подкасти також відносять до цих інформаційно-комунікаційних технологій, і вони не лише несуть в собі інформацію для всебічного розвитку учнів, а й допомагають підвищити рівень компетентності в аудіюванні на заняттях з іноземної мови. Подкастами називають аудіоблоги або передачі, що викладаються в мережі Інтернет у вигляді випусків, які можна легко завантажити на зовнішній носій (наприклад, mp3-плеєр або телефон) і слухати в будь-який зручний для користувача час. «На сьогодні, перевага подкастів полягає в тому, що більшість автентичних аудіоматеріалів знаходяться у вільному доступі в Інтернеті і більше не потрібно шукати касети та аудіопрогравачі. А перевага у використанні таких матеріалів від носіїв мови – це те, що може оживити та урізноманітнити навчальний процес» [1, с. 132-133].

Західний дослідник у даній темі Дж. Стенлі, вивчаючи аудіоматеріали, створив загальну класифікацію видів аудіотекстів. Оскільки ми беремо до уваги саме освітню сферу діяльності, то ми будемо зосереджені на такому виді подкастів як навчальні подкасти (або освітні) – створюються як частина процесу навчання [2].

Саме такі подкасти мають низку переваг та їх більш раціональніше використовувати на заняттях з іноземної мови. Тож, можна назвати певні переваги подкастів:

- мобільність;
- інтерактивність;
- легкодоступні;
- автентичність;
- актуальність матеріалу;
- розширення словникового запасу слухача;
- наявність субтитрів для кращого сприйняття;
- містять додаткову інформацію для всебічного розвитку учнів [4, с. 178-179].

Звісно, важливо вказати, що подкасти не можуть бути ідеальними. І про це заявили також західні науковці Голдмен та Томас у своїй роботі «Вплив подкастів на освіту». Вони наголошують на тому, що подкасти можуть мати негативні наслідки на учнів та вчителів у класному середовищі. Виділили такі два негативні моменти: 1) викладачі можуть використовувати подкасти занадто часто і таким чином замінити лекції, і як

наслідок, учні почнуть менше уваги приділяти навчальним матеріалам і покладатимуться лише на аудіотексти; 2) другий момент полягає у тому, що подкаст може мати мінімальний вплив на успішність учнів [3, с. 5].

Важливо вказати, що робота з подкастами має певну структуру: 1) попередня настанова та завдання до подкасту; 2) процес сприйняття та осмислення інформації подкасту; 3) завдання на контроль розуміння почутого тексту [5, с. 87].

Впроваджуючи подкаст у навчальний процес, варто не забувати про етапи прослуховування тексту та види аудіювання для того, щоб підібрати відповідні вправи.

Загалом, подкасти дають можливість урізноманітнити процес формування компетентності в англомовному аудіюванні. Тематика та обсяг (у хвилинному співвідношенні) подкастів надзвичайно багатий та різний, тому вони можуть бути використані на усіх можливих етапах вивчення іноземної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ana Amélia Carvalho, Cristina Almeida Aguiar, A taxonomy of podcasts and its application to higher education. p. 132-139.
2. G. Stanley Podcasting for ELT – URL: <http://www.teachingenglish.org.uk/think/resources/podcast.shtml>
3. Goldman, Thomas, "The Impact of Podcasts in Education" (2018). *Pop Culture Intersections*. 29.
4. Кардашова Н. В. Англомовний подкаст як засіб формування компетентності в аудіюванні студентів мовних спеціальностей // Вісник КНЛУ. Серія Педагогіка та психологія. 2015. №24. С. 176-184.
5. Шимків І. В. Аудіювання як вид іншомовної мовленнєвої діяльності // Наукові записки. Серія: педагогіка. 2015. № 2. С. 85-90.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Холодних Інна Миколаївна,

Магістрант,

Науковий керівник Чин Руслана Степанівна,

кандидат психологічних наук.

Тернопільський національний педагогічний

університет ім. В. Гнатюка

ОСОБЛИВОСТІ СТАНОВЛЕННЯ АСЕРТИВНОСТІ В ПІДЛІТКОВОМУ ВІЦІ

Виклад основного матеріалу і результатів дослідження. Процеси трансформації, які протікають в економічній, політичній і культурній сферах сучасної України, особливо підкреслюють проблему розвитку у людини таких якостей, що забезпечують перехід до особистісної зрілості та успішної самореалізації. Асертивність є важливою характеристикою, формування якої допомагає особистості бути активним суб'єктом життя, вмiло розв'язувати завдання, переконувати та гармонійно надихати інших для управління змінами.

Концепція асертивності сформувалася в кінці 50-х на початку 60-х років в роботах американського психолога А.Солтера і включила в себе основні принципи гуманістичної психології і транзактного аналізу. У термінології східноєвропейських психологів термін «асертивність» з'явився після виходу в світ книги чеських авторів В.Капони та Т.Новака і завоював стійку популярність. В психологічній літературі цей термін став вказувати на певну особистісну незалежність, незалежність від зовнішніх впливів та оцінок, здатність самостійно контролювати власну поведінку та вміння ефективно вирішувати проблеми в процесі спілкування. Усі дослідники одностайні в тому, що асертивність є «золотою серединою» між агресивністю та пасивністю. Таким чином, асертивність полягає в умінні захищати свої інтереси і цілі, відстоювати свої кордони, при цьому зберігаючи повагу до інших людей. Проте справжня асертивність не має жодного відношення до агресивності.

Підлітковий період є особливо чутливим для розвитку асертивності завдяки переосмисленню та визначенню пріоритетів у ціннісних уявленнях; подальшому розширенню самосвідомості, поглядів на світ; збільшенню соціальної активності; регулюванню поведінки на підставі вже засвоєних моральних знань; усвідомленню відповідальності за свої вчинки.

Методики та організація дослідження. Актуальність проблеми, її теоретична і практична значущість, недостатність вивчення асертивності та її впливу на поведінку підлітків зумовили організацію емпіричного дослідження.

Об'єктом дослідження стала асертивність в підлітковому віці. *Предметом* - психологічні особливості становлення асертивності в юнацькому віці. *Мета дослідження* полягала в розкритті специфіки становлення асертивності в підлітковому

віці. Емпіричне дослідження асертивності проводилось на базі Львівського ліцею №52 з поглибленим вивченням математики. Досліджуваними були учні 8 та 9 класів, загальна кількість досліджуваних підлітків – 63.

Психодіагностичний інструментарій нашого емпіричного дослідження підбирався у відповідності із поставленими завданнями. Кожна методика відповідає особливостям підліткового віку та критеріям валідності і надійності.

Дослідження ми розпочали з діагностики рівня асертивності за методикою «Діагностика рівня асертивності» В. Каппоні, Т. Новак та отримали наступні результати.

Високий рівень розвитку асертивності показали 12 підлітків, що становить 19% від загальної кількості досліджуваних. Причому, за шкалою «Незалежність, автономність» таких респондентів 6,3% (4 особи). Такі підлітки часто занадто незалежні і не прислухаються до думки інших, їх спроби поводитися асертивно часто виливаються в агресію.

Підлітки з середнім рівнем розвитку асертивності складають 54% (34 особи) за всіма шкалами. Такі підлітки досить автономні, проте з повагою ставляться до думок інших, самостійні в досягненні своєї мети, уникають завдання шкоди оточуючим. Вони здатні реалістично оцінювати себе, але зміни у звичних обставинах можуть похитнути їхню впевненість у собі.

Низький рівень розвитку асертивності мають 17 підлітків, що складає 27%. Їм властива залежність від оточуючих, а також нездатність вирішити свої проблеми і відповідати за свої вчинки та їх наслідки.

Першою підсистемою асертивності є *когнітивний компонент*, його особливості вивчалися за методиками:

- «Діагностика самоактуалізації особистості» САМОАЛ (А. Лазукін, адаптація Н. Каліної), шкали «Аутосимпатія», «Саморозуміння», «Спонтанність»;

- «Діагностика рівня розвитку рефлексивності» (А. Карпов).

- Аналізуючи отримані результати за методикою «Діагностика самоактуалізації особистості» САМОАЛ (А. Лазукін, адаптація Н. Каліної), нами було виявлено:

- за шкалою «Спонтанність» (яка співвідноситься з такими поняттями, як свобода, природність, гра, легкість без зусилля), 6,35% досліджуваних мають високий рівень вміння проявляти спонтанність, 58,73% респондентів мають середній рівень та 34,92% учасників дослідження мають низький рівень за даною шкалою;

- за шкалою «Саморозуміння», 9,52% досліджуваних мають високі показники, 65,08% опитуваних мають середній рівень саморозуміння та 25,40% респондентів показали низький рівень ;

- за шкалою «Аутосимпатія», 3,17% досліджуваних мають високий рівень за даним показником, 76,19% опитуваних показали середній рівень аутосимпатії, 20,63% досліджуваних підлітків мають низький показник аутосимпатії.

Аналіз отриманих результатів за шкалами «Саморозуміння», «Спонтанність» та «Аутосимпатія» дає нам можливість стверджувати, що більшість опитуваних підлітків відповідають ситуаційному розумінню власного стану, власних переживань і потреб, а також неадекватно себе оцінюють.

У рамках нашого дослідження ми розглядаємо рефлексивність як якість особистості, яка допомагає в аналізі власних дій та їх наслідків, правильній оцінці ситуацій і самоконтролю поведінки.

За результатами аналізу відповідей, методика «Діагностика рівня розвитку рефлексивності» (А. Карпов), виявлено перевагу середнього рівня рефлексивності у 52,38% учасників дослідження. Цей відсоток респондентів має схильність до вивчення власної діяльності, об'єктивного розгляду минулого та своєї ролі в ньому, а також виявлення причин і наслідків власних дій. До основних характеристик поведінки відноситься нестабільність рефлексивно-когнітивного стилю та детального планування своєї поведінки.

41,27% респондентів відзначилися низьким рівнем рефлексивності, що свідчить про обмежену можливість контролювати власну поведінку в конкретній ситуації, недостатнє розуміння її складових, та невміння аналізувати власні дії в контексті ситуації і власного емоційного стану. Таким підліткам властива імпульсивність у розгляді власної поточної діяльності, нестача навичок у прийнятті рішень, недорозвиненість процесів самопізнання. Можливо також припустити, що вказаний відсоток підлітків не завжди ретельно планує свою діяльність і обмежується аналізом маленької кількості аспектів при ухваленні рішень. До ключових поведінкових характеристик можна віднести недорозвиненість рефлексивної самооцінки, обмежена здатність до використання особистого досвіду та невпевненість у планах на майбутнє.

6,35% учасників дослідження мають високий рівень рефлексивності. Цим підліткам властива здатність до самоконтролю власної поведінки, схильність до самоаналізу, а також проведення аналізу і оцінки подій. Для зазначеного відсотка респондентів характерне вивчення майбутньої діяльності, планування та передбачення можливих результатів, докладність у визначенні деталей своєї поведінки.

Таким чином, узагальнені результати дозволяють припустити, що більшість досліджуваних підлітків виявляють схильність до аналізу власної діяльності, намагаються планувати свою поведінку та спроможні свідомо сприймати свої бажання і потреби, проте їм властива нестабільність їх рефлексивно-когнітивного стилю.

Дослідження *афективного (емоційного) компонента* асертивності базувалося на результатах наступних методик:

- «Тест впевненості у собі» (В. Ромек), шкала «Соціальна сміливість»;
- «Діагностика «перешкод» у встановленні емоційних контактів» (В. Бойко), шкали «Неадекватні прояви емоцій» та «Невміння керувати емоціями, дозувати їх».

«Соціальна сміливість» виражається у позитивних емоціях, які супроводжують будь-які, включаючи нові, соціальні контакти (емоційний аспект впевненості в собі). За методикою В. Ромека, у 41,27% опитуваних виявлено низький рівень соціальної сміливості, у 46,03% середній рівень, і 12,70% продемонстрували високий рівень за даною шкалою.

Відсотковий розподіл емпіричних даних за методикою В. Бойко «Діагностика «перешкод» у встановленні емоційних контактів»:

- за шкалою «Невміння керувати емоціями, дозувати їх», у 47,6% підлітків – середній рівень прояву показника, 34,9% опитуваних мають низький рівень, 17,5% досліджуваних учнів продемонстрували високий рівень;
- за шкалою «Неадекватні прояви емоцій»: у 58,8% – середній рівень, 20,6% – високий рівень, 20,6% – низький рівень прояву показника.

Таким чином, більшість опитуваних продемонструвала середній рівень за шкалами, це свідчить про те, що досліджувані володіють недостатнім рівнем саморегуляції емоційних станів, що призводить до необміркованих вчинків. Тому, як зазначає у своєму науковому

досліджені І. Нагаєвська [5, с. 80] необхідно «розвивати ефективні механізми внутрішнього керування емоціями відповідно до ситуації зовнішнього впливу та доцільності їх прояву в конкретних умовах за допомогою соціально прийнятних способів. Оскільки емоції та почуття людини пов'язані з її діяльністю, сферою спілкування та взаємостосунків, вони збагачують життя людини та є стимулом до діяльності».

Поведінковий (конативний) компонент асертивності підлітків досліджували за шкалами:

- «*Контактність*», «*Автономність*» та «*Гнучкість в спілкуванні*» («Діагностика самоактуалізації особистості» САМОАЛ, А. Лазукін, адаптація Н. Каліної);

- «*Ініціатива в контактах*» та «*Впевненість в собі*» («Тест впевненості у собі» В. Ромек).

Методика САМОАЛ (А. Лазукін, адаптація Н. Каліної), зокрема її шкали «*Контактність*», «*Автономність*» та «*Гнучкість в спілкуванні*» дозволяють дослідити прагнення особистості до самоактуалізації.

В опитувальнику САМОАЛ під шкалою «Контактність» розуміється не рівень комунікативних навичок особистості або здатність до ефективного спілкування, а загальна схильність до взаємовигідних і приємних відносин з іншими людьми, яка є необхідною основою синергетичної орієнтації особистості.

Аналіз результатів за шкалою «Контактність» показав, що 9,52% досліджуваних мають високий рівень за цим показником. Це свідчить про їх властивість вступати в контакт з іншими людьми легко, без зусиль і швидко, а також про глибокий характер їхніх відносин з оточуючим світом, що сприяє самоактуалізації особистості підлітків. Вони відіграють дуже важливу роль у житті своїх близьких і друзів, і їхні стосунки з іншими наповнені доброзичливістю та змістом. У 71,43% випробуваних був встановлений середній рівень. Це вказує на ситуаційну здатність досліджуваних встановлювати глибокі та близькі зв'язки з оточуючими. 19,05% досліджуваних учнів мають низький рівень за даним показником.

Таким чином, можна стверджувати, що переважна більшість учасників дослідження, в більшому чи в меншому степені зазнають труднощів у встановленні контактів, а їхні міжособистісні стосунки можуть бути поверхневими.

За шкалою «Автономність», яка на думку більшості гуманістичних психологів, є головним показником психічного здоров'я людини, її цілісності і повноти, нами було встановлено наступні результати:

- 7,94% досліджуваних підлітків мають високий рівень за даним показником;

- 63,49% респондентів мають середній рівень за шкалою «Автономність»;

- 28,57% підлітків мають низький рівень за даною шкалою.

За шкалою «Гнучкість в спілкуванні» нами були встановлені такі результати:

- 6,35% досліджуваних мають високий рівень, що свідчить про їх здатність швидко адаптуватися до нових обставин і розумно застосовувати деякі стандартні принципи поведінки. Ці підлітки уникають штучності та маніпуляцій, не перешлутують власне розкриття зі стратегією та тактикою управління створеним враженням;

- 77,78% учасників дослідження, мають середній рівень за цією шкалою. Це означає, що для них характерне ситуаційне виявлення гнучкості у поведінці в різних обставинах, вони не завжди уникають маніпуляцій та штучності;

- 15,87% опитаних виявили низький рівень гнучкості в спілкуванні. Низькі показники характерні для не впевнених підлітків, які сумніваються, в тому, що вони цікаві співрозмовнику і спілкування з ними може приносити задоволення.

Отже, підсумкові дані за шкалами «Контактність», «Гнучкість у спілкуванні» та «Автономність» вказують на переважання середнього показника на всіх цих шкалах. Таким чином, більшість опитаних підлітків виявляють ситуаційну залежність від зовнішніх факторів, не завжди мають свободу вибору і не досягають гармонії між самореалізацією і спрямованістю на інших.

Висновки. Отже, в ході дослідження було виявлено, що значна частина досліджуваних підлітків має потребу у розвитку здатності управляти своїми емоціями і почуттями, відповідно до ситуацій та сенсу, а також відповідних навичок для налагодження міжособистісних відносин з іншими. Результати аналізу вказують на те, що підлітки зазнають певних труднощів у сприйманні інших осіб, прийнятті їхніх цінностей і поглядів, а також у самопізнанні через відсутність необхідного досвіду та психологічних знань. Крім того, є необхідність у формуванні позитивного сприйняття підлітками своєї діяльності для досягнення важливої мети та ефективної співпраці в соціальних взаємодіях. Необхідно також відзначити, що більшість учасників дослідження має всі можливості для набуття навичок асертивності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Білоущенко В. В. Асертивність як комплексна характеристика особистості. Інсайт. 2015. Вип.12. С. 41-45.
2. Білоущенко В. В. Асертивність як особистісна риса. Актуальні проблеми сучасної психології: перспективи та пріоритетні напрями наукових досліджень молодих науковців: матеріали I міжнар. наук.-практ. конф. (Кам'янець-Подільський, 17 листопада 2015 р.). Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори», 2015. Вип. 1. С. 18-20.
3. Мойсеєнко В. В. Асертивність як соціально-психологічний механізм вибору стратегій статусної поведінки студентською молоддю: дис. доктора філософії : 19.00.05. – Херсон, 2020. 193 с.
4. Мойсеєнко В. В. Діагностика структурних компонентів асертивності за результатами констатувального етапу дослідження / В. В. Мойсеєнко // Теоретичні і прикладні проблеми психології : зб. наук. праць Східноукраїнського національного університету ім. В. Даля. – Северодонецьк : СНУ ім. В. Даля, 2019. – Вип. 3(50). – Т. 3 – С. 229–241.
5. Нагаєвська І. О. Психологічні умови розвитку асертивної поведінки в учнів професійно-технічних навчальних закладів: дис. канд. психол. наук: 19.00.07. – Київ, 2017. 262 с.
6. Ніколаєв Л. О. Генезис поняття «асертивність». Освіта регіону. Політологія. Психологія. Комунікації. 2010. № 1. С. 132–135.
7. Ніколаєв Л. О. Дослідження проблеми асертивності у вітчизняній та зарубіжних школах психології розвитку. Проблеми сучасної психології. 2010. Вип. 9. С. 138-146.
8. Подоляк Н. М. Психологічні особливості асертивності. Наука і освіта: Науково-практичний журнал Південного наукового Центру АПН України. 2010. № 9. С. 108-111.
9. Чулкова К. О. Аналіз досліджень проблеми асертивної поведінки особистості. Психологічний часопис : збірник наукових праць. 2018. № 1. Вип. 11. С. 38-40.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Войченко М.В.,

*аспірант кафедри комп'ютеризованих систем автоматики
Національного університету «Львівська політехніка»*

СИСТЕМА ПІДВОДНОЇ ГЕОЕЛЕКТРОРОЗВІДКИ

Через важливість підводних досліджень у розробці та використанні глибоководних ресурсів підводна автономна робота стає все більш важливою, щоб уникнути небезпечного глибоководного середовища високого тиску. З огляду на це можна зробити висновок що потрібен точний метод та мобільна система яка зможе розвідати підводні глибини [1]. Високою мобільністю характеризуються вихрострумові методи, які можна розташовувати на рухомих та легких платформах, зокрема на таких як безпілотний підводний апарат. Точні результати можна отримати, з використанням індуктивного вихрострумового методу з гармонічно змінними електромагнітними полями [2].

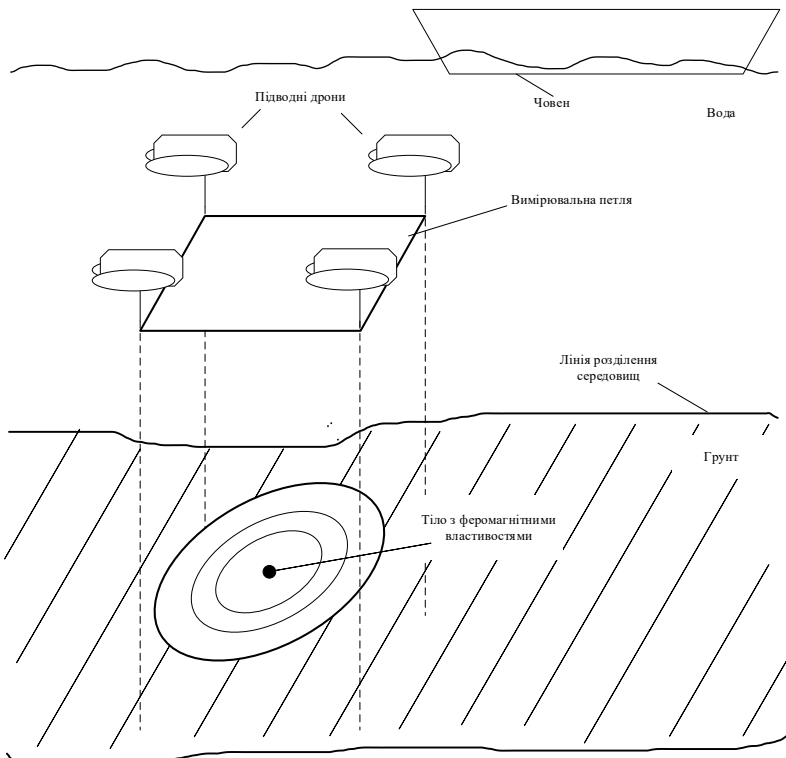

Рис. 1. Система підводної геоелектророзвідки

Під час пошуку тіл з діамагнітними властивостями різними методами використовують аероелектророзвідувальні прилади. Зачасту такі пристрої розташовують на літаках, наземних переносних системах та літальних дронах [2]. Але такі системи не можуть в повній мірі розвідати морські та океанічні глибини через їх велику глибину, що може спотворити сигнал. Тому для зменшення впливу завад через відстань до дна водойми в якій проводиться пошук, пропонується помістити систему на 4-5 підводних дрони (Рис. 1), які будуть її переміщувати і автоматично записувати координати знайдених тіл з феромагнітними властивостями у пам'ять для автоматизації процесу.

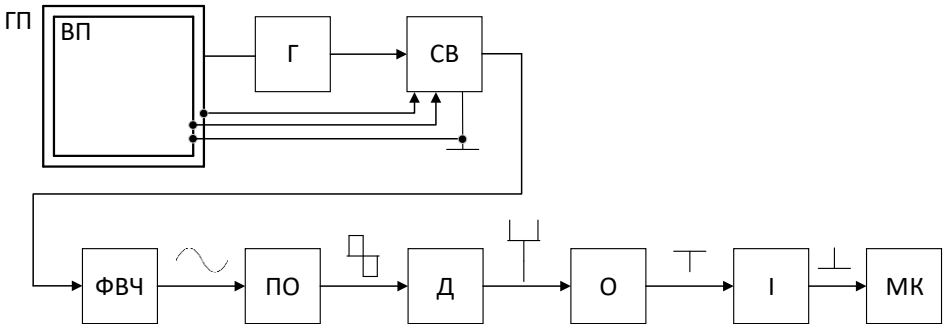

Рис. 2. Вихрострумова система

Така вихрострумова система (Рис. 2) складається з суміщених та ізольованих між собою генераторної (ГП) та вимірювальної (ВП) петель однакових розмірів, виконаних у вигляді навою який знаходиться у ізоляційному каркасі у вигляді чотирикутника (квадрата або прямокутника) певних розмірів. Система складається з генератора синусоїдальної напруги (Г), схеми вимірювання (СВ), яка у свою чергу виконує роль вимірювання різниці фазового зсуву між напруженістю первинного магнітного поля та напруженістю сумарного первинного та вторинного магнітного поля [3]. Отриманий сигнал (Рис. 3) потрібно перетворити у імпульс для мікроконтролера (МК) для подальшого запам'ятовування координат з допомогою модуля GPS. Для цього у результуючому сигналі схеми вимірювання потрібно зменшити вплив низько частотних сигналів, для цього використовуємо фільтр високих частот (ФВЧ). Далі відфільтрований сигнал потрібно перетворити у прямокутний, для цієї задачі застосовуємо підсилювач-обмежувач (ПО) який перетворить сигнал у прямокутний. Після отримання прямокутного сигналу потрібно перетворити сигнал в імпульси у моменти зміни знаку вхідного сигналу, для одержання такого результату під'єднаємо диференціатор (Д), який продиференціює сигнал для одержання імпульсів. Далі з множини імпульсів нас цікавлять лише імпульси з від'ємною амплітудою і для відсікання не потрібних імпульсів використовуємо схему обмежувача (О). Після того як імпульс переходу вхідного сигналу через нуль одержано, цей імпульс потрібно інвертувати для того щоб його передати на вхід мікроконтролера, для цієї задачі використовуємо інвертор (І).

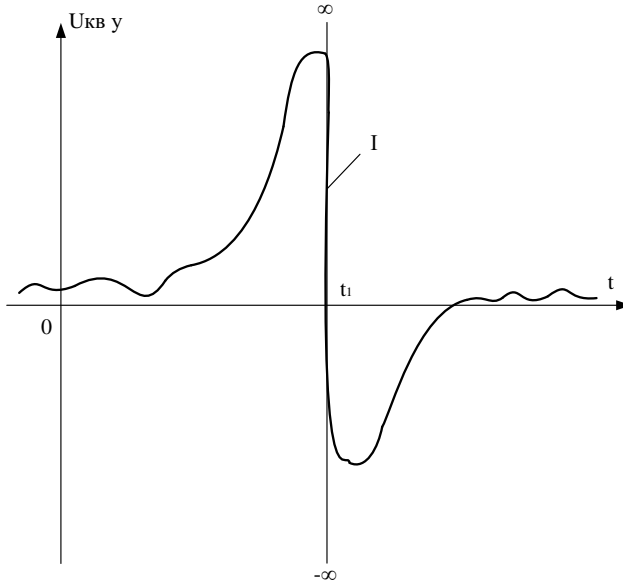

Рис. 3. Форма сигналу від тіла з феромагнітними властивостями

Отже, використання системи геоелектророзвідки з підводними дронами дозволяє зменшити силу перешкод через зменшення відстані до дна водойми. Також додавання перетворювача сигналу отриманого з схеми вимірювання в імпульс дозволяє автоматизувати запам'ятовування координат виявлених провідних тіл з феромагнітними властивостями, щов свою чергу спрощує використання системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Rajendran, D., Sasilatha, T., Mary, S. A. D. H., Rajendran, S. S., Lačnjevac, Č., & Singh, G.. (2022). Deep learning based underwater metal object detection using input image data and corrosion protection of mild steel used in underwater study-A case study Part A-Deep learning based underwater metal object detection using input image data. in *Materials Protection Engineers Society for Corrosion.*, 63(1), 5-14. <https://doi.org/10.5937/zasmat2201005R>.

2. Бучма І. М. Засоби вимірювання індуктивної електророзвідки та вихрострумової діагностики. – Львів: Вид-во Нац. ун-ту “Львівська політехніка”, 2008. 294 с.

3. Бучма І. М. Метод аероелектророзвідки провідних магнітних руд // Інформаційні технології і системи. No 1–2. 2001. С. 115–122.

ФІЛОЛОГІЧНІ НАУКИ

Баштанікова Андріана Андріївна,
студентка IV-го курсу спеціальності «Початкова освіта».

Науковий керівник: викладач-методист

Свиріпа Людмила Кирилівна.

Комунальний заклад Львівської обласної ради
«Бродівський фаховий педагогічний коледж
імені Маркіяна Шашкевича»

ПРОВЕДЕННЯ МОВЛЕННЕВО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Важливим завданням нової української школи є виховання та розвиток особистості, яка може вільно спілкуватися, комунікувати, завжди готова до саморозвитку і безперервного вивчення української мови та її постійних вдосконалень. А також передбачає навчально-пізнавальну й мовленнєву діяльність учнів, актуальне проведення освітнього процесу на підставі індивідуальних, психологічних, фізіологічних і вікових особливостей молодших школярів.

Досягти бажаного результату розвитку учнів можливо за використання різноманітних видів мовленнєвої діяльності:

- *говоріння* - використання мови для того, щоб щось повідомити;
- *слухання* - сприймання змісту мовлення;
- *листування* - фіксація змісту мови на папері або в електронному вигляді;
- *читання* - сприймання зафіксованої на папері або на електронних носіях інформації [2].

На сучасному етапі розвитку української освіти велика увага приділяється мовній освіті та формуванню мовленнєво-творчої особистості. Головною метою є розвивати учнівську свідомість стосовно рідної мови та активності у володінні нею, а також високий рівень культури спілкування в різних життєвих ситуаціях. Сучасне суспільство ставить перед мовною освітою завдання формування соціально активної та творчої україномовної особистості. Початкова школа України повинна адаптуватися до нових вимог, для організації мовленнєво-творчої діяльності учнів початкової школи на уроках української мови. Вчителі мають володіти різними спеціальними методами і використовувати їх у практиці в різних ситуаціях. До таких методів включають:

- *форму індуктивного навчання*, яка полягає в постановці мовленнєво-ситуативних завдань й заохочує використання їх, для заміни інших методів навчання;
- *форму активного навчання* — освітній процес на основі діяльнісного підходу, а не тільки через пасивний виклад мовного матеріалу;
- *форму релевантного навчання*, коли навчання зосереджується на подіях з реального життя школи або із навколишнього світу дитини;

- *форму співробітництва*, яка передбачає спільне навчання та роботу в групах;
- *форму інтерактивного навчання* — освітній процес відбувається через обговорення різних мовних питань не лише між вчителем та учнями, а й просто між учнями;
- *форму критичного навчання*, що передбачає розвиток у молодших школярів самостійного мислення і зв'язного ведення діалогів;
- *форму участі* — це навчання надає дітям можливість робити внесок у власне навчання розвитком тем для обговорення, самостійного оцінювання, як рівня власних знань, так і знань своїх однокласників з української мови [1, с. 171-172].

Основні педагогічні умови для організації навчально-творчої мовленнєвої діяльності молодших школярів на уроках української мови включають:

- Особистісно-орієнтовану взаємодію вчителя з учнями.
- Використання технології побудови навчання як цілісного творчого процесу, спрямованого на активну участь учнів.
- Системність мовленнєвої роботи з учнями, яка заснована на розвитку ключових психічних процесів, що включають у себе створення образів уяви.
- Збагачення емоційно-чуттєвого та комунікативного досвіду учнів через створення емоційно насиченого мовленнєвого матеріалу та активні методи навчання.
- Робота з образами уяви під час мовленнєво-творчої діяльності, що сприяє мотивації та активності учнів [3].

Під час організації навчально-творчої мовленнєвої діяльності молодших школярів на уроках української мови радимо вчителю дотримуватися таких основних положень:

- Приєднання нових знань до відомих: почніть урок з активізації відомих знань учнів, щоб створити базу для вивчення нового матеріалу. Відтворення попередньої інформації допоможе учням легше зрозуміти та асимілювати новий матеріал.
- Принцип порівняння: використовуйте порівняння однієї інформації або точки зору з іншою для досягнення глибшого розуміння. Покажіть, як знання можуть бути взаємозв'язані та використовуйте їх у різних контекстах.
- Інформація як інструмент: важливо навчити учнів використовувати інформацію як інструмент для розв'язання завдань та розвитку своїх здібностей, а не лише як кінцевий результат.
- Мета навчання: звертайте увагу на те, що мета навчання полягає у розвитку здібностей учнів до самостійного просування в інформаційному просторі. Навчайте їх аналізувати інформацію, а не лише запам'ятовувати факти.
- Підтримка учнівської ініціативи: створюйте умови для розвитку ініціативи учнів, підтримуйте їхні ідеї та думки. Заохочуйте учнів активно брати участь у навчальному процесі та розвивати власну творчість [3].

Для стимулювання мовленнєво-творчої активності учнів на уроці рідної мови можна рекомендувати вчителю:

- ✓ Дозволяти учням вільно розмірковувати: надайте учням можливість вільно висловлювати свої думки і ідеї, навіть якщо вони відрізняються від загальноприйнятих. Підтримка у вільному висловленні допоможе стимулювати творчий потенціал учнів.

✓ Сприймати різноманітні ідеї та думки: підтримуйте індивідуальність кожного учня, визнаючи різноманітність їхніх ідей та думок. Це сприяє розвитку різних мовленнєвих стилів та підходів до вирішення завдань.

✓ Цінувати міркування учнів: похваліть учнів за їхні міркування й аналіз. Робіть акцент на розвитку критичного мислення та здатності аргументувати свої погляди.

✓ Висловлювати віру в здатність кожного учня мати власну думку: підкреслюйте, що кожен учень є унікальною особистістю з власними думками та перспективами. Віра в їхні здібності сприяє підвищенню самооцінки і стимулює творчий розвиток.

✓ Створити для учнів сприятливе середовище: забезпечте атмосферу довіри та відкритості на уроці, де учні відчують себе комфортно для вираження своїх думок і ідей [3].

Вправи, спрямовані на стимулювання творчості та мовленнєвого розвитку учнів на уроці української мови, допомагають організовувати подорож у світ фантазії та уяви учнів, захоплюють їх до створення цікавих та унікальних текстів. Нижче наведено кілька прикладів вправ із підручника, які можна використовувати на уроці, наприклад:

1. Доповни речення однорідними членами.

У фіолетового кога були фіолетові... [4, с. 35].

2. Пишу для себе.

Придумай історію про Фіолетового кога і баб.

Придумай тварину незвичайного кольору. Опиши її.

3. У чому незвичність описаної події? Як ти гадаєш, що буде далі? Придумай продовження історії [4, с. 39].

4. Про що ти дізнався/дізналася? Як ти гадаєш, що буде далі? [4, с. 117].

5. Уяви, що ти в країні Фантазія. Опиши її. [5, с. 40].

Ці вправи не лише розвивають мовлення, а й захоплюють учнів до творчого мислення та вираження власної уяви, а як нам відомо, мотивація в молодшому шкільному віці є дуже важливим елементом кожного уроку. Творчу уяву і мовлення потрібно розвивати ще з дитинства. Проаналізувавши підручники, можна стверджувати, що завдання такого характеру є починаючи з першого і закінчуючи четвертим класом, просто в більшій чи меншій мірі, наприклад:

Для 1 класу: Прочитай. Доповни речення малюнком [6, с. 58].

Для 4 класу: Намалюй три значки: мандрівника, дослідника і читача. Напиши на них три речення: розповідне, питальне і спонукальне.

Пишу для себе. Напиши листа до рідних, друзів, Малого Вовчика, інших персонажів літературних творів, мультфільмів чи фільмів, блогерів тощо [5, с. 109].

Переважно творчі завдання розміщені у підручниках з української мови наприкінці тем, тобто: спочатку завдання йдуть на відтворення, на порівняння, класифікацію, тоді на розвиток критичного мислення й лише в кінці творчі завдання, а часто це «Письмо для себе».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Вашуленко М. С. Нова українська школа: методика навчання інтегрованого курсу «Українська мова» у 1–2 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу : навч.-метод. посіб. / М. С. Вашуленко. — К. : Видавничий дім «Освіта», 2019. — 192 с.
2. <https://vseosvita.ua/library/robota-pocatkovoi-skoli-sodo-organizacii-movlennevo-tvorcoi-dialnosti-molodsih-skolariv-pid-cas-urokiv-ukrainskoi-movi-424087.html> (дата звернення: 11.09.2023р.)
3. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/15029/1/S_Dubovik_PSH_7_2016.pdf (дата звернення: 12.09.2023р.)
4. Большакова І. О. Українська мова та читання : підруч. Для 4 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч. 1 / І. О. Большакова, М. С. Пристінська. Харків : Вид-во «Ранок», 2021.
5. Большакова І. О. Українська мова та читання : підруч. Для 4 кл. закл. загал. серед. освіти (у 2-х ч.) : Ч. 2 / І. О. Большакова, М. С. Пристінська. Харків : Вид-во «Ранок», 2021.
6. Большакова І. О. Українська мова. : підруч. Буквар 1 кл. закл. загал. серед. освіти (у 4-х ч.) : Ч. 1 / І. О. Большакова, М. С. Пристінська. Харків : Вид-во «Ранок», 2023.

ЮРИДИЧНІ НАУКИ

*Гнедюк Володимир Леонідович,
науковий співробітник
Український науково-дослідний інститут
спеціальної техніки та судових експертиз
Служби безпеки України
м.Київ*

МІЖНАРОДНІ АСПЕКТИ КІБЕРБЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

В сучасному світі, де процеси глобалізації набувають нестримного розвитку, питання кібербезпеки стають важливим і нагальним аспектом забезпечення стабільності та безпеки як окремих країн, так і всього міжнародного співтовариства. Глобальний характер інформаційного простору, де обмін даними та інформацією здійснюється безперервно та на всіх рівнях суспільства, робить вразливими не лише окремі інформаційні системи, а й міжнародну систему вцілому.

Кібербезпека стала головною темою обговорення серед науковців, політиків і представників бізнесу, оскільки кібератаки, кіберзагрози та кіберзлочинність стали реальною загрозою для державної безпеки, економічного розвитку, прав людини і міжнародних відносин. Глобалізація збільшила об'єм та швидкість обміну інформацією, зробивши кіберпростір не лише майданчиком для нових можливостей, але й сферою нових загроз [1, с. 17].

Одним з головних механізмів міжнародного співробітництва в галузі кібербезпеки є обмін інформацією про кіберзагрози. Держави та міжнародні інституції розробляють механізми для обміну даними про виявлені кіберзагрози. Це допомагає вчасно реагувати на потенційні кібератаки і запобігти їхнім наслідкам.

Крім того, існують механізми для захисту критичної інфраструктури. Багато країн розробляють програми та стандарти безпеки для операторів критичних об'єктів, таких як енергетичні системи чи фінансові установи [2, с. 125].

Необхідно відзначити, що міжнародне співробітництво в галузі кібербезпеки має свої виклики і обмеження. Геополітичні конфлікти можуть стати перешкодою для ефективної співпраці, а різні підходи до кібербезпеки різних країн можуть ускладнити розробку загальноприйнятих стандартів і норм. Однак міжнародне співробітництво залишається важливим елементом забезпечення кібербезпеки в умовах глобалізації

Аналіз існуючих міжнародних норм і документів, які стосуються кібербезпеки, дозволяє краще зрозуміти роль міжнародного права у регулюванні кібердіяльності та створенні нормативного середовища для кібербезпеки.

Будапештська конвенція про кіберзлочинність, офіційно відома як Конвенція Ради Європи про кіберзлочинність (англ. Budapest Convention on Cybercrime), є міжнародним

документом, який був укладений з метою боротьби з кіберзлочинністю та забезпечення співпраці між державами в цій галузі. Конвенція була прийнята 23 листопада 2001 року і набула чинності 1 липня 2004 року. Конвенція надає загальні визначення різних видів кіберзлочинності, включаючи доступ до комп'ютерних систем без дозволу (хакерство), електронні шахрайські схеми, порушення авторських прав, та інші види кіберзлочинності. Конвенція встановлює стандарти для кримінального переслідування кіберзлочинців та надає державам-учасницям інструменти для ідентифікації та затримання злочинців, а також для вишування електронних доказів. Вона також визначає механізми співпраці між державами у сфері кіберзлочинності. Вона зобов'язує держави-учасниці співпрацювати в області виділення та екстрадиції злочинців, обміну інформацією та електронними доказами.

Також цей документ передбачає механізми для поповнення та адаптації до змін у технологіях та типах кіберзлочинності. Держави-учасниці зобов'язані регулярно переглядати та оновлювати свої законодавчі та організаційні заходи для відповідності новим викликам [1, с. 44–45].

Декларації G7 (Група семи найрозвиненіших країн) та G20 (Група двадцяти найбільших індустріально розвинутих країн світу) включають зобов'язання щодо кібербезпеки та протидії кіберзлочинності. Ці групи об'єднують країни, які мають великий вплив на світову економіку і політику, тому їхні декларації мають важливе значення для розвитку міжнародних стандартів у цій області.

В деклараціях G7 та G20 країни-учасниці обіцяють спільно протидіяти кіберзлочинності та сприяти виявленню та затриманню кіберзлочинців. Це включає в себе співпрацю у розслідуванні кіберзлочинців та використання міжнародних механізмів для обміну інформацією.

Держави-учасниці зобов'язуються розробляти та впроваджувати заходи для захисту критичної інфраструктури від кіберзагроз.

Декларації закликають до захисту приватності та свободи слова в кіберпросторі і визнають, що заходи у сфері кібербезпеки не повинні порушувати ці права.

Країни G7 та G20 підтримують міжнародну співпрацю в боротьбі з кіберзагрозами. Вони закликають до зміцнення ролі міжнародних організацій, таких як ООН та Інтерпол, у цій сфері і спільно обговорюють стратегії забезпечення кібербезпеки на глобальному рівні [2, с. 127].

У 2022 році в ЄС прийнято нову директиву щодо забезпечення високого рівня кібербезпеки. У документі повідомляється, що нова директива ЄС під назвою «NIS2» замінить чинну директиву з безпеки мереж та інформаційних систем (директиву NIS).

NIS2 встановлює базовий рівень для заходів контролю над ризиками кібербезпеки в усіх секторах, на які поширюється дія директиви, як-от енергетика, транспорт, охорона здоров'я та цифрова інфраструктура.

Директива спрямована на гармонізацію вимог кібербезпеки та реалізацію заходів кібербезпеки в різних державах-членах. Встановлюються мінімальні правила для нормативно-правової бази та започатковуються механізми ефективної співпраці між відповідними органами в кожній державі ЄС [3].

Отже, міжнародні аспекти кібербезпеки в умовах глобалізації визначаються розвитком технологій та підвищеною вразливістю кіберпростору. Глобальна природа цієї проблеми вимагає спільних зусиль держав, міжнародних організацій та приватного сектору. Забезпечення кібербезпеки вимагає встановлення стандартів, співпраці у виявленні та протидії кіберзагрозам, захисту прав людини в кіберпросторі та постійного оновлення стратегій у відповідь на нові виклики. Міжнародне співробітництво та визнання глобального характеру кібербезпеки є важливими кроками у забезпеченні стабільності та безпеки в цьому цифровому середовищі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Федонюк С. В. Міжнародні аспекти безпеки кіберпростору: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2022. 178 с.
2. Шемчук В. В. Основні напрямки міжнародного співробітництва у сфері кібербезпеки. Вчені записки ТНУ ім. В. І. Вернадського. Сер.: юридичні науки. Т. 29 (68). №2. 2018. С. 125–130.
3. У ЄС прийнято нову директиву щодо забезпечення високого рівня кібербезпеки: веб-сайт. URL: <https://interfax.com.ua/news/telecom/8751-28.html> (дата звернення: 10.09.2023).

*Горпинич Людмила Ігорівна,
старший викладач кафедри
Підприємництва, торгівлі та біржова діяльність
Державного університету інформаційно-комунікаційних технологій.
м. Київ*

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЩОДО РЕФОРМУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВО В УКРАЇНІ

На шляху до євроінтеграції України пріоритетним напрямком стало реформування судової гілки влади, зокрема саме цивільно-процесуальної. Доступ кожної особи до справедливого та швидкого розгляду справ по суті є головною ідеєю законодавця на шляху оптимізації та впровадження нових процесуальних форм відправлення правосуддя. Такі реформації дадуть можливість кожній особі отримувати повних та своєчасний захист порушених прав та інтересів цивільного права.

Для демократичної держави, де гарантовано забезпечуються своєчасний розгляд та вирішення питань цивільно-правового судочинства, здійснення відкритого та законного правосуддя у цивільних справах з метою захисту прав людини та громадянина, її основоположних свобод, підтвердження принципу законності, верховенства права та соціальної справедливості вирішальну роль буде відігравати судова гілка влади.

Завдання цивільного судочинства визначені ст. 2 ЦПК: «Завданнями цивільного судочинства є справедливий, неупереджений та своєчасний розгляд і вирішення цивільних справ із метою захисту порушених, невизнаних або оспорюваних прав, свобод чи інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб, інтересів держави» [1].

Забезпечення права громадян на справедливий публічний розгляд та законне, в розумні строки вирішення цивільних справ зумовлюється необхідністю удосконалення процесуальних форм регулювання цивільного судочинства. В основі такої діяльності лежать основоположні принципи судового захисту прав і свобод людини і громадянина, проголошені Конституцією України. На сьогодні вкрай необхідним є створення оптимальної процедури розгляду та вирішення цивільних справ – такої, яка б забезпечувала функціонування механізму судового захисту на засадах законності, доступності та змагальності і гарантувала оперативність захисту прав та законних інтересів осіб у порядку цивільного судочинства. Саме тому актуальність даного питання не викликає жодних сумнівів.

Однією з найважливіших ознак легітимності судової влади в її сучасному розумінні є те, що вона реалізується виключно шляхом здійснення правосуддя. Такий висновок можна зробити на основі аналізу ст. ст. 124, 127 Конституції України, у яких йдеться про те, що правосуддя в Україні здійснюється виключно судами та професійними суддями [2].

Одним із суттєвих елементів принципу верховенства права є принцип юридичної визначеності. В його основі лежить відоме з римського права положення *res iudicata*

(лат. “вирішена справа”), відповідно до якого остаточне рішення правомочного суду, яке вступило в силу, є обов’язковим для сторін і не може переглядатися.

Відповідно до положень існуючої процесуальної доктрини та норм цивільного процесуального законодавства судові рішення, що набрали законної сили можуть бути переглянуті в касаційному порядку. Тривалий час у вітчизняному цивільному процесі існувала ситуація, коли суди касаційної інстанції фактично здійснювали повторний апеляційний перегляд, оскільки багато в чому дублювали функції апеляційних судів. Вони могли перевіряти правильність застосування норм матеріального та процесуального права у всіх без винятку справах після того, як це вже перевірів суд апеляційної інстанції. Перевіряючи законність, суди касаційної інстанції нерідко втручалися й в обґрунтованість рішення під виглядом перевірки вимог процесуального закону щодо належності та допустимості судових доказів у справі. Тобто фактично відбувалося дублювання процесуальних функцій судами двох різних інстанцій [Ст. 7, 3].

Необхідність реформування вітчизняної системи цивільного судочинства полягає в перебудові та перетворення її окремих складових, на нові механізми, які будуть складати один з найбільш соціально значимих інститутів судової системи в цілому. Суть реформації будь-яких суспільних відносин полягає саме в перебудові існуючого та сталого порядку речей та процесів, яка має на меті вдосконалення шляхом створення нового механізму функціонування та зміни характеру об’єкта, який реформується або його окремих частин.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Цивільний процесуальний кодекс України Верховна Рада України; Кодекс України, Кодекс, Закон від 18.03.2004. – № 1618-IV. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15>

2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 – № 254к/96-ВР – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

3. Ківалов С.В. Актуальні питання цивільного судочинства у світлі судової реформи. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/7975/3.10.%20-%20%D0%93%D0%BE%D0%BB%D1%83%D0%B1%D0%B5%D0%B2%D0%B0.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

УДК 342.9

Макарова Світлана Олександрівна,
аспірант
Університету митної справи та фінансів

МИТНО-СЕРВІСНІ ВІДНОСИНИ ЯК ЕЛЕМЕНТ АДМІНІСТРАТИВНО -ПРАВОВИХ ВІДНОСИН

***Анотація** Досліджено теоретичні питання формування митно-сервісних правовідносин, як елемент системи адміністративних правовідносин. В статті розглянуто основні аспекти митно-сервісних правовідносин, їх роль у забезпеченні функціонування митних органів, а також правовий режим та правові обов'язки сторін цих правовідносин.*

Митно-сервісні правовідносини є важливим елементом адміністративних правовідносин, які визначають взаємодію між митними органами та суб'єктами митного процесу. Вони відіграють ключову роль у забезпеченні ефективної роботи митних органів, дотриманні митних правил і регулюванні митного обігу товарів.

Удосконалено розуміння та місця в системі правовідносин митно-сервісних правовідносин, зокрема виокремлено в окрему групу митно-сервісні правовідносини як особливу групу митних правовідносин.

***Ключові поняття:** правовідносини, митні органи, сервіс, митно-сервісні правовідносини, послуги.*

Summary

Theoretical aspects of the formation of customs-service legal relations as a component of the administrative legal relations system are examined in this research. The article delves into the fundamental aspects of customs-service legal relations, their role in ensuring the functioning of customs authorities, as well as the legal framework and legal obligations of the parties involved in these legal relations.

The methodological foundation of this research is based on a systematic and dialectical approach to the study of customs-service legal relations within the framework of administrative law in Ukraine. To address these objectives, both general scientific and specialized methods of scientific inquiry were applied: methods of scientific abstraction and generalization, analysis and synthesis, induction and deduction; observation, comparison, and decomposition analysis were used for refining and deepening the categorical-conceptual framework of the service function. Grouping and statistical comparison were also utilized.

Key terms: legal relations, customs authorities, service, customs-service legal relations.

Постановка проблеми. З розвитком сервісної функції набули свого розвитку митно-сервісні правовідносини, як частина митних правовідносин, які є складовою адміністративних правовідносин. Митно-сервісні відносини є невід'ємною складовою адміністративно-правових відносин в сучасному світі. Їх важливість і значення зростають з кожним роком, оскільки міжнародна та внутрішня торгівля стають все більш активними та складними. У контексті глобалізації і зростання обсягів товарообігу митниця стає ключовим ланком в регулюванні та забезпеченні правильного функціонування міжнародних та внутрішніх ринків.

Мито, як обов'язковий платіж, що здійснюється при переміщенні товарів через кордон, та пов'язані з ними процедури стали складними та різноманітними. Це вимагає наявності чіткої та ефективної системи адміністрування мита, яка дозволяє забезпечити збалансований підхід до регулювання міжнародної торгівлі, забезпечити бюджетні

доходи, а також захистити внутрішній ринок від недобросовісної конкуренції та недозволеного обігу товарів.

З іншого боку, митниця має також надавати послуги підприємствам та індивідуальним особам, що займаються зовнішньоекономічною діяльністю. Це означає, що митно-сервісні відносини включають у себе не лише контроль та оподаткування, а й надання консультацій, вирішення спорів, допомогу у виконанні митних формальностей та забезпечення сприятливих умов для ефективного здійснення зовнішньоекономічної діяльності. У зв'язку з цим, митно-сервісні відносини стають важливим аспектом адміністративно-правових відносин, оскільки вони об'єднують в собі елементи регулювання та обслуговування, правового регулювання та практичного застосування. Ефективність цих відносин має велике значення для економічного розвитку країни та забезпечення її конкурентоспроможності на міжнародному ринку. Досягнення балансу між вимогами контролю та фасилітації у митницях визначає успіх у забезпеченні безпеки та розвитку зовнішньої торгівлі.

Отже, розуміння та аналіз митно-сервісних відносин як елемента адміністративно-правових відносин є надзвичайно важливим для держави, бізнесу та громадян. Ця тема відображає складний баланс інтересів та вимог, які виникають при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності та перетині кордонів, і вона має глибокі віддзеркалення як на мікрорівні, так і на макрорівні в сучасному світі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Велика кількість вчених вже досліджувала поняття правовідносин, та митні правовідносини серед них: В.Б. Авер'янов, В.В. Галуцько, Д.В. Приймаченко, Ю.П. Битяк, Є.В. Додін, Л.В. Ковель, А.В. Макаренко, М.Г. Шульга, І.О. Бондаренко і інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми . Митно-сервісні відносини виникли в контексті створення нового типу держави, проте не набули свого нормативно-правового закріплення. Не існує єдиного підходу до визначення митно-сервісних правовідносин.

Мета статті. Головною метою статті є дослідження митно-сервісних правовідносин як важливого елемента адміністративних правовідносин

Виклад основного матеріалу. В основі будь-якої діяльності органів державної влади лежать правовідносини. Правовідносини – це відносини між людьми на основі їхніх правових обов'язків. У правовідносинах суб'єкти взаємодіють, керуючись правовими нормами, які регулюють їхню поведінку та стосунки одне з одним. Правовідносини можна розділити на різні види відповідно до того, якою галуззю права вони регулюються. Це можуть бути цивільні, кримінальні, адміністративні правовідносини тощо. Оскільки наше дослідження стосується адміністративного права, давайте розглянемо його більш докладно.

Адміністративні правовідносини виникають між державними органами і громадянами.

В. Б. Авер'янов розглядає адміністративні правовідносини як специфічні взаємини між державою або її органами, які мають повноваження здійснювати публічну владу, і громадянами або організаціями, які мають відповідні права та обов'язки згідно з законом [9].

Основні характеристики адміністративних правовідносин, які виділяє В. Б. Авер'янов:

1. Учасники: Однією зі сторін обов'язково є держава або її представники з повноваженнями здійснювати публічну владу. Іншою стороною виступають громадяни або організації, які мають відповідні права та обов'язки відповідно до законодавства.

2. Походження: Адміністративні правовідносини виникають в зв'язку з виконанням державними органами своїх функцій та повноважень.

3. Сутність: Основне завдання адміністративних правовідносин - забезпечення прав і свобод громадян та організацій, а також реалізація інтересів держави.

4. Процесуальні особливості: Адміністративні правовідносини мають свої особливості у процедурному плані, що відрізняють їх від інших видів правовідносин.

Отже, згідно з В. Б. Авер'яновим, адміністративні правовідносини є специфічними відносинами, що виникають між державою та її громадянами або організаціями у процесі виконання державними органами їхніх повноважень і спрямовані на забезпечення прав і свобод громадян, а також реалізацію інтересів держави.

В. В. Галуцько визначає адміністративні правовідносини як суспільні відносини, які регулюються нормами адміністративного права. Проте, на наш погляд, це визначення не є повністю інформативним і не розкриває всього змісту цього поняття.

Д. В. Приймаченко акцентує увагу на тому, що адміністративні правовідносини виникають під час здійснення державної влади, особливо у контексті взаємодії між державою, особливо органами державної влади, та громадянами та організаціями[1].

Отже, В. В. Галуцько визначає адміністративні правовідносини як суспільні відносини, регульовані нормами адміністративного права, але це визначення може бути недостатнім для повного розуміння сутності цих правовідносин. Д. В. Приймаченко додає, що адміністративні правовідносини виникають у контексті державної влади та взаємодії держави з громадянами і організаціями.

Ми погоджуємося з поглядами В. Б. Авер'янова та Д. В. Приймаченко щодо адміністративних правовідносин, які вони розглядають як взаємодію між державою, органами державної влади, громадянами та організаціями.

Найрозповсюдженішим типом адміністративних відносин є публічно-сервісні відносини, які виникають у зв'язку з наданням владними органами різноманітних публічних послуг населенню та проведенням державного нагляду та контролю. Ми вважаємо, що цей тип діяльності органів державної влади повинен аналізуватися в контексті адміністративних відносин (адміністративно-правових послуг) та різних їх форм[4]. Зокрема, слід враховувати особливий вид правовідносин, такі як митні відносини, які безпосередньо пов'язані з наданням адміністративних послуг. Важливо враховувати, що адміністративні послуги в митній сфері мають свої унікальні характеристики, що робить їх важливим об'єктом дослідження. Давайте розглянемо докладніше діяльність митних органів у митній сфері, яку можна назвати публічно-сервісною діяльністю. Ця діяльність включає в себе дії митних органів у сфері управління, спрямовані на захист та реалізацію прав, свобод та законних інтересів приватних осіб шляхом надання різноманітних послуг цим особам.

Щодо питання поняття митно-сервісних відносин, на даний момент не існує однозначного визначення в законодавстві або науковій літературі. Відсутність єдиного

визначення свідчить про різноманітність точок зору щодо правильності використання саме такого терміну. У науковій літературі можна знайти різні терміни, такі як "публічно-сервісні правовідносини", "сервісно-господарські відносини", "публічно-сервісні послуги", "адміністративно-сервісні послуги".

Отже, при формулюванні визначення митно-сервісних відносин ми можемо використовувати комплексний підхід, враховуючи визначення понять, які лежать в основі цього терміну.

І.О. Бондаренко наводить приблизний перелік дій, які можна розглядати як безпосередні прояви сервісних функцій. Серед таких дій можуть бути наступні: надання консультацій з питань законодавства і зовнішньоекономічної діяльності; консультації фізичним особам щодо виїзду за кордон; експертна оцінка представленої документації для митного оформлення товарів і транспортних засобів; складання зовнішньоекономічних контрактів за вимогами клієнтів; митне декларування товарів з повним митним оформленням; зберігання товарів і транспортних засобів; роботи з навантаження та розвантаження; супровід товарів та їх захист; прийняття передмовного рішення митними органами; надання спеціалізованих митно-брокерських послуг (організація митного огляду, запит експертів Торгово-промислової палати, митне забезпечення) та інші послуги [8]. Отже, цей перелік дій може вважатися проявом функцій, пов'язаних з наданням різноманітних сервісних послуг.

Митні правовідносини є однією з категорій адміністративних правовідносин і регулюються нормами митного законодавства. Однак наша точка зору вказує на те, що митно-сервісні відносини не є повністю ідентичними з публічно-сервісними відносинами, оскільки поняття публічно-сервісних відносин охоплює більший спектр відносин і включає в себе митно-сервісні відносини. У нашому законодавстві відсутнє чітке визначення поняття «митно-сервісні відносини». Проте, відсутність загальноприйнятого підходу до визначення цього терміну призвела до формування різних наукових підходів до цього питання. Так, багато вчених надають свої визначення митним правовідносинам і вказують на їх залежність від процесу переміщення товарів. Наприклад, О.М. Козирін та М.Г. Шульга визначають митні правовідносини як відносини, що виникають між митним органом та суб'єктом в процесі або з приводу переміщення товарів і транспортних засобів через митний кордон, а також здійснення відповідного контролю [7]. Ми вважаємо, що ця визначення застаріле і прямо вказує на контрольну функцію митних правовідносин. Проте, як було вже сказано раніше, сучасні митниці вимагають змін, включаючи перехід від контролю до надання сервісів.

Як зазначає в своїх наукових працях А.В. Макаренко, сучасна митниця має декілька проблем [4]:

1. Митниця фактично зупинилась в розвитку, можна сказати знаходиться в застої. Адже сучасне законодавство стосується лише митного контролю та оформлення, проте у той час в законодавстві Європейських країн активно впроваджується поняття сервісу, та сервісної функції як такої.

2. Негативний вплив фіскальної функції, яка з похідної набула статусу основної. Так розглядаючи досвід Європейських країн основною функцією все ж таки є захист внутрішнього ринку та внутрішніх інтересів.

На нашу думку, ідеї Макаренко А.В. щодо впровадження сервісного підходу в сучасній митниці є дуже перспективними і вимагають подальшого розвитку та практичного застосування. Однак у зв'язку з відсутністю чіткого нормативно закріпленого поняття «митно-сервісні відносини», ми можемо запропонувати наступне визначення на основі інших понять, таких як «правовідносини», «адміністративні правовідносини», «публічно-сервісні відносини», та «митні відносини»: митно-сервісні відносини - це правові відносини, які виникають у зв'язку з виконанням митними органами своїх повноважень, зокрема, при наданні ними послуг на запит споживачів сервісів, і вони регулюються нормами митного законодавства [4].

Специфіка митно-сервісних відносин обумовлена особливістю їх виникнення. Вони регулюються нормами адміністративного і митного права, що призводить до схожості їхньої природи з адміністративними та митними правовідносинами.

Проте, важливо враховувати особливий аспект: у відмінність від адміністративних правовідносин, де присутні відносини «влада-підпорядкування», у митно-сервісних відносинах, незважаючи на те, що однією зі сторін є митний орган як орган державної влади, відносини «влада-підпорядкування» відсутні. Замість цього, самі митно-сервісні правовідносини мають скоріше характер зобов'язальних відносин і відбуваються на горизонтальному рівні між різними суб'єктами.

Давайте розглянемо основні характеристики митно-сервісних відносин:

1. Ці відносини формуються в рамках митного права і пов'язані з наданням публічних послуг, або сервісу.
2. Один із учасників таких відносин - це суб'єкти владних повноважень, які є митними органами.
3. Вони не передбачають єдинонапрявленого впливу суб'єкта владних повноважень на підпорядкований об'єкт. Замість цього, вони включають взаємодію обох сторін, тому такі відносини схожі на зобов'язальні відносини. Суб'єкт владних повноважень може вимагати певної поведінки від фізичної (юридичної) особи, і навпаки.
4. Митно-сервісні відносини захищають інтереси приватних осіб.
5. Вони виникають на підставі прийняття митним органом сприятливого адміністративного акта, який гарантує реалізацію прав, свобод і інтересів приватних осіб.
6. Митно-сервісні відносини є частиною правовідносин, що формуються в митній сфері.

Цей вид відносин став все більш поширеним і актуальним останнім часом, особливо в контексті України, яка вибрала шлях наближення до Європейського Союзу і зобов'язалася адаптувати своє законодавство до європейських стандартів. Важливо відзначити, що для ефективного впровадження та розвитку сервісної держави необхідно закріпити концепцію розвитку такої держави на законодавчому рівні. Ця концепція повинна визначити послідовність реформ, які потрібно провести, зміни, які слід внести в законодавство, і впровадити нові інститути, серед іншого. Такий план допоможе створити в Україні дійсно сервісну державу, спрямовану на захист прав і свобод громадян [6].

Наразі існують окремі норми законодавства, спрямовані на розвиток сервісної держави, але відсутність єдиної концепції може призвести до безладного впровадження окремих положень і не принести очікуваних результатів.

Досвід регулювання сервісної діяльності митних органів у європейських країнах показує, що їх організація може відрізнятися в залежності від країни. Деякі країни включили в своє законодавство деякі положення, які дозволяють митним органам надавати додаткові митні послуги, окрім їх основних обов'язків. Інші держави активно розглядають нові підходи до організації своїх державних органів, і вже мають спеціальні служби та агентства, які відповідають за надання якісних митних послуг. Взагалі, європейське законодавство постійно розвивається у цьому напрямку, як свідчать відповідні конвенції та резолюції.

Отже, основним завданням для реформування національної митної політики повинно бути переорієнтування функцій митниць з виключно фіскальних на функції, спрямовані на надання якісних і необхідних митних послуг. З урахуванням досвіду країн Європейського Союзу та досвіду організації митної служби, в існуючих правових рамках вже існують певні інститути, які можуть бути використані для цієї реформи. Даваймо розглянемо ці інститути залежно від того, яким чином вони відносяться до митного права.

Висновки. Митно-сервісні відносини є особливим інститутом, який допомагає суб'єктам у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності, забезпечуючи їх послугами та спрощеннями. Однією з особливостей цього інституту є акцент на наданні послуг і обслуговуванні, а також відсутність єдиностороннього субординаційного впливу на суб'єкта.

Слід відзначити, що митно-сервісні відносини відрізняються від традиційних адміністративних відносин своєю несубординаційністю та горизонтальним характером. У них більше акцентується на взаємній взаємодії та наданні послуг, ніж на субординації та владному контролі. Цей інститут є важливим засобом забезпечення інтересів приватних осіб та сприяє розвитку зовнішньоекономічних відносин. Він стає особливо актуальним у контексті європейської інтеграції, коли необхідно адаптувати національне законодавство до європейських стандартів та забезпечити надання якісних та необхідних митних послуг.

Проте, недоліком є відсутність єдиного визначення поняття "митно-сервісні відносини" у національному законодавстві та науковій доктрині, що може призвести до розбіжностей у тлумаченні та застосуванні цього інституту. З урахуванням досліджених аспектів, можна зробити висновок, що розвиток митно-сервісних відносин є актуальним завданням для держави, яка прагне стати справді сервісною державою, орієнтованою на забезпечення прав і свобод приватних осіб. Для цього необхідно закріпити в законодавстві концепцію розвитку сервісної держави та активно впроваджувати нові підходи до організації митної справи, надаючи пріоритет наданню якісних митних послуг.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Приймаченко Д. В. Адміністративні послуги, що надають митні органи: стан і перспективи Вісник Академії митної служби України. Сер.: Право. 2010. № 2. С. 7-13.
2. Закон України «Про адміністративні послуги : від 06 вересня 2012 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>
3. Офіційний сайт держмитслужби URL: <https://customs.gov.ua/administrativni-poslugi-shcho-nadaiutsia-derzhavnoi>
4. Макаренко А. В. Митна реформа: пошук оптимальної концепції. LEX PORTUS. 2017. № 2 (4). С. 21–36.
5. Митний кодекс України : від 13 берез. 2012 р. // Офіц. вісн. України. – 2012. – №32. – Ст. 1175.
6. Маслоva А.Б. Органи, що реалізують державну митну політику, як складова системи публічного адміністрування: людиноцентристська концепція трансформації. - монографія. Запоріжжя: Видавничий дім «Гельветика», 2020. 388 с.
7. Шульга М.Г. Митне законодавство України і міжнародні митні стандарти. - Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» № 4 (19). -2014 с.167-175.
8. Бондаренко І.О. Митні послуги / І. Бондаренко // Митна справа. – 2009. – №6. –С. 4-11.
9. Авер'янов В. Б. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник: у 2 т. / редкол.: В. Б. Авер'янов (голова). Київ : Юрид. думка, 2004. Т. 1 : Загальна частина. 2004. 584 с.